

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET HAAGSE VERDRAG OVER DE TOEPASSELIJKE WET OP DE VERTEGENWOORDIGING

Op de laatste zitting van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht (1976) werd gearbeid aan een verdrag inzake de toepasselijke wet op de vertegenwoordiging. Voorjaar 1977 werd dit verdrag voltooid en op 14 maart 1978 werd het ter ondertekening opengesteld.

De schrijver, die hoogleraar in het internationaal privaatrecht en privaatrechtelijke rechtsvergelijking is aan de Rijksuniversiteit te Utrecht en meewerkte aan voorbereiding en totstandkoming van dit verdrag, geeft in dit artikel een overzicht van de regels die de verdragsinhoud vormen. Deze regels bepalen de aanknopingen aan de hand waarvan wordt vastgesteld welke wetten de vertegenwoordiging in het internationale rechtsverkeer bestrijken. Zij wijzen de toepasselijke wetten aan zowel voor de interne betrekkingen tussen vertegenwoordiger en vertegenwoordigde als voor de externe betrekkingen tot de derden met wie de vertegenwoordiger handelt. Zij bevatten over het algemeen een bevredigende regeling van de betrokken rechtsverhoudingen en het valt dan ook te hopen dat het verdrag in werking zal treden.

Om orde in het internationale rechtsverkeer te scheppen, kunnen verschillende methoden worden aangewend. Een mogelijkheid is eenvormige regels van materieel recht voor het internationale rechtsverkeer op te stellen. Een andere mogelijkheid is eenheid te scheppen in de regels van het internationaal privaatrecht. Beide methoden worden naast elkaar beproefd en hebben hun waarde bewezen. Zo heeft het Internationaal Instituut voor de Eenmaking van het Privaatrecht te Rome een eenvormige wet voor de vertegenwoordiging in internationale rechtsverhoudingen opgesteld. De staten, die bereid zullen zijn een verdrag te sluiten waarbij zij zich verplichten deze wet toe te passen, zullen die vertegenwoordigingsfiguren, die on-

der de wet vallen, aan gelijkkluidende materiële rechtsregels onderwerpen. Daarnaast heeft de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht een verdrag over de op de vertegenwoordiging toepasselijke wet opgesteld. De staten, die zich aan dit verdrag binden, zullen aan de hand van gelijkkluidende verwijzingsregels de op de betrokken vertegenwoordigingsfiguren toepasselijke wet vaststellen.

De Haagse Conferentie heeft reeds in 1956 de mogelijkheid onder ogen gezien een verdrag over de vertegenwoordiging op te stellen, beperkt tot de internationale koop. Hiervoor bleek toen evenwel onvoldoende belangstelling te bestaan. In 1972 besloot de Conferentie wederom de vertegenwoordiging ter hand te nemen, ditmaal evenwel niet beperkt tot een bepaald rechtsgebied. Een speciale commissie kreeg tot taak een voorontwerp ten behoeve van de in 1976 te houden 13e zitting van de Conferentie op te stellen. Deze commissie slaagde evenwel niet erin tijdig een afgerond voorontwerp op tafel te leggen. Mede daardoor kon op de 13e zitting geen resultaat worden bereikt. Een aanvullende zitting, die voorjaar 1977 gehouden werd, slaagde erin een verdragstekst te voltooien. Op 16 juni 1977 werd deze in een protocol ter aanvulling van de slotakte van de 13e zitting vastgelegd en op 14 maart 1978 met de andere verdragen, die op die zitting waren tot stand gekomen, ter ondertekening opengesteld¹.

Het Haagse Verdrag bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk (art. 1 t/m 4) bepaalt de werkingssfeer van het verdrag. Het tweede hoofdstuk (art. 5 t/m 10) regelt de betrekkingen tussen vertegenwoor-

¹ Tekst in *Recueil des Conventions de la Conférence de La Haye 1951-1977*, blz. 252 e.v.; *Netherlands International Law Review*, 1977, 621 e.v.; *Revue critique de d.i.p.*, 1977, blz. 639 e.v., met commentaar van LAGARDE in *idem* 1978, 31 e.v.

digde en vertegenwoordiger. Het derde hoofdstuk (art. 11 t/m 15) regelt de betrekkingen met derden. Het vierde hoofdstuk (art. 16 t/m 22) bevat algemene bepalingen, terwijl in het vijfde hoofdstuk (art. 23 t/m 28) de gebruikelijke slotbepalingen zijn neergelegd. Het verdrag regelt derhalve zowel de interne verhouding tussen vertegenwoordigde en vertegenwoordiger als de externe verhouding tot derden.

I. Werkingssfeer

Het verdrag is toepasselijk op de vertegenwoordiging in ruime zin. Het beheerst zowel de directe vertegenwoordiging als de zgn. indirecte, waarbij op eigen naam gehandeld wordt, zoals door de commissionair. Ook de aan de derde niet onthulde vertegenwoordiging (de Engelse «undisclosed principal») valt eronder. Het verdrag maakt geen onderscheid tussen de beroepsvertegenwoordiger en de gelegenheidsvertegenwoordiger; ook de eenmalige vertegenwoordiging bij wijze van vriendendienst wordt erdoor bestreken. Zowel de «echte» vertegenwoordiger als degene, die zich voor vertegenwoordiger uitgeeft, vallen onder het verdrag. Ook de tussenpersoon wiens taak slechts bestaat in onderhandelen en bemiddelen, maar die niet als zodanig bevoegd is overeenkomsten af te sluiten, bv. de makelaar, wordt door het verdrag bestreken. Met name in de verhouding tot zijn opdrachtgever bestaat zoveel gelijkenis met de vertegenwoordigingsverhouding dat een gelijkstelling gerechtvaardigd werd geacht. Om dezelfde reden werd door de Nederlandse gedelegeerde erop aangedrongen ook de alleenverkoper met de vertegenwoordiger op één lijn te stellen. Dit voorstel vond evenwel geen bijval. Men achtte de positie van de alleenverkoper wezenlijk verschillend van die van een vertegenwoordiger of daarmee gelijk te stellen tussenpersoon; het zelfstandige van de alleenverkoop verzette zich naar de opvatting van de meerderheid tegen een gelijkstelling met de vertegenwoordigingsfiguur.

Een aantal vertegenwoordigingsfiguren worden niet door het verdrag bestreken. Dit geldt in de eerste plaats voor de wettelijke vertegenwoordiging in familie-, huwelijksgoederen- en erfrecht, alsmede voor de vertegenwoordiging op grond van rechterlijke of administratieve beslissing of onder rechtstreeks toezicht van rechter of administratie; men denke bv. aan de diverse vormen van voogdij. Ook de procesrechtelijke vertegenwoordiging valt buiten het verdrag. Naast deze voor de hand liggende uitsluitingen bestaat ook de mogelijkheid de vertegenwoordiging in bepaalde branches buiten het verdrag te houden. Men was het erover eens dat de vertegenwoordiging door de scheepskapitein niet door de verdragsregels moest worden bestreken. Onenigheid heerste evenwel over de vertegenwoordiging door een bank en in het verzekeringsbedrijf. Uiteindelijk heeft men de mogelijkheid geschapen dat een verdragsstaat zich voorbehoudt het

verdrag niet op deze vertegenwoordigingen toe te passen. Op aandrang van de Spaanse delegatie heeft men ook de mogelijkheid tot een soortgelijk voorbehoud geopend voor handelingen van openbare ambtenaren, die beroepshalve voor rekening van particulieren handelen; dit schijnt een wens van het Spaanse notariaat te zijn. Behoudens deze drie voorbehouden is geen andere reserve op het verdrag toegelaten².

Discussie is gevoerd over de vraag of en, zo ja in hoeverre degenen die voor een rechtspersoon of ander lichaam optreden onder het verdrag moeten vallen. Uiteindelijk is bepaald dat degenen die als organen, bestuurders of vennoten voor een, al dan niet rechtspersoonlijkheid bezittend lichaam handelen in de uitoefening van wettelijke of statutaire bevoegdheden niet als vertegenwoordigers in de zin van het verdrag worden beschouwd. Hetzelfde geldt voor «trustees». De werkingssfeer van het verdrag is beperkt tot de vertegenwoordiging in rechtsbetrekkingen van internationale aard. Deze wordt niet nader omschreven. Het is aan degene, die het verdrag toepast, overgelaten uit te maken of een vertegenwoordiging al dan niet deze aard bezit. Binnen deze grenzen is het verdrag toepasselijk zonder territoriale beperking. Het doet er niet toe of de verdragsregels leiden tot toepassing van de wet van een niet-verdragsstaat; welke landswet ook is toepasselijk wanneer een verdragsregel ernaar verwijst.

II. Interne verhouding

De vraag of het verdrag de betrekkingen tussen vertegenwoordigde en vertegenwoordiger moet bestrijken heeft aanvankelijk tot meningsverschillen geleid. Bevestigd werd dat dit een contractuele verhouding was als ieder ander en dat het kenmerkende van de vertegenwoordiging juist in de drie-partijen-verhouding was gelegen. Daarom zou men alle aandacht moeten richten op de verhouding tussen vertegenwoordigde respectievelijk vertegenwoordiger met de derde. Daartegen werd aangevoerd dat in het internationale rechtsverkeer juist de geschillen tussen vertegenwoordigde en vertegenwoordiger veelvuldig voorkomen en kwesties inzake vertegenwoordigingsbevoegdheid en gebondenheid jegens derden slechts bij uitzondering rijzen. Het belang van de praktijk is dan ook gelegen in een regeling van de interne verhouding. Dit standpunt werd uiteindelijk aanvaard en zowel aan de interne als aan de externe verhoudingen werd de nodige aandacht besteed.

De interne verhouding zal als regel beheerst worden door een tussen vertegenwoordigde en vertegenwoordiger gesloten overeenkomst. Partijen kunnen daarin

² Buiten het verdrag vallen voorts kwesties inzake handelingsbe kwaamheid en kwesties inzake de vorm der handelingen; deze blijven beheerst door de daarvoor geldende verwijzingsregels van het forum, in Nederland art. 6 en 10 Wet A.B.

zelf de wet, die hun rechtsbetrekking beheerst, aanwijzen. Deze aanwijzing kan uitdrukkelijk geschieden, dan wel daaruit blijken dat uit de overeenkomst of de omstandigheden van het geval met redelijke zekerheid kan worden afgeleid welke wet partijen op het oog hadden. Deze rechtskeuze wordt in het verdrag aanvaard. Voor het geval evenwel geen zodanige rechtskeuze aanwezig is, bepaalt het verdrag aan de hand van objectieve maatstaven welke wet de interne verhouding beheerst. Als aanknopingspunten staan daarbij ter beschikking : de vestiging of bij gebreke daarvan de gewone verblijfplaats van de tussenpersoon, het gebied waar hij voornamelijk werkzaam is dan wel de vestiging of bij gebreke daarvan de gewone verblijfplaats van de vertegenwoordigde. Het verdrag kiest voor de vestiging c.q. gewone verblijfplaats van de tussenpersoon, als degene, die de karakteristieke prestatie verricht. De vestiging heeft de voorkeur boven het terrein van werkzaamheden, omdat dit zich over meerdere landen kan uitstrekken zonder dat een zwaartepunt aanwijsbaar is.

Er kunnen zich evenwel gevallen voordoen, waarin de vestiging weinig verband houdt met de vertegenwoordigingsverhouding ; men denke aan de vertegenwoordiger die om fiscale redenen in België woont, maar in Nederland voor een aldaar gevestigde vertegenwoordigde zijn arbeid verricht. Moet men op deze rechtsbetrekking Belgisch recht toepassen ? Zo zijn er natuurlijk nog meer gevallen te bedenken waarin men voor een uitzondering op de hoofdregel kan pleiten. In de commissie is aangevoerd dat een vaste regel, zelfs met uitzonderingen, te kort schiet om alle gevallen te dekken en dat men daarom zijn toevlucht moet nemen tot een «open-ended rule», een regel, die de rechter vrijheid laat onder omstandigheden af te wijken. Dergelijke regels zijn door de Hoge Raad voor het Nederlands Internationaal Privaatrecht geformuleerd³. Anderen verdedigden evenwel het standpunt dat men in een verdrag zoveel mogelijk zekerheid moet scheppen en dat deze alleen door vaste regels bereikt kan worden. Deze opvatting heeft de overhand gekregen. Het verdrag houdt vast aan de wet van de vestiging van de tussenpersoon en maakt daarop slechts een welomschreven uitzondering. Deze uitzondering is gebaseerd op een groepering van de aanknopingspunten : als in het land waar de vertegenwoordiger in hoofdzaak zijn arbeid verricht tevens de vertegenwoordigde is gevestigd, slaat de schaal naar dit land door. In het gegeven voorbeeld leidt dit derhalve tot toepassing van Nederlands recht. Heeft één van beiden meerdere vestigingen dan is de vestiging, waarmee de rechtsbetrekking ten nauwste is verbonden, doorslaggevend.

Het komt voor dat de vertegenwoordiging slechts een onderdeel van de overeenkomst vormt en dat deze

tevens andere onderwerpen regelt. De vraag rijst dan of en in hoeverre de door het verdrag aangewezen wet de rechtsverhouding blijft beheersen. Het verdrag onderscheidt naar gelang de vertegenwoordiging al dan niet het hoofddoel van de overeenkomst vormt. Is dit het geval dan beheerst de door het verdrag aangewezen wet de vertegenwoordigingsverhouding, is dit niet het geval dan beheerst zij deze verhouding alleen indien deze uit het geheel van de overeenkomst kan worden gelicht en op zichzelf kan worden behandeld. Indien de vertegenwoordigingsverhouding uit een arbeidsovereenkomst voortvloeit, worden de betrekkingen tussen vertegenwoordiger en vertegenwoordigde evenwel steeds beheerst door het recht dat op de arbeidsovereenkomst toepasselijk is. In dit geval heeft het verdrag alleen betekenis voor de externe betrekkingen.

Het verdrag bevat een niet-limitatieve opsomming van de onderwerpen, die onder de toepasselijke wet vallen. Een dergelijke opsomming was nodig om kwalificatievragen te vermijden. Zo wordt in sommige rechtssystemen inbreuk op een concurrentiebeding als een onrechtmatige daad beschouwd, die niet aan de op de vertegenwoordiging toepasselijke wet, maar aan de op de onrechtmatige daad toepasselijke wet zou zijn onderworpen. In verschillende rechtssystemen wordt voorts de vaststelling van de schaderubrieken als procesrechtelijk beschouwd en onderworpen aan de *lex fori*. Opsomming van deze en andere onderwerpen stelt buiten twiifel dat zij onder de verdragswet vallen.

M.b.t. de wijze van uitvoering moet de wet van de plaats van uitvoering in acht genomen worden. Dit is een gebruikelijke uitzondering op de toepasselijke wet in het internationale overeenkomstenrecht. Daarnaast heeft het verdrag de mogelijkheid geopend dat inbreuk wordt gemaakt op de toepasselijke wet door zgn. rechtstreeks toepasselijke regels, waarover nader onder IV.

III. Externe verhouding

De betrekkingen tussen vertegenwoordigde resp. vertegenwoordiger en derden zijn uit rechtstheoretisch oogpunt de meest interessante kant van de vertegenwoordiging. Dit geldt niet alleen voor het materiële recht, maar ook voor het i.p.r. Een bekende vraag is of men deze aan hetzelfde recht moet onderwerpen als de interne verhouding dan wel een onderscheid moet maken. In het laatste geval rijst de vraag welk onderscheid dit moet zijn. De commissie is er van uitgegaan dat een onderscheid op zijn plaats is, al was het alleen maar omdat toepassing van de regels uit hoofdstuk II op de externe verhouding ertoe zou leiden dat vertegenwoordiger en vertegenwoordigde door hun rechtskeuze de toepasselijke wet op de verhouding tot de derde zouden kunnen bepalen, zonder dat deze daarop invloed zou kunnen uitoefenen. Wil men de derde verrassingen besparen, dan zal men uitsluitend objectieve aanknopingspunten mogen gebruiken. Het ware

³ H.R., 6 april 1973, *N.J.*, 1973, 371 (Topsøe/del Prado) ; 8 juni 1973, *N.J.*, 1973, 400 (Mackay II).

evenwel denkbaar dat men vertegenwoordiger en derde de mogelijkheid zou bieden door rechtskeuze niet alleen hun onderlinge verhouding, doch ook de betrekking tot de vertegenwoordigde aan te geven. Hiertegen geldt als bezwaar dat dan derde en vertegenwoordiger de vertegenwoordigde buiten diens wil een wet kunnen opleggen. Merkwwaardigerwijs werd dit bezwaar door een groot aantal leden niet gedeeld en vond de opvatting dat de contractswet tussen vertegenwoordiger en derde de externe betrekking zou beheersen, geruime tijd bijval. Uiteindelijk is deze opvatting toch verlaten en is in het verdrag de objectieve aanknoping vooropgesteld.

In de verhouding tussen vertegenwoordigde en derde wordt de vraag naar het bestaan en de omvang van de vertegenwoordigingsbevoegdheid en naar de gevolgen van de uitoefening door de vertegenwoordiger van diens werkelijke of voorgewende bevoegdheid beheerst door de wet van het land waar de vertegenwoordiger op het tijdstip van handeling zijn vestiging had. Deze vestiging is het vaste punt dat voor alle partijen kenbaar is⁴. Indien de tussenpersoon geen vestiging heeft in de eigenlijke zin des woords, d.w.z. geen beroepsvertegenwoordiger is die zijn beroep vanuit een vast punt uitoefent, treedt zijn gewone verblijfplaats hiervoor niet in de plaats. In dat geval geldt de wet van het land, waar hij gehandeld heeft. Voor de gelegenheidsvertegenwoordiger ligt dit ook voor de hand. Indien iemand een vriend vraagt op reis naar een bepaald land daar met een persoon een rechtshandeling af te sluiten, is het voor alle partijen aannemelijk de externe betrekking aan het recht van dat land aan te knopen. Maar ook bij de beroepsmatige vertegenwoordiging kan de plaats van vestiging het afleggen tegen het gewicht van de gezamenlijke andere aanknopingspunten. Indien in het land van handeling tevens de vestiging c.q. de gewone verblijfplaats van hetzij de vertegenwoordigde hetzij de derde is gelegen, slaat de weegschaal door naar de wet van dat land. Deze uitzondering gaat derhalve verder dan de uitzondering bij de interne rechtsbetrekking. De in België gevestigde vertegenwoordiger die in Nederland handelt, schept een rechtsbetrekking naar Nederlands recht niet alleen als de vertegenwoordigde in Nederland gevestigd is, maar ook als dat niet het geval is, maar de derde er gevestigd is en een en ander geldt zelfs indien Nederland niet zijn voornaamste arbeidsveld was⁵. Ook op vertegenwoordiging ter beurze of bij een veiling is de wet van het land van handeling van toepassing.

⁴ Bij meerdere beroepsmatige vestigingen is die vestiging doorslaggevend waarmee de handeling van de tussenpersoon het nauwst is verbonden.

⁵ Aan de andere kant geldt in zoverre een beperking, dat de wet van vestiging van de vertegenwoordigde alleen de doorslag geeft indien de vertegenwoordiger op diens naam heeft gehandeld; de in België gevestigde commissionair, die in Nederland handelt met een aldaar niet gevestigde derde, schept t.a.v. deze een relatie volgens de Belgische wet, zelfs als zijn committent in Nederland was gevestigd.

Het verdrag geeft enige nadere preciseringen m.b.t. hetgeen onder vestiging moet worden verstaan. Het belangrijkste is wel: dat bij vertegenwoordiging op grond van een arbeidsovereenkomst, indien de vertegenwoordiger geen eigen beroepsmatige vestiging heeft, hij geacht wordt zijn vestiging te hebben ter plaatse waar de vertegenwoordigde aan wie hij is verbonden zijn beroepsmatige vestiging heeft.

De mogelijkheid dat partijen zelf de toepasselijke wet aanwijzen is evenwel niet geheel uitgesloten. Indien de vertegenwoordigde schriftelijk de wet aangewezen heeft, die hij op de externe verhouding wil zien toegepast en de derde, wanneer hij hiervan kennis neemt, deze aanwijzing uitdrukkelijk aanvaardt, regelt die wet de rechtsbetrekking. Hetzelfde geldt indien de derde schriftelijk de door hem gewenste wet heeft aangewezen en dit uitdrukkelijk door de vertegenwoordigde aanvaard wordt. In beide gevallen is het uiteraard de taak van de tussenpersoon de voorgestelde rechtskeuze ter kennis van de wederpartij te brengen.

De volgens deze aanknopingen toepasselijke wet beheerst eveneens de betrekkingen, die tussen vertegenwoordiger en derde ontstaan ten gevolge van het handelen van eerstgenoemde. Men denke daarbij aan het geval dat de vertegenwoordiger door onbevoegd handelen de vertegenwoordigde niet gebonden heeft en de derde verhaal op de vertegenwoordiger zoekt of aan het geval dat de vertegenwoordigde wel gebonden wordt maar daarnaast ook verhaal op de vertegenwoordiger mogelijk blijft. Een en dezelfde wet regelt derhalve de binding van de derde aan zowel vertegenwoordigde als tussenpersoon. De vraag, welk recht de overeenkomst beheerst, die de vertegenwoordiger al dan niet op eigen naam met de derde heeft gesloten, valt daarentegen niet onder deze regels. Dit is een vraag, die buiten de vertegenwoordiging valt. Indien bijv. de vertegenwoordiger uit hoofde van zijn bevoegdheid een koopovereenkomst met de derde heeft afgesloten, wordt deze overeenkomst beheerst door de i.p.r.-regels inzake de koop.

IV. Algemeen

Op grond van art. 16 kan de toepasselijke wet zowel in de interne als in de externe betrekkingen doorbroken worden door rechtstreeks toepasselijke regels uit het recht van ieder land, waarmee de situatie effectief is verbonden. In ieder concreet geval kan dus de toepassing van de aangeknoopte wet door zulke regels worden doorbroken. Men kan daarbij denken aan regels ter bescherming van de positie van de vertegenwoordiger in het land, waar hij gevestigd is, indien niet het recht van dit land, maar dat van het land van handeling op grond van het overwicht der daar gelegen aanknopingspunten de rechtsbetrekking beheerst. Men kan ook denken aan regels van consumentenbescherming in het land, waar de derde is gevestigd, indien dit niet het land is, welks recht op de rechtsbetrekking van

toepassing is en men kan zich uiteraard nog andere situaties voorstellen. Het betreft hier een ruime uitzonderingsclausule, die aan de zekerheid, welke het verdrag beoogt te brengen afbreuk doet, maar die in de huidige rechtsontwikkeling onvermijdelijk is. Met name op de genoemde terreinen staan voor de met de betrokken rechtsverhoudingen verbonden staten zo grote belangen op het spel, dat zij een verdragsregeling waarin die belangen niet gewaarborgd worden, niet zouden kunnen aanvaarden.

Het verdrag bevat tenslotte het gebruikelijke voorbehoud van kennelijke onverenigbaarheid met de openbare orde, bepalingen inzake staten met onderscheiden rechtsgebieden en protocollaire bepalingen.

De totstandkoming van het verdrag is moeizaam gegaan. Het verdrag bevat zeker zwakke punten, maar

over het geheel genomen bevat het toch een bruikbare regeling voor het internationale rechtsverkeer op het gebied van de vertegenwoordiging. De toepassing ervan zal zeker problemen opwerpen, maar met welke internationale regeling is dit niet het geval? Al laat het verdrag vragen open, het biedt toch voldoende houvast om orde te scheppen op het terrein van de vertegenwoordiging in internationale rechtsbetrekkingen en het is daarom te hopen dat de ontworpen regeling de kans krijgt om zijn waarde te tonen. Dit kan alleen als voldoende staten het verdrag bekrachtigen of anderszins aanvaarden. Het is dan ook te wensen dat dit binnen redelijke tijd moge geschieden.

Prof. mr J.G. SAUVEPLANNE

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 22 FEBRUARI 1978

Voorzitter : baron Richard

Raadsheer-rapporteur : de h. Mahillon

Advocaat-generaal : de h. Krings

Advocaten : mrs. Dassesse en De Bruyn

Onrechtmatige daad—Schade en schadeloosstelling—

1. Materiële schade ten gevolge van tijdelijke gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid—Raming ex aequo et bono—Materiële schade ten gevolge van blijvende arbeidsongeschiktheid—Raming bij wege van kapitalisatie—Twee verschillende schaden—Rechter niet verplicht voor beide dezelfde maatstaven te hanteren—2. Materiële schade ten gevolge van blijvende arbeidsongeschiktheid—Ten tijde van de uitspraak uitgeoefende activiteit en daaraan verbonden bezoldiging—Wettelijke beoordelingsgegevens voor raming van deze schade.

1. Door in verband met de materiële schade ter zake van de tijdelijke gedeeltelijke ongeschiktheid vast te stellen dat de door de getroffen ondergane lichamelijke handicap een verstoring van zijn beroepsleven tot gevolg heeft en, in verband met de materiële schade ter zake van blijvende ongeschiktheid, dat bij die verstoring nog bijkomt dat zijn kansen op tewerkstelling daardoor in het gedrang komen mocht het bedrijf waaraan hij thans verbonden is, ontmanteld worden, heeft de rechter, zonder met zichzelf in tegenspraak te komen, kunnen beslissen dat eerstgenoemde schade ex aequo et bono en de tweede overigens bij wege van kapitalisatie dient te worden geraamd.

Het geldt hier namelijk twee verschillende schaden en de rechter was dus niet verplicht voor beide dezelfde maatstaven te hanteren.

2. Wanneer een rechter aan de hand van de gemeenrechtelijke regels de schade te ramen heeft die het slachtoffer van een ongeval heeft geleden door de vermindering van zijn waarde op de arbeidsmarkt, verbiedt geen enkele wettelijke bepaling hem de door dat slachtoffer ten dage van de uitspraak uitgeoefende activiteit en de daaraan verbonden bezoldiging als beoordelingsgegevens in aanmerking te nemen.

P. en B. t/ P.

Gelet op de arresten door het Hof gewezen op 6 januari 1969, 1 december 1969, en 24 februari 1975 ;

Gelet op het bestreden vonnis, op 13 januari 1977 in hoger beroep na verwijzing gewezen door de Correctionele Rechtbank te Bergen ;

Overwegende dat het bestreden vonnis enkel uitspraak doet over de burgerlijke belangen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis, ter bepaling van het bedrag van de materiële schade die verweerder heeft geleden ter zake van loonderving tijdens de tijdelijke totale ongeschiktheid, vaststelt en beslist «dat de burgerlijke partij ten gevolge van het ongeval een tijdlang totaal arbeidsongeschikt is geweest ; dat zij thans een bedrag eist van 233.119 frank, ter vergoeding van het in die tijd gederfde loon ; dat voormeld bedrag het brutoloon van betrokkene vertegenwoordigt ; dat er te dezer zake geen grond bestaat om af te wijken van de vaste rechtspraak volgens welke aan de benadeelde slechts het bedrag van het nettoloon wordt toegekend, zegge in voorliggend geval 179.767 frank»,

terwijl met die redengeving niet geantwoord is op het middel waarbij eisers in hun conclusie aanvoerden dat de door het slachtoffer gederfde nettobezoldigingen inderdaad 179.767 frank bedroegen maar dat daarvan het gewaar-

borgde en wettelijk door de werkgever verschuldigde loon van de eerste maand, zegge 26.166 frank diende te worden afgetrokken, zodat nog 153.601 frank overbleef :

Overwegende dat eisers in hun conclusie voor de rechter in hoger beroep deden gelden dat het gewaarborgd eerste maandloon, dat wettelijk door de werkgever is verschuldigd, diende afgetrokken te worden van het nettoloon op grond waarvan de vergoeding werd berekend voor de materiële schade die verweerder tijdens de tijdelijke totale arbeidsongeschiktheid geleden heeft ;

Overwegende dat het bestreden vonnis, doordien het zich ertoe beperkt ter vergoeding van die schade aan verweerder «het nettobedrag van het gederfde loon» toe te kennen, zonder daarbij de redenen aan te geven waarom het weigert in te gaan op het verzoek van de eisers tot aftrek van de bedongen bezoldiging voor de eerste dertig dagen van de uit het ongeval voortkomende arbeidsongeschiktheid, zijn beslissing niet regelmatig met redenen omkleedt ;

Dat het middel gegrond is ;

Over het *tweede middel*, afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1322, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 6, 1138 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet, alsook van het algemeen rechtsprincipe betreffende de gelding van het gerechtelijk contract,

doordat het bestreden vonnis, om te beslissen dat verweerder mag aanspraak maken op een uitkering van 3.561.300 frank ter vergoeding van de schade die voor hem ontstaat uit zijn blijvende gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid van 18 pct., vaststelt dat «de burgerlijke partij André P. houder is van een diploma van mijnningenieur en ten tijde van het ongeval werkzaam was als spuurwerkingenieur bij het bedrijf Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi, dat hij die werkzaamheid hervat heeft zodra zijn lichamelijke vermogens zulks toelieten en dat hij die werkzaamheid thans nog steeds uitoefent» ; ... dat de ongeschiktheid van 18 percent «onvermijdelijk een weerslag heeft op de waarde van betrokkene op de arbeidsmarkt ; dat een dergelijke handicap noodzakelijkerwijze ook een terugslag heeft op zijn beroepsactiviteit, al was het maar doordat van zijn fysiek dagelijks inspanningen worden geleverd om die handicap te overwinnen en zulks tevens een voortdurende bezorgdheid tot gevolg heeft die de arbeidslast voor hem slechts kan vergroten ; dat overigens met de wankele economische toestand waarin het land en meer in het bijzonder de streek van Charleroi thans verkeert, de werkzekerheid, ook voor het hoger kaderpersoneel, ontegenzeggelijk steeds problematischer wordt ; dat de firma die het slachtoffer tewerkstelt, hoe groot die ook is, dan nog blijkbaar tot de meest kwetsbare behoort en thans, afgaande op de door de burgerlijke partij aangevoerde documentatie, de inzet vormt van veelvuldige en multinationale onderhandelingen die voor haar toekomst de somberste vooruitzichten inhouden,

terwijl, *eerste onderdeel*, het bestreden vonnis, om te stellen dat er een weerslag bestaat op eisers waarde op de arbeidsmarkt en om die schade te ramen bij wege van kapitalisatie, in aanmerking neemt dat het slachtoffer P. verder werkte voor de beweerdelijk in een onzekere economische toestand verkerende Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi, en aldus de formele bewijskracht miskent van de conclusies van de partijen die het erover eens zijn dat verweerder eerst in diverse afdelingen van voormeld bedrijf heeft gewerkt maar daarna van bediening is veranderd en in dienst

werd genomen door de vennootschap Wenese van de Westinghouse-groep, en het regelmatig tussen partijen ontstane gerechtelijk contract schendt (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 1138 van het Gerechtelijk Wetboek en van het algemeen rechtsbeginsel betreffende de gelding van het gerechtelijk contract) ; door te beslissen dat een ongeschiktheid van 18 percent «noodzakelijkerwijze» een handicap oplevert die een weerslag heeft op de beroepsactiviteit van de fysieke persoon, zonder daarbij rekening te houden met de bijzondere toestand van het slachtoffer, het vonnis het beginsel schendt volgens hetwelk de schade in concreto dient te worden beoordeeld (artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek) alsook artikel 6 van het Gerechtelijk Wetboek dat de rechters verbiedt uitspraak te doen bij wege van algemene of als regel geldende beschikkingen ;

tweede onderdeel, het vonnis niet antwoordt op de met redenen omklede conclusie waarin eisers deden gelden dat verweerders blijvende ongeschiktheid van 18 percent geen invloed heeft op diens waarde op de arbeidsmarkt, vermits hij na het ongeval nog verscheidene malen werd bevorderd en een overigens steeds toenemende bezoldiging heeft genoten (schending van artikel 97 van de Grondwet) :

Over de beide onderdelen samen :

1. In zoverre het middel zich beroept op de schending van de artikelen 1319, 1320, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek :

Overwegende dat bij zijn uitspraak over de schade die voor verweerder uit zijn blijvende gedeeltelijke ongeschiktheid is ontstaan, het bestreden vonnis erop wijst dat deze «ten tijde van het ongeval werkzaam was als spuurwerkingenieur bij de Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi, dat hij die werkzaamheid hervat heeft zodra zijn lichamelijke vermogens zulks toelieten en dat hij die werkzaamheid thans nog steeds uitoefent» ;

Dat de rechter zodoende niet oordeelt dat eiser zijn werkzaamheid verder uitoefent bij de Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi, maar enkel vaststelt dat hij dezelfde werkzaamheid van ingenieur uitoefent als voorheen, wat niet uitsluit dat zulks bij een ander bedrijf kon gebeuren ;

Dat het vonnis de formele bewijskracht van de conclusie niet miskent,

Dat het middel in dat opzicht feitelijke grondslag mist ;

2. In zoverre het middel zich beroept op de schending van artikel 1138 van het Gerechtelijk Wetboek en van het beginsel betreffende de gelding van het gerechtelijk contract :

Overwegende dat de correctionele rechtbank door het vermelden van overwegingen tot adstructie van een beslissing die binnen de perken van de vordering blijft, geen uitspraak heeft gedaan over niet gevorderde zaken ;

Dat het middel in dat opzicht niet kan worden aangenomen ;

3. In zoverre het middel zich beroept op de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 6 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet :

Overwegende dat door te beslissen dat een blijvende ongeschiktheid van 18 percent «onvermijdelijk een weerslag heeft op de waarde van betrokkene op de arbeidsmarkt» en dat «een dergelijke handicap noodzakelijkerwijze ook een terugslag heeft op diens beroepsactiviteit, al was het maar doordat daardoor van zijn fysiek dagelijks inspanningen worden geleverd om die handicap te overwinnen en zulks tevens een voortdurende bezorgdheid tot gevolg heeft die de

arbeidslast voor hem slechts kan vergroten», de rechter de schade beoordeelt op grond van de bijzondere toestand van het slachtoffer zonder daarbij de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 6 van het Gerechtelijk Wetboek te schenden, en tevens antwoordt op de conclusie waarin eisers deden gelden dat een dergelijke ongeschiktheid geen invloed heeft op verweerders waarde op de arbeidsmarkt ;

Dat het vonnis aldus zijn beslissing regelmatig met redenen omkleedt en wettelijk verantwoordt ;

Dat het middel in dat opzicht niet kan worden aangenomen ;

Over het *derde middel*, afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320, 1322, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 1138 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet en van het algemeen rechtsbeginsel betreffende het gerechtelijk contract,

doordat, na enerzijds, in verband met de materiële schade ter zake van tijdelijke gedeeltelijke ongeschiktheden, te hebben vastgesteld dat «zo aanzienlijke en zo langdurige ongeschiktheden het slachtoffer onmiskenbaar in zijn lichamelijke integriteit ernstig hebben aangetast ; ... dat een dergelijke handicap noodzakelijkerwijze een verstoring van de beroepsactiviteit van het slachtoffer tot gevolg heeft, omdat het fysieke en het mentale bij ieder mens grondig op elkaar inwerken en bij het slachtoffer in dit geval zelfs onverbreekelijk samenhangen», en anderzijds, in verband met de materiële schade ter zake van blijvende ongeschiktheid, te hebben geoordeeld dat «het slachtoffer dubbel gerechtigd is een gekapitaliseerde schadevergoeding te eisen doordat de zware lichamelijke handicap enerzijds zo aanzienlijk is dat die zeker een verstoring teweegbrengt van zijn thans bijna hoofdzakelijk intellectuele activiteit, en anderzijds zijn kansen op tewerkstelling in het gedrang brengt, mocht het bedrijf waaraan hij thans verbonden is, ooit ontmanteld worden, het vonnis beslist dat eerstbedoelde schade ex aequo et bono en de tweede bij wege van kapitalisatie geraamd dient te worden,

terwijl, *eerste onderdeel*, het onderscheid tussen de tijdelijke en de blijvende gedeeltelijke ongeschiktheid weliswaar van invloed kan zijn op het ongeschiktheidspercentage, maar zulks geenszins verantwoordt dat het verschil wordt doorgetrokken tot het wezen en de berekeningswijze van de schade (schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek) ;

tweede onderdeel, het intrinsiek tegenstrijdig is enerzijds te beslissen dat de uit de tijdelijke gedeeltelijke ongeschiktheid ontstane schade ex aequo et bono dient te worden vergoed en anderzijds dat de schade ter zake van blijvende gedeeltelijke ongeschiktheid volgens het kapitalisatiestelsel moet worden geraamd, aangezien ter verantwoording van het bestaan en van de raming van de schade dezelfde redenen worden aangevoerd (schending van artikel 97 van de Grondwet) ; de grond luidens welke bij de berekening van de vergoeding voor de blijvende ongeschiktheid in aanmerking moet worden genomen dat het slachtoffer mogelijk zal af te rekenen hebben met moeilijkheden om een nieuwe betrekking te vinden mochten de Ateliers de Constructions Electriques de Charleroi ontmanteld worden, niet enkel de formele bewijskracht van de conclusie van de partijen en van het gerechtelijk contract miskent (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 1138 van het Gerechtelijk Wetboek en van het algemeen rechtsbeginsel betreffende de gelding van het gerechtelijk contract) maar ook niet voldoet

ter verantwoording van de beslissing dat die schade van verweerder volgens het kapitalisatiestelsel dient geraamd te worden, terwijl de schade ter zake van tijdelijke gedeeltelijke ongeschiktheid ex aequo et bono geraamd werd (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Over de twee onderdelen samen :

Overwegende dat doordien hij vastgesteld heeft, in verband met de materiële schade ter zake van de tijdelijke gedeeltelijke ongeschiktheid dat de door verweerder ondergane lichamelijke handicap een verstoring van zijn beroepsleven tot gevolg heeft, en dat, in verband met de materiële schade ter zake van blijvende ongeschiktheid, bij die verstoring nog bijkomt dat verweerders kansen op tewerkstelling daardoor in het gedrang komen mocht het bedrijf waaraan hij thans verboden is ontmanteld worden, de rechter in hoger beroep, zonder met zichzelf in tegenspraak te komen, heeft kunnen beslissen dat eerstgenoemde schade ex aequo et bono en de tweede overigens bij wege van kapitalisatie dient geraamd te worden ;

Dat het hier namelijk twee verschillende schaden geldt en de rechter in hoger beroep dus niet verplicht was voor beide dezelfde maatstaven te hanteren ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Over het *vierde middel*, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat bij de raming van verweerders materiële schade ter zake van zijn blijvende gedeeltelijke ongeschiktheid van 18 percent, het vonnis in zijn redengeving vaststelt dat de consolidatie bereikt was op 18 juni 1969 ten tijde dat verweerder 41 jaar oud was, en beslist dat «volgens een vaste rechtspraak het door het slachtoffer ten tijde van het te wijzen vonnis genoten brutojaarloon als berekeningsbasis wordt genomen ; dat bedoeld jaarloon op 1 september 1976 1.358.937 frank bedroeg ; dat bij dat bedrag een coëfficiënt van 10 percent moet worden gerekend voor de komende indexverhogingen ; dat derhalve het door de burgerlijke partij voorgestelde en op 1.500.000 frank afgeronde bedrag in aanmerking dient te worden genomen ; dat rekenend met een kapitalisatierente van 13,19 (intrest 4,5 percent — mogelijke winstgevende overleving van 24 jaar) de schade van de burgerlijke partij op 3.561.300 frank komt te liggen»,

terwijl enerzijds door de inaanmerkingneming van de bezoldiging van het slachtoffer per 1 september 1976, vermeerderd met 10 percent tot aanpassing aan de toekomstige indexverhogingen, en door anderzijds het aldus bekomen bedrag te kapitaliseren met de coëfficiënt 13,19 die aangenomen werd op grond van verweerders vermoedelijke winstgevende overleving vanaf de consolidatie van zijn toestand in juni 1969, het vonnis aan het slachtoffer een vergoeding toekent die hoger ligt dan de werkelijk geleden schade (schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek) en niet genoegzaam rechtens antwoordt op de middelen van de conclusie waarin de eisers betoogden dat de burgerlijke partij verkeerdelijk haar vermeerderd inkomen van thans als grondslag neemt, bijzonder voor wat de tijd betreft tussen de consolidatiedatum van haar letsels, dit is 18 juni 1969, en de datum van het vonnis, en dat die vroeger ontstane schade niet mag worden geraamd op grond van het thans door het slachtoffer genoten loon (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Overwegende dat het vonnis beslist dat moet bepaald worden in hoeverre de blijvende gedeeltelijke ongeschiktheid van het slachtoffer een weerslag heeft op diens waarde op de arbeidsmarkt ;

Overwegende dat het middel niet opkomt tegen de op de consolidatiedatum vastgestelde kapitalisatiecoëfficiënt, maar het vonnis enkel bestrijdt in zoverre het voor de tijd die aan de beslissing is voorafgegaan, bezoldigingen in aanmerking neemt die gelijkwaardig zijn met degene die het slachtoffer achteraf heeft genoten ;

Overwegende dat wanneer een rechter aan de hand van de gemeenrechtelijke regels de schade te ramen heeft die het slachtoffer van een ongeval heeft geleden door de vermindering van zijn waarde op de arbeidsmarkt, geen enkele wettelijke bepaling hem verbiedt de door dat slachtoffer ten dage van de uitspraak uitgeoefende activiteit en de daaraan verbonden bezoldiging als beoordelingsgegevens in aanmerking te nemen ;

Overwegende dat in zoverre het middel opkomt tegen de aldus bij de schaderaming gehanteerde maatstaf, het ook in strijd komt met de feitelijke en derhalve onaantastbare beoordeling van de rechter ;

Overwegende dat het vonnis met de in het middel weergegeven overwegingen de conclusie van de eisers beantwoordt doordien het de aangevoerde argumentatie weerlegt en aan geeft waarom het die verwerpt ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis in zoverre het uitspraak doet over de vergoeding van de uit de tijdelijke totale ongeschiktheid ontstane materiële schade ;

Verwerpt de voorzieningen voor het overige ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt de eisers in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele Rechtbank te Doornik, zitting houdend in hoger beroep.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 17 MEI 1978

Voorzitter : de h. Gerniers

Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens

Advocaat-generaal : de h. Lenaerts

Advocaten : mrs. Houtekier en Bützler

Ziekte- en invaliditeitsverzekering werknemers—Arbeidsongeschiktheid — Te late aangifte — Behartigenswaardige gevallen—Toetsing door de rechter.

De artt. 47, 152, § 1, en 40, 11°, van de Z.I.V.-wet verlenen aan het beheerscomité of de Koning geen bevoegdheid om «straffen» of «sancties» op te leggen, wanneer de verzekerde zijn aanvraag tot het verkrijgen van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen te laat indient. Het bepaalde in art. 8, lid 2, van het K.B. van 31 december 1963 kan geen andere betekenis hebben dan de voorwaarden te bepalen waarin de verzekerde ontheven wordt van het gedeeltelijk verval van

recht dat uit het niet tijdig vervullen van de formaliteiten voortspuit.

Wanneer de verzekeringsinstelling de ontheffing uitspreekt omdat de verzekerde zich in een behartigenswaardig geval bevindt, treft zij een beslissing over het subjectief recht van de verzekerde op arbeidsongeschiktheidsuitkering waartegen beroep bij de arbeidsrechtbank openstaat.

Het komt de rechter toe de aangevochten beslissing op haar wetmatigheid te toetsen en uitspraak te doen over het recht van de verzekerde dat door een onwettige beslissing wordt aangetast.

R.I.Z.I.V. en Landsbond van de
Federaties der Beroepsmutualiteiten van
België t/ B.

Gelet op het bestreden arrest, op 16 december 1976 door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, gewezen ;

Over het *middel* afgeleid uit de schending van de artikelen 2, 7, 38, 39, 40, 47bis, 100 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, zoals gewijzigd door de wetten van 24 december 1963, 30 juli 1964, 8 april 1965, 10 oktober 1967, 27 juni 1969, 5 juli 1971 en 23 december 1974, 2, 7, 8 van het koninklijk besluit van 31 december 1963 houdende verordening op de uitkeringen inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, zoals gewijzigd door de verordeningen van 19 oktober 1970, 20 september 1971, 2 februari 1972 en 20 september 1972, 17, 18, 580, 1°, 2° en 5°, van het Gerechtelijk Wetboek, zoals gewijzigd door de wetten van 12 mei 1971 en 28 juli 1971, 6 van het Burgerlijk Wetboek, 25, 29, 30, 92, 93, 97, 106 en 107 van de Grondwet en van het grondwettelijk beginsel van de scheiding der machten,

doordat het arrest beslist dat de arbeidsrechtbank oproepen is om over de behartigenswaardigheid als reden tot opheffing van een verval van rechten in de zin van artikel 8 van de verordening op de uitkeringen der ziekte- en invaliditeitsverzekering uitspraak te doen en vaststelt dat de partijen nog nader op de grond van die betwisting moeten ingaan, waarvoor de debatten heropend werden, op grond dat de rechtscollages inderdaad geroepen zijn om geschillen betreffende rechten op te lossen en zich niet in de actieve administratie dienen te mengen ; dat de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering evenwel vervat ligt in een regeling van openbare orde die aan de aangeslotenen rechten verschaft en verplichtingen oplegt, als bedoeld in artikel 580, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek ter zake van bevoegdheid van de arbeidsrechtbanken ; dat een bepaling, die een uitzondering hierop zou uitmaken, op een onmiskenbare wijze uitgedrukt zou moeten zijn ; dat uit artikel 8 van de verordening niet op onbetwistbare wijze blijkt dat het oordelen dat een geval «behartigenswaardig» is, een louter gebaar van welwillendheid van de administratie zou zijn die naar believen zou mogen handelen ; dat haar integendeel een bevoegdheid met een bepaalde finaliteit werd toegekend ; dat de afwezigheid van nadere bepaling van het begrip «behartigenswaardigheid» en het feit dat hier naar billijkheid moet worden gestatueerd op zichzelf de zaak niet buiten de sfeer van het recht stellen ; dat de behartigenswaardigheid vatbaar is voor een beoordeling vanuit de doelstellingen van de sociale zekerheid en zou kunnen worden omschreven als de toestand van een verzekerde die door bijzondere omstandigheden een onevenredig zware prijs moet betalen voor de handhaving van de

algemene norm ; dat het dus om een notie met een juridische draagwijdte gaat,

terwijl, eerste onderdeel, verweerster van de straf, die zij wegens te late aangifte van haar arbeidsongeschiktheid had opgelopen, slechts ontheven kon worden op eensluidend advies van de leidende ambtenaar van de Dienst der Uitkeringen van eiser ; dit advies ongunstig was en dientengevolge verweerster niet van haar straf ontheven kon worden (schending van de artikelen 2, 7, 38, 39, 40, 47bis van de wet van 9 augustus 1963, 2, 7 en 8 van het koninklijk besluit van 31 december 1963).

tweede onderdeel, het advies over de behartigenswaardige toestand van verweerster een oordeel is over billijkheid en opportuniteit door de administratie inzake opheffing van het door verweerster opgelopen verval van rechten ; dit advies slechts gegeven kan worden door de leidende ambtenaar van de Dienst der Uitkeringen van eiser en de rechtscolleges niet bevoegd zijn om zich in diens plaats te stellen en daarover uitspraak te doen (schending van de artikelen 2, 7, 38, 39, 40, 47bis, 100 van de wet van 9 augustus 1963, 8, tweede lid, van het koninklijk besluit van 31 december 1963, 25, 29, 30, 92, 93, 97, 106, 107 van de Grondwet en 580, 1°, 2° en 5°, van het Gerechtelijk Wetboek en van voormeld grondwettelijk beginsel¹ ;

derde onderdeel, het arrest, door zich bevoegd te verklaren om in billijkheid te oordelen over het behartigenswaardige van het geval van verweerster en door de partijen te bevelen daarover ten gronde te concluderen, zijn bevoegdheid te buiten gaat, zich ten onrechte in de plaats stelt zowel van de leidende ambtenaar van de Dienst der Uitkeringen van eiser als van eiseres en inbreuk maakt op de regel van de scheiding der machten ; het feit dat de reglementering op de ziekte- en invaliditeitsverzekering tot de openbare orde behoort, de beslissing niet rechtvaardigt (schending van de artikelen 2, 7, 38, 39, 40, 47bis, 100 van de wet van 9 augustus 1963, 8, tweede lid, van het koninklijk besluit van 31 december 1963, 25, 29, 30, 92, 93, 97, 106, 107 van de Grondwet, 6 van het Burgerlijk Wetboek en 580, 1°, 2° en 5°, van het Gerechtelijk Wetboek en van voormeld grondwettelijk beginsel) ;

vierde onderdeel, verweerster geen subjectief recht heeft om, in geval van te late aangifte van haar arbeidsongeschiktheid, haar toestand als behartigenswaardig door de rechter te doen erkennen en zij alleen opheffing van de sanctie kan krijgen in geval van eensluidend advies van de leidende ambtenaar van de Dienst der Uitkeringen van eiser, zodat verweerster bij gebreke van belang geen vordering daartoe voor de rechter heeft (schending van de artikelen 2, 7, 38, 39, 40, 47bis, 100 van de wet van 9 augustus 1963, 2, 7, 8 van het koninklijk besluit van 31 december 1963, 17, 18, 580, 1°, 2° en 5°, van het Gerechtelijk Wetboek, 92 en 93 van de Grondwet¹ ;

Overwegende dat, luidens artikel 8, eerste lid, van het koninklijk besluit van 31 december 1963, wanneer de gerechtigde de in artikel 2 bepaalde formaliteiten niet tijdig heeft vervuld, het recht op uitkering eerst ingaat vanaf de eerste werkdag na de datum van toezending of afgifte van het vereiste bewijs van arbeidsongeschiktheid ; dat het tweede lid van genoemd artikel 8 bepaalt : « In behartigenswaardige gevallen kan de in het vorig lid bepaalde straf door de verzekeringsinstelling worden opgeheven, op eensluidend advies van de leidende ambtenaar van de Dienst voor Uitkeringen van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering of van de door hem gedelegeerde ambtenaar » ;

Overwegende dat het koninklijk besluit van 31 december 1963 genomen is ter uitvoering van de artikelen 40, 11°, a, 47 en 152, § 1, van de wet van 9 augustus 1963 ; dat, luidens artikel 40, 11°, a, het beheerscomité van de Dienst voor Uitkeringen van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering de verordeningen met betrekking tot het verkrijgen van het recht op arbeidsongeschiktheidsuitkering opmaakt ; dat krachtens artikel 47, eerste lid, hetzelfde beheerscomité bepaalt volgens welke regelen en binnen welke termijnen « de gerechtigde de adviserend geneesheer van zijn verzekeringsinstelling kennis moet geven van elke arbeidsongeschiktheid » ; dat, volgens het derde lid van dit artikel, het comité « bepaalt op welke dag het recht op uitkeringen een aanvang neemt, wanneer de gerechtigde niet binnen de gestelde termijnen de krachtens dit artikel opgelegde kennisgevingen of aanvragen indient » ; dat, luidens artikel 152, § 1, de Koning de in artikel 40, 11°, bedoelde verordeningen opmaakt, in afwachting dat het bevoegde beheerscomité het doet ;

Overwegende dat de voornoemde wetsbepalingen aan het beheerscomité en aan de Koning geen bevoegdheid verlenen om « straffen » of « sancties » op te leggen, wanneer de verzekerde zijn aanvraag tot het verkrijgen van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen te laat indient ; dat het bepaalde in artikel 8, tweede lid, van het koninklijk besluit van 31 december 1963, geen andere betekenis kan hebben dan de voorwaarden te bepalen waarin de verzekerde ontheven wordt van het gedeeltelijk verval van recht dat volgens het eerste lid van dit artikel uit het niet tijdig vervullen van de formaliteiten voortspuit ;

Dat, ook al bepaalt artikel 8, tweede lid, dat de verzekeringsinstelling de ontheffing « kan » uitspreken, zij dienaangaande geen willekeurige beslissing mag nemen en de ontheffing niet mag weigeren, wanneer zij, overeenkomstig het eensluidend advies van de aangewezen ambtenaar, van oordeel is dat de verzekerde zich in een behartigenswaardig geval bevindt ; dat de desbetreffende beslissing van de verzekeringsinstelling een beslissing over het subjectief recht van de verzekerde op arbeidsongeschiktheidsuitkering is ;

Overwegende dat, luidens artikel 100 van de wet van 9 augustus 1963, « de betwistingen in verband met de rechten voortvloeiend uit de wetgeving en reglementering betreffende de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering » tot de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank behoren ; dat deze bevoegdheid bevestigd wordt door artikel 580, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek ;

Dat het door deze wetsbepalingen georganiseerde beroep openstaat tegen elke beslissing over het recht op arbeidsongeschiktheidsuitkering ;

Dat, nu geen bepaling en inzonderheid niet die van de artikelen 40, 11°, a, en 47 van de wet van 9 augustus 1963 aan deze bevoegdheidsregeling afbreuk doen, het koninklijk besluit van 31 december 1963 het recht van de verzekerde om tegen een desbetreffende beslissing op te komen, niet kan beperken door het aan de verzekeringsinstelling over te laten te oordelen of van de gestelde regelen kan worden afgeweken ;

Overwegende dat het aan de rechter toekomt de aangevochten beslissing op haar wetmatigheid te toetsen en uitspraak te doen over het recht van de verzekerde dat door een onwettige beslissing wordt aangetast ;

Dat de arbeidsrechtbank, die de beslissing onwettig acht, dient te oordelen of de verzekerde recht op uitkering heeft hoewel de aanvraag niet tijdig was ingediend ; dat de recht-

bank bij de uitoefening van de haar door de wet toegekende bevoegdheid, niet gebonden is door het advies van een ambtenaar, dat alleen voor de verzekeringsinstelling bindend is ;

Overwegende dat het arbeidshof derhalve terecht beslist dat de arbeidsrechtbank bevoegd is om over het geschil uitspraak te doen ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening.

NOOT—Over deze aangelegenheid zie : D.Simoens, « Inhoud van het begrip behartigenswaardigheid en beroepsvatbaarheid van desbetreffende beslissingen van verzekeringsinstellingen », R.W., 1976-77, 1765 ; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 6 mei 1976, R.W., 1976-77, 1763.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3e KAMER — 11 OKTOBER 1978

Voorzitter : de h. Vroomans

Raadsheren : de hh. Acheroy en Kebers

Advocaten : mrs. Oostvogels en Thiebaut

Echtscheiding—Op grond van tien jaar feitelijke scheiding wegens geestesziekte—Beheerder ad hoc : vertegenwoordigt, staat niet bij—Voorlopige maatregelen—Geen rekening te houden met schuld.

De beheerder ad hoc, aangesteld krachtens art. 232, 2e lid, B.W. vertegenwoordigt de (o.m. ten huize afgezonderde) geesteszieke die verweerder is t.a.v. een echtscheidingsvordering ; laatstgenoemde treedt niet mede naast de beheerder ad hoc op.

De beheerder ad hoc kan voorlopige maatregelen op grond van art. 1280 Ger. W. vorderen.

Bij het nemen van voorlopige maatregelen mag de voorzitter geen rekening houden met beweerde fouten en tekortkomingen van de partijen ; als verweer kan niet worden aangevoerd dat het immoreel is een uitkering te vorderen vanwege een echtgenoot van wie men al sedert meer dan vijftien jaar gescheiden leeft en aan wie men nooit tijdens deze periode enige hulp heeft gevraagd.

Van O. t/M. en mr. Denijs q.q.

(...)

Ontvankelijkheid van de vordering

Overwegende dat, bij beschikking van 16 april 1976 verleend door de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel, mr. Martin Denys aangewezen werd, overeenkomstig artikel 232, 2e lid in fine, van het Burgerlijk Wetboek, als «beheerder ad hoc» van Petrus M. verweerder in de echtscheidingsprocedure door diens echtgenote Angèle Van O. op 21 september 1976 ingesteld ;

Overwegende dat het de «beheerder ad hoc», overeenkomstig de voormelde wetsbepaling aangewezen, toekomt de verwerende echtgenoot tijdens de echtscheidingsprocedure te

vertegenwoordigen ingeval blijkt dat deze verwerende echtgenoot zich in een toestand van krankzinnigheid of van diepe geestestoornis bevindt ;

Overwegende dat het in casu uit de bestanddelen van de zaak blijkt dat M. sinds 31 januari 1969 een «in zijn woning afgezonderde persoon» is, in de zin van de wet van 18 juni 1850 op de regeling voor de krankzinnigen, gewijzigd bij de wet van 7 april 1964, en dat hem geen bijzonder voorlopige bewindvoerder werd toegevoegd met toepassing van art. 29 van deze wet (art. 2 van de wet van 7 april 1964) ;

Overwegende dat de beheerder ad hoc als taak en zending heeft de geesteszieke te vertegenwoordigen, d.w.z. in zijn naam en voor zijn rekening op te treden en niet alleen hem bij te staan (zie C. De Busschere, nr. 245, bl. 169 in *Het echtscheidingsrecht in België na de hervorming 1974-1975*, door G. Baeteman ; J.-L. Renchon, «Les vicissitudes de la législation belge sur le divorce», nr. 30, in *Annales de Droit U.C.L.*, i, bl. 61) ;

Overwegende dat de aangewezen beheerder ad hoc onder meer bevoegd is om voorlopige maatregelen te vorderen op grond van artikel 1280 van het Gerechtelijk Wetboek (De Busschere, o.c., bl. 170) ;

Overwegende dat ; mr. Martin Denys derhalve alleen, in naam en voor rekening van de geesteszieke, in rechte diende op te treden ; dat de vordering tot voorlopige maatregelen, bij dagvaarding van 24 januari 1977 ingesteld, niet ontvankelijk is in de mate dat M. als aanleggende partij opgetreden is ;

Overwegende dat de eerste rechter M. buiten zaak had moeten stellen, bij overweging dat hij in de procedure door mr. Martin Denys regelmatig vertegenwoordigd was ;

Overwegende dat het Hof behoort te zeggen dat de beheerder ad hoc in de huidige rechtspleging M. niet «voor zoveel als nodig bijstaat», zoals in de bestreden beschikking en in de conclusies wordt vermeld, maar dat de oorspronkelijke aanleggende partij, en thans de geïntimeerde partij, door mr. Martin Denys wettelijk vertegenwoordigd wordt, bij uitsluiting van M. ;

Wat betreft de grond van de zaak

Overwegende dat appellante de eerste rechter verwijt aan haar echtgenoot een voorlopige uitkering tot onderhoud van 2.000 frank per maand te hebben toegekend ; dat geïntimeerde, bij incidenteel beroep, vordert dat deze uitkering op een maandelijks bedrag van 7.500 frank wordt gebracht ;

Overwegende dat appellante ten onrechte aanvoert dat de oorspronkelijke vordering niet toelaatbaar is en een «misbruik van rechtsmiddel» zou uitmaken, daar het «immoreel» is een uitkering te vorderen vanwege een echtgenoot waarvan men al sedert meer dan 15 jaar gescheiden leeft en aan wie men nooit tijdens deze periode enige hulp of bijstand heeft gevraagd ;

Overwegende dat die exceptie niet opgaat ; dat de onderhavige vordering op artikel 1280 van het Gerechtelijk Wetboek steunt, bepaling die stelt dat de voorzitter bevoegd is om voorlopige maatregelen te treffen tijdens de echtscheidingsprocedure, onder meer de maatregelen die op het levensonderhoud der partijen betrekking hebben ; dat er geen onderscheid dient te worden gemaakt naar gelang het over een echtscheidingsprocedure gaat op grond van artikel 229 of 231 B.W. dan wel, zoals in casu, op grond van artikel 232 B.W. ;

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER — 21 JUNI 1977

Voorzitter : de h. Albers

Rechters : de h. Van De Velde en mevr. Struman

Advocaten : mrs. Van Doosselaere, Montagne en Janson

1. Verbintenissen—Overeenkomst—Interpretatie—Be-doeling van partijen—2. Leasing—a) Bestanddelen van de leasingovereenkomst—b) Huur die er deel van uitmaakt niet afzonderlijk te beoordelen—c) Bevoegdheid - Vrederechter ratione materiae onbevoegd—d) Onopzegbaarheid van het huurcontract gedurende de overeengekomen periode—Es-sentieel bestanddeel van de leasing.

1. *Om de juiste aard van een overeenkomst te achterhalen is niet de door partijen aan het contract gegeven benaming van doorslaggevend belang, maar wel hun werkelijke gemeenschappelijke bedoeling.*

2. *De leasing bestaat uit enerzijds de verbintenissen van de investeerder of lessor om een onroerend goed te kopen of te bouwen volgens de plannen en richtlijnen van de exploitant of lessee en dit goed in gebruik te geven aan de lessee voor een overeengekomen langere tijd, en anderzijds de verbintenis van de lessee om aan de lessor een vergoeding te betalen, die volgens het geïnvesteerd kapitaal berekend wordt.*

De huur die een deel uitmaakt van de leasingovereenkomst, kan niet afzonderlijk beoordeeld worden, los van de verplichting tot financieren.

De overeenkomst die de typische bedingen van de leasing inhoudt, kan bijgevolg niet als een enkele handelshuurverbintenis bestempeld worden, zodat de vrederechter ratione materiae onbevoegd is.

De onopzegbaarheid van het contract gedurende de overeengekomen periode vormt een essentieel bestanddeel van de leasing.

N.V. C. en N.V. T. t/ W.

Gezien de stukken van het geding vervat en geïnventorieerd in het dossier van de rechtspleging en o.m. het vonnis waartegen hoger beroep uitgesproken door de vrederechter van het Kanton Merksem op 8 januari 1976 (...)

Overwegende dat de echtgenoten W., oorspronkelijke eisers, bij dagvaarding van 3 april 1975 de solidaire veroordeling vorderden van N.V. C. en N.V. T., oorspronkelijke verweersters, om hun te betalen :

— als schadevergoeding wegens eenzijdige contractbreuk, een som gelijk aan de nog te verlopen huurperiode of fr. 5.760.000 (18 jaar x fr.230.000) ;

— als vergoeding van de aan het benzinestation te besteden transformatiekosten, de som van frank : 1.000.000 ;

Overwegende dat bij tegeneis N.V. T. de som van fr.540.000 vorderde, zijnde het tot 1993 betaalde voorschot op de huurgelden (18 jaar x 30.000) ;

Overwegende dat de eerste rechter zich bevoegd verklaarde, de overeenkomst tussen partijen van 30 juli 1964 ten laste van verweersters verbroken verklaarde en verweersters hoofdelijk veroordeelde om aan eisers de som van fr. 4.140.000 te betalen, vermeerderd met de interesten en de kosten ; dat de eerste rechter de tegeneis als ongegrond afwees ;

Overwegende dat de kwestie is of, rekening houdend met de wederzijdse inkomsten en lasten, en met de behoeften van de op onderhoudsgeld aanspraak makende echtgenoot, het ja dan neen past hem een voorlopige uitkering te verlenen ;

Overwegende dat de voorgelegde dokumenten laten uitschijnen dat M. niet in staat is enige bezoldigde bedrijvigheid uit te oefenen, dat hij bij zijn oude gepensioneerde moeder inwoont zonder enige huurlast te moeten dragen, en dat hij 8.810 frank per maand int als invaliditeitstoelage ;

Overwegende dat appellante terecht laat gelden dat de behoeften van M. — die in het huis van zijn moeder gese-kwestreerd is — niet hoog moeten zijn ; dat M. niettemin een onvoldoende sociale toelage verdient om in zijn levensonderhoud alleen te voorzien ; dat niet bewezen is dat hij «in 't zwart» zou werken ;

Overwegende dat appellante zelf als bediende een netto inkomen heeft van circa 22.000 frank per maand ; dat zij geen bijzondere lasten heeft en een comfortabel huisje bewoont ;

Overwegende dat de rechter in kort geding geen rekening mag houden, binnen het raam van artikel 1280 Ger. W., met de beweerde fouten en tekortkomingen van beide partijen ; dat deze wederzijdse verwijten alleen de grond van de echtscheiding raken ;

Overwegende dat, met inachtneming van de respectieve lasten en inkomsten van de echtgenoten en met de noden van M. de eerste rechter de voorlopige uitkering die hem toekomt billijk op 2.000 frank per maand heeft bepaald ;

Dat er derhalve aanleiding toe bestaat de beslissing van de voorzitter op dit punt te bevestigen ;

Om die redenen,

Het Hof,

Zegt voor recht dat mr. Martin Denys in zijn hoedanigheid van beheerder ad hoc van Petrus M. deze laatste in de onderhavige procedure vertegenwoordigt en in diens naam en voor diens rekening optreedt ; doet derhalve de bestreden beschikking teniet in zoverre de eerste rechter de oorspronkelijke vordering heeft ontvangen in de mate dat ze door Petrus M. ingesteld werd, en in zoverre de bestreden beschikking de oorspronkelijke verweerster veroordeeld heeft tot het betalen van 2.000 frank per maand, bedrag te storten in handen van Petrus M. in persoon ;

Zegt dat Petrus M. zonder hoedanigheid is om een incidenteel beroep in te stellen ; opnieuw wijzende op dit punt, en de bestreden beschikking bevestigende wat het bedrag van het onderhoudsgeld betreft, veroordeelt appellante om te betalen aan mr. Martin Denys in zijn hoedanigheid van beheerder ad hoc en wettelijke vertegenwoordiger van Petrus M., een maandelijks geïndexeerd bedrag van 2.000 frank als voorlopige uitkering voor het onderhoud van Petrus M., dit vanaf de aanvraag (23 januari 1977) ;

Stelt Petrus M. buiten zaak, zonder kosten en veroordeelt appellante tot de kosten van hoger beroep.

NOOT— Wellicht had eiser de lange duur van de feitelijke scheiding kunnen invoeren met enig succes : vgl. Kg. Rb. Luik, 25 september 1972, J.L., 1972-73, 37 en noot bij Hof Antwerpen, 5 januari 1977, R.W., 1976-77, 2599.

Bevoegdheid

Overwegende dat eiseressen in hoger beroep, N.V. C. en N.V. T., beweren dat de eerste rechter *ratione materiae* onbevoegd was, indien de overeenkomst van 30 juli 1964, gesloten tussen P.V.B.A.C. en N.V.C., geen loutere handelshuurovereenkomst was, maar een contract «*sui generis*» dat meerdere verbintenissen van verschillende juridische aard inhield ;

Overwegende echter dat eiseressen in hoger beroep staande houden dat bedoelde overeenkomst een handelshuurcontract is, en de eerste rechter dus over de grond van de zaak mocht en moest oordelen ;

Overwegende daarentegen dat gedaagden in hoger beroep, de echtgenoten W., stellen dat bewuste overeenkomst niet enkel op een handelshuur slaat, maar een complex contract «*sui generis*» uitmaakt ; dat niettegenstaande deze stelling, gedaagden in hoger beroep toch ook menen dat de vrederechter de bevoegde magistraat in eerste aanleg was ;

Overwegende dat om de juiste aard van een overeenkomst te achterhalen niet de door partijen aan het contract gegeven benaming van doorslaggevend belang is, maar wel hun werkelijke gemeenschappelijke bedoeling (art. 1156 B.W.) ;

Overwegende dan dat het duidelijk de bedoeling was van gedaagden in hoger beroep om een bepaald kapitaal renderend te beleggen, en wel door het te investeren in een door hen te bouwen benzinstation en dit te verhuren aan een petroleummaatschappij-exploitant, die zich harerzijds verbindt een geïndexeerde huur te betalen over een periode van minstens 27 jaar ;

Overwegende dat het ongetwijfeld de bedoeling was van N.V. C. een exploitatie van een benzinstation aan te vangen zonder kapitaal te moeten voorschieten, en aldus de problemen van financiering die met eigen investeringen gepaard gaan te vermijden ;

Overwegende derhalve dat de overeenkomst van 30 juli 1964 inderdaad een geheel van verbintenissen inhoudt, die samen het complexe leasingcontract uitmaken ;

Overwegende immers dat de leasing bestaat uit enerzijds de verbintenissen van de investeerder of lessor (in casu gedaagden in hoger beroep) om een onroerend goed te kopen of te bouwen volgens de plannen en richtlijnen van de exploitant of lessee (in casu N.V. C.) en dit goed in gebruik te geven aan de lessee voor een overeengekomen langere tijd, en anderzijds de verbintenis van de lessee om aan de lessor een vergoeding te betalen, die volgens het geïnvesteerd kapitaal berekend wordt ;

Overwegende dat de huur, die een deel uitmaakt van de leasingovereenkomst, niet afzonderlijk beoordeeld kan worden, los van de verplichting tot financieren (cf. dossier van gedaagden in hoger beroep, kaft «*rechtspraak*» : vonnis van 5 maart 1976 van de 4e kamer dezer rechtbank i.z. Van Bosch & de Roest d'Alkemade t/Stockbroeckx en N.V. Chevron) ;

Overwegende dat de overeenkomst van 30 juli 1964, die de typische bedingen van de leasing inhoudt, bijgevolg niet als een enkele handelshuurverbintenis kan worden bestempeld, en de eerste rechter dus *ratione materiae* onbevoegd was ;

Overwegende trouwens dat gedaagden in hoger beroep, om hun stelling van het complexe contract *sui generis* te staven, kopie van een op 14 maart 1975 door de vrederechter van het 2e kanton Hoei geveld vonnis neerleggen, waaruit blijkt dat in een analoog geval deze magistraat de aldaar besproken overeenkomst inderdaad beschouwde als een «*contrat spécifiquement autonome ... qui a une physionomie*

rigoureusement propre irréductible», waarop de handelshuurwet van 30 april 1951 niet toepasbaar was ; dat gedaagden in hoger beroep echter vergeten eraan toe te voegen dat genoemde vrederechter zich dan ook, terecht, onbevoegd verklaarde en de zaak naar de arrondissementsrechtbank verwees ;

Overwegende dat, gelet op de onbevoegdheid van de eerste rechter en aangezien het geschil tot de bevoegdheid van deze rechtbank behoort, zij overeenkomstig art. 1070 Gerechtelijk Wetboek over de zaak zelf dient te beslissen en in eerste aanleg zal uitspreken ;

Ten gronde

Hoofdeis

Overwegende dat uit het voorgaande reeds is komen vast te staan dat de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten in casu geen toepassing kan vinden ;

Overwegende dat, zoals gezegd, de overeenkomst van 30 juli 1964 één geheel uitmaakt, en alle erin voorkomende bedingen dienen te worden uitgelegd het ene door het andere, zodat elk beding wordt opgevat in de zin die uit de gehele akte voortvloeit (art. 1161 Burgerlijk Wetboek) ;

Overwegende dat de leasing — een in België nog tamelijk nieuwe rechtsfiguur van Angelsaksische oorsprong — tot de onbenoemde contracten (art. 1107 B.W.) dient te worden gerekend, en als dusdanig onderworpen is aan de algemene regelen van het privé contractenrecht (J. Mertens de Wilmars, «*De Rechter en het Economisch Recht*», R. W., 1976-77, 257 e.v.) ;

Overwegende dat, aangezien eiseressen in hoger beroep de handelshuurwet niet kunnen invoeren, zij evenmin bescherming kunnen vinden in art. 3, lid 3, van die wet, afgezien nog van de vraag of machtige multinationale oliemaatschappijen als zogenaamde economisch zwakke partij — de huurder — bescherming behoeven (cf. L. Maeyens, «*Artikel 3, lid 3 van de wet van 30 april 1951 op de huur van handelshuizen*», R. W., 1965-66, 977) ;

Overwegende, integendeel, dat de onopzegbaarheid van het contract gedurende de overeengekomen periode een essentieel bestanddeel van de leasing vormt ;

Overwegende immers dat het duidelijk is dat gedaagden in hoger beroep zich niet verbonden zouden hebben om fr. 2.520.000 in een voor hen onbruikbaar benzinstation te investeren, als zij geen gebruiker bereid hadden gevonden om gedurende 27 jaar een vergoeding te betalen als tegenprestatie voor de investering van hun kapitaal in dat station ;

Overwegende dat het als onoorbaar te verwerpen is dat men, onder het mom van vaste onaantastbare beleggingen, gewone huurcontracten zou kunnen opstellen met mogelijkheid van driejaarlijkse opzegging (cf. hoger aangehaald vonnis van 5 maart 1976) ;

Overwegende derhalve dat de opzegging door N.V. T. per aangetekende brief van 10 september 1974 aan gedaagden in hoger beroep gegeven als ongeldig dient te worden beschouwd.

Overwegende anderzijds dat N.V. T. het in fine van art. V van het contract van 30 juli 1964 overeengekomen beding niet heeft nageleefd, nl. geen nieuwe exploitant heeft gevonden en de vergoedingen niet heeft doorbetaald zolang het benzinstation ongebruikt bleef ;

Overwegende dat de N.V. T. dus verantwoordelijk is voor de door haar handelwijze ontstane schade ;

Overwegende dat krachtens art. IX van steeds hetzelfde contract van 30 juli 1964 N.V. C. zich uitdrukkelijk verbonden heeft om, ingeval zij het contract aan een andere lessee zou overgeven, solidair met deze laatste de uitvoering door de nieuwe lesse van *alle* verplichtingen van het contract jegens de lessor te waarborgen ;

Overwegende bijgevolg dat N.V. C., samen met N.V. T. aansprakelijk is ;

Overwegende dat bij akte van 21 januari 1965, verleden voor notaris Ch. Sluyts te Antwerpen, de oorspronkelijke lessor, P.V.B.A. C., de grond en het toen nog te bouwen of minstens af te werken station aan gedaagden in hoger beroep verkocht, die in diezelfde akte verklaarden de bepalingen van het contract van 30 juli 1964 wel te kennen en zich verplichtten dit na te leven ;

Overwegende anderzijds dat N.V. T. niet betwist het contract van 30 juli 1964 volledig en op regelmatige wijze van de N.V. C. te hebben overgenomen ;

Overwegende dus dat gedaagden in hoger beroep de huidige lessor zijn en hun vrijwillig opgenomen verplichting tot investeren uitvoerden ; dat N.V. T. de huidige gebruiker is en ook haar van N.V. C. overgenomen verplichtingen dient na te komen, en zo niet, in te staan, samen met N.V. C., voor de schade ;

Overwegende dat de door eiseressen in hoger beroep aangehaalde artt. 1119 en 1165 B.W. niet vermogen hun verantwoordelijkheid uit te schakelen ;

Overwegende dat er in casu geen overeenkomsten bestaan die aan derden *nadeel* toebrengen ; dat N.V. T. trouwens geen derde is t.o.v. gedaagden in hoger beroep maar partij in de overeenkomst van 30 juli 1964 die zij van N.V. C. heeft overgenomen, en waarin gedaagden in hoger beroep de andere partij zijn door ze te hebben overgenomen in de koopakte van 21 januari 1965 ;

Overwegende dat N.V. T. ten onrechte beweert dat de verplichting tot bouwen van het benzinstation vóór de verkoop ervan aan gedaagden in hoger beroep, diende te worden uitgevoerd ; dat zulks nergens gestipuleerd werd ; dat integendeel art. XII van het leasingcontract bepaalt dat in geval van verkoop van het goed, de verkoper-verhuurder er zich toe verbindt de overeenkomst, dus ook de verplichting tot bouwen, door de koper-nieuwe verhuurder te doen nakomen ; dat dit een volkomen geldig beding is en gedaagden in hoger beroep het dan ook terecht en te goeder trouw hebben uitgevoerd ;

Overwegende dat het door N.V. T. geciteerd cassatiearrest van 27 juni 1946, *Pas.*, 1946, I, 267, de vraag behandelt of de koper van het verhuurde goed bij het einde van de huur aan de huurder de waarborg moet terugbetalen, die de huurder had betaald aan de oorspronkelijke verhuurder (verkoper), welke die waarborg niet aan de koper overhandigde ; dat het hier dus gaat over een eventuele verplichting van de koper jegens de huurder, terwijl onderhavig geschil een verplichting — betaling van vergoedingen of «huur» — betreft van de huurder (N.V. T.) tegenover de koper (gedaagden in hoger beroep) ; dat genoemd arrest in casu niets ter zake doet ;

Overwegende dat de door N.V. T. aangehaalde rechtsleer (De Page, IV, p. 796, ed. 1972) enkel slaat op de zuiver civiele huurovereenkomst (art. 1743 B.W.) en niet op het specifiek, onbenoemd leasingcontract ; dat dit contract, het zij herhaald, in zijn art. XII duidelijk stipuleert dat de verkoper (eerste lessor) er zich toe verbindt de hele overeenkomst door de koper (nieuwe lessor) te doen nakomen, zodat de kopers (gedaagden in hoger beroep) verplicht waren het benzine-

station te bouwen of minstens af te werken ; dat het bij een leasingovereenkomst gebruikelijk is dat de investeerder — ongeacht of hij de oorspronkelijke dan wel een volgende lessor is — een onroerend goed koopt of bouwt met het oog op de exploitatie ervan door de lessee, ook al zou dit niet zo uitdrukkelijk in het contract vermeld staan (art. 1160 B.W.) ;

Overwegende dat wat de schade betreft, deze billijkerwijze kan worden bepaald op de jaarlijkse overeengekomen vergoeding van fr. 230.000 vermenigvuldigd met het aantal nog te lopen jaren, zijnde fr. 4.140.000 (230.000 x 18) ;

Overwegende dat de bijkomende eis ad fr. 1.000.000 niet gestaafd wordt ; dat gedaagden in hoger beroep geen expertise wensen ; dat het stijgen van de bouwprijzen niet aan eiseressen in hoger beroep kan worden verweten ; dat deze eis als ongegrond voorkomt ;

Tegeneis

Overwegende dat wat de tegeneis van N.V. C. aangaat, de som van fr. 540.000 (fr. 30.000 x 18 jaar) een voorschot op de nog tot 1993 lopende huurgelden was ; dat dit voorschot niet hoeft te worden terugbetaald, maar wel van de totale vergoeding dient afgetrokken, zodat aan gedaagden in hoger beroep nog verschuldigd blijft fr. 4.140.000 - 540.000 = fr. 3.600.000 ;

(...)

NOOT—Tegen dit vonnis werd hoger beroep aangetekend.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE OUDENAARDE

21 APRIL 1978

Voorzitter : de h. Pilate

Rechters : de hh. Crommar en De Smedt

Openbaar ministerie : de h. E. Sebrechts

Advocaat : mr. Van Duerem

Verlating van familie—Burgerlijke partij—Schadevergoeding.

Wanneer de burgerlijke partij reeds over een deugdelijk uitvoerbare titel beschikt, kan ze geen nieuwe titel meer krijgen door zich burgerlijke partij te stellen en deze burgerlijke-partijstelling dient derhalve als ongegrond afgewezen te worden.

G.

Overwegende dat de tenlastelegging (verlating van familie) in hoofde van beklaagde ten genoegen van rechte bewezen is ;

Burgerrechtelijk

Overwegende dat uit het strafdossier blijkt dat de burgerlijke partij de beslissing van de jeugdrechter te Doornik van 25 februari 1976, in werkelijkheid reeds heeft uitgevoerd door afhouding van een gedeelte van het loon van beklaagde bij diens werkgever ;

dat zij derhalve reeds over een dwangbevel moet beschikken of m.a.w. reeds over een deugdelijke uitvoerbare titel ;

dat in die omstandigheden de burgerlijke partij geen

nieuwe titel meer kan krijgen en haar eis dan ook als ongegrond dient afgewezen ;

De Rechtbank,

Veroordeelt de beklaagde wegens het feit hem ten laste gelegd : tot een hoofdgevangenisstraf van een maand ;

Burgerrechtelijk

Wijst de eis van de burgerlijke partij af als ongegrond en verwijst haar in de kosten van haar vordering.

NOOT—Burgerlijke-partijstelling inzake verlating van familie

1. Dit vonnis is conform de geldende rechtsleer en rechtspraak ter zake van de burgerlijke partijstelling bij verlating van familie. De strafrechter is niet bevoegd om aan de burgerlijke partij het achterstallige onderhoudsgeld of *in casu* de onbetaald gebleven bijdrage in de onderhouds-, opvoedings- en behandelingskosten toe te kennen (zie de rechtsleer en rechtspraak aangehaald door L. DUPONT, *Verlating van familie*, A.P.R., Gent-Leuven, 1975, nr. 194).

Er moge herinnerd worden aan de redenering die aan dit standpunt ten grondslag ligt. De oorzaak van het ontstaan van de onderhoudsschuld is niet het misdrijf van verlating van familie. Het onderhoudsgeld dat door een burgerlijke beslissing werd toegekend, blijft steeds verschuldigd, ongeacht het bestaan van het misdrijf. De eiser bezit reeds een titel — de burgerlijke beslissing — waarmee hij voldoening kan krijgen, desnoods door gedwongen uitvoering. Indien de correctionele rechtbank een nieuwe titel zou afleveren, dan zou dit een doublure uitmaken met een andere uitvoerbare titel. Krachtens het algemeen beginsel «pas d'intérêt, pas d'action» moet dan ook de vordering tot toekenning van de achterstallende afgewezen worden, aangezien de burgerlijke-partijstelling op dit punt geenszins leidt tot de verkrijging van een nieuw voordeel of tot de erkenning van een betwist recht.

2. Het spreekt vanzelf dat de personen die wegens het misdrijf van verlating van familie hetzij morele, hetzij materiële schade hebben geleden, zich burgerlijke partij kunnen stellen voor de strafrechtbank. Zij dienen dan het bestaan en de omvang ervan te bewijzen, alsook het oorzakelijk verband tussen de schade en de niet-naleving van de onderhoudsverplichtingen (zie hierover L. DUPONT, *op. cit.*, nrs. 192-193). Voorbeelden van dergelijke schade zijn : de kosten van de verzorging voor een ziekte die het gevolg was van het uitblijven van het onderhoudsgeld, of de kosten van een noodzakelijke lening.

3. De mogelijkheid tot burgerlijke-partijstelling inzake verlating van familie vertoont enige overeenkomst met de burgerlijke-partijstelling inzake uitgifte van cheques zonder dekking. In principe zal de houder van een cheque zonder dekking het bedrag van de cheque niet als schadevergoeding kunnen eisen, hetzij zijn prestatie de uitgifte van de cheque als enige, rechtstreekse en onmiddellijke oorzaak heeft. Daarentegen komen de protestkosten, de inningskosten, de morele schade en dergelijke, die rechtstreeks voortvloeien uit het misdrijf, wel in aanmerking voor schadevergoeding (zie de noot van A. VANDEPLAS, en de daarin aangehaalde rechtsleer en rechtspraak, bij Hof Brussel, 12 februari 1974, R.W., 1975-76, 2367).

Lieven Dupont

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE BRUSSEL

Se KAMER — 21 JUNI 1977

Voorzitter : de h. Bellemans

Openbaar ministerie : de h. Orbie

Advocaten : mrs. De Muylder en Van Buggenhout

Faillissement—1. Ambtshalve zonder de schuldenaar op te roepen—Rechten van de mens—Algemeen belang en

openbare orde—2. Faillietverklaring van bestuurder van vennootschap—Vereisten.

1. *Het recht om, hetzij ambtshalve, hetzij op verzoekschrift, het faillissement uit te spreken zonder de schuldenaar op te roepen of te horen moet in overeenstemming worden gebracht met de beginselen van de Europese Conventie van de rechten van de mens, en blijft derhalve beperkt tot de gevallen waarin daartoe een reden van algemeen belang bestaat. Uit de tekst van art. 6 van de conventie kan worden afgeleid dat, telkens als er een betwisting bestaat in verband met burgerlijke rechten van een partij, deze recht heeft op een eerlijke en openbare behandeling van de zaak en een volwaardig contradictoir debat, maar dat dit vereiste de rechtbank niet verbiedt een beslissing te nemen die wordt ingegeven door overwegingen van algemeen belang en die de openbare orde handhaaft.*

2. *Het persoonlijk faillissement van een vennootschapsbestuurder kan worden uitgesproken indien hij beroepshalve daden van koophandel heeft verricht, te weten : 1) als hij persoonlijk daden van koophandel heeft verricht, in welk geval hij begrijpelijkerwijze handelaar is ; 2) als hij gehandeld heeft onder het mom van een geveinsde vennootschap ; 3) als hij, door een vermenging van eigen activa (en krediet) met die van de vennootschap, zich met deze vennootschap heeft geïdentificeerd ; 4) als degene die de zaak beheerst, hoewel er geen vermenging van vermogens of geen schijnvennootschap is, op zodanige wijze in deze zaak optreedt dat de vennootschap als zijn naamleener optreedt. Of daaraan voldaan is moet uit het onderzoek van de feiten blijken.*

Mr. Croes q.q. t/ V.,
P.V.B.A. S. en N.V. A.

Gelet op het verzoekschrift neergelegd door mr. Karl Croes, advocaat, handelend in zijn hoedanigheid van curator van het faillissement van de P.V.B.A. V., strekkende tot de faillissementsverklaring van de heer V. William, van de N.V. A. en van de P.V.B.A. S. ;

Gelet op het vonnis van 29 maart 1977 dat de heropening van de debatten beveelt ;

Gelet op het verslag van de accountant die door de curator aangesteld werd ;

(...)

A. Nopens de miskennen van de rechten van de verdediging

Overwegende dat het deskundig verslag verwijst naar de boekhouding van 1972 tot 18 november 1976, datum van de faillietverklaring van de P.V.B.A.V.

Overwegende dat de heer V. beweert dat, indien de curator het nodig achtte een accountant aan te stellen ten einde de boekhouding van de P.V.B.A. V. te onderzoeken en ingelicht te worden, het normaal is, om de loyaliteit van de debatten te verzekeren en het zijn raadsman mogelijk te maken zijn cliënt te verdedigen, hem de boekhoudkundige documenten mede te delen, waarop het verslag steunt ;

Dat trouwens de expertise gehouden werd zonder de fundamentele regels die de expertise beheersen te respecteren, te weten het contradictoir karakter (schending van de artikelen 973, 974, 978, 979 en 983 Ger. W.) ;

Overwegende dat het recht een faillissement uit te spreken zonder de gefailleerde op te roepen of te horen (hetzij ambtshalve, hetzij op verzoekschrift) moet worden verzoend met de

beginselen van de Europese Conventie van de rechten van de mens, en derhalve beperkt blijft tot de gevallen waar een reden van openbaar belang ingeroepen kan worden om hiertoe over te gaan ;

Dat in casu de inhoud zelf van het verzoekschrift liet vermoeden dat er onregelmatigheden gebeurd konden zijn ;

Dat de rechtbank te allen tijde ambtshalve kan optreden en om redenen van algemeen belang het faillissement kan uitspreken zonder de gefailleerde te horen ;

Overwegende weliswaar dat artikel 6 van de conventie van 1950 bepalingen inhoudt waaruit de Belgische justitiabele rechten kan putten die hij voor zijn nationale rechter mag invoeren ;

Dat echter uit de tekst van artikel 6 kan worden afgeleid dat telkens wanneer een *betwisting* bestaat in verband met burgerlijke rechten van een partij, deze recht heeft op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak en een volwaardig tegenstrijdig debat, maar dat dit vereiste de rechtbank niet verbiedt een beslissing te nemen die wordt ingegeven door overwegingen van algemeen belang en die de openbare orde handhaaft ;

Overwegende dat in casu de rechtbank na de heropening van de debatten geen redenen van algemeen belang heeft vastgesteld die het nemen van een ambtshalve maatregel nodig zou hebben gemaakt ;

Dat derhalve op verzoek van de curator en van de raadslieden van de andere partijen de zaak contradictoir verwezen werd naar de zitting van 17 mei 1977 ;

Overwegende dat in die tussentijd de curator de boekhoudkundige documenten, boeken en rechtvaardigende stukken waarop de accountant zich gebaseerd heeft om zijn verslag op te maken aan de advocaat van de heer V. medegedeeld werden ; dat de termijn die aan de curator en aan de heer V. gegeven werd om hun conclusie op te stellen voldoende was om voldoende de rechten van de heer V. te laten gelden ;

Overwegende trouwens dat de expertise van de door de curator aangestelde deskundige niet gelijkgesteld kan worden met een bij vonnis bevolen deskundig onderzoek ;

Overwegende derhalve dat de gevolgde procedure regelmatig is ;

B. Ten gronde

Overwegende dat terecht geacht wordt dat de reden van de uitbreiding van het faillissement tot de meester van het bedrijf de sanctie is die door de rechtspraak in het leven geroepen werd ten einde de misbruiken in het creëren van juridische personen tegen te gaan ;

Overwegende dat Pierre Coppens (*Idées nouvelles dans le droit de la faillite*, Journées Dabin, Bruylant) uitvoerig de rechtspraak vóór 1969 besproken heeft ;

Dat hij met kracht terecht, verdedigt en met een groot aantal voorbeelden heeft toegelicht dat de uitbreiding van faillissement enkel gerechtvaardigd is op voorwaarde :

— dat de stichting — of het verdere beheer — van de vennootschap beantwoordde aan «une spéculation, malsaine dans le chef d'un individu, de profits illimités pour des pertes limitées» (P. Coppens, *op. cit.*, blz. 185) ;

— dat de handelingen van de feitelijke of de juridische leider van de vennootschap de staking van betaling van deze vennootschap met zich hebben meegebracht ;

Overwegende dat volgens deze theorie terecht aangenomen wordt dat het persoonlijk faillissement van een vennootschapsbestuurder kan worden uitgesproken, indien hij beroepshalve daden van koophandel heeft verricht, te weten :

1) als hij persoonlijk en kennelijk daden van koophandel heeft verricht, in welk geval hij begrijpelijkerwijze handelaar wordt ;

2) als hij heeft gehandeld onder het mom van een geveinsde of fictieve vennootschap,

3) als hij zich, door een vermenging van de eigen activa (en krediet) met die van de vennootschap, met die vennootschap geïdentificeerd heeft (W. Van Gerven, t. XIII, 1975, blz. 17 ; L. De Wilde, «Overzicht van rechtspraak», *T.P.R.*, 1974, 4, blz. 803),

4) als diegene die de zaak beheerst, hoewel er geen vermenging is van patrimonia of geen schijnvennootschap, derwijze in deze zaak optreedt dat de vennootschap optreedt als naamlener voor de meester van de zaak ; dat in een dergelijk geval de daden gesteld door de vennootschap geacht worden te zijn gesteld door de meester van de zaak die aldus de hoedanigheid verkrijgt van handelaar (W. Van Gerven, t. XIII, 1975, blz. 173 ; L. De Wilde, «Overzicht van rechtspraak», *T.P.R.*, 1974, 4, blz. 803) ; Y. Dumon en F. Maussion, *B.R.H.*, 1974, 30).

Overwegende dat uit het voorgaande blijkt dat door P. Coppens volkomen juist het gemeenschappelijk kenmerk van de 2de, 3de en 4de hypothesen geschetst is : het niet respecteren van de juridische persoon onder het dubbel aspect van de inwendige en van de uitwendige betrekkingen van de vennootschap (P. Coppens, *op. cit.*, blz. 194) ;

I. Daadwerkelijk functioneren van de vennootschapsorganen

1) Overwegende dat de organen van de vennootschap regelmatig bijeenkwamen ;

Dat ieder jaar, overeenkomstig artikel 136 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen de vergadering plaats heeft gehad ten einde de sociale werkzaamheid, de balans, de winst- en verliesrekening en de rekening van de algemene kosten goed te keuren ;

2) Dat de processen-verbaal getekend werden door de twee vennoten en de documenten gepubliceerd werden en neergelegd op de griffie van de rechtbank van koophandel en het Staatsblad door de zaakvoerder (artikelen 12 en 11bis van de gecoördineerde wetten, en artikel 4, 5 van de wet van 6 maart 1973) ;

3) Dat wat de oproepingen betreft, dient te worden opgemerkt :

a) dat de oproeping ipso jure bestaat op de datum die door de statuten bepaald is (artikelen 73 en 136 van de gecoördineerde wetten) ;

b) dat de afwezigheid van de oproeping geenszins de beslissingen van de algemene vergadering aantast ;

dat inderdaad de vennoten aanwezig waren en de processen-verbaal goedgekeurd werden (Loir, *Traité des formulaires des S.P.R.L.*, n° 258, blz. 517) ;

Dat terecht opgemerkt wordt dat in de praktijk van de zakenwereld de kleine personenvennootschap niet te vergelijken is met het beheer van een naamloze vennootschap ; dat doorgaans in een dergelijke P.V.B.A. de vennoten mondeling op de hoogte gebracht worden van de datum en van de inhoud van de algemene vergadering ;

4) Dat terecht aangevoerd wordt dat de heer Van D. een actief vennoot was die de aangifte van het personeel aan de RMZ opstelde en in plaats en naam van de zaakvoerder tekende, alsmede de aangifte van de ongevallen van het personeel; dat hij ook ondermeer het personeel voor de P.V.B.A. V. betaalde;

5) Overwegende dat de accountant verklaart dat er geen spoor is van een notulenboek;

Dat hij evenwel vastgesteld heeft dat het proces-verbaal der algemene vergaderingen op losse bladen getypt werd;

Overwegende dat de raadsman van de heer V. terecht opmerkt dat de verplichting van een notulenboek voorgescreven wordt noch door de wet op de handelsvennootschappen, noch door de wet op de boekhouding van de ondernemingen van 17 juli 1975, noch door de statuten;

Dat de losse bladen van de algemene vergaderingen aldus documenten zijn die voldoen aan de voorschriften van de wet op de vennootschappen;

II. Onafhankelijkheid van vermogen

Overwegende dat nagezien moet worden of de patrimonialia van de vennootschapsbestuurder en van de vennootschap voldoende van elkaar gescheiden waren, derwijze dat zowel intern als tegenover derden kan worden uitgemaakt wat toekomt aan wie;

Overwegende dat terecht aangenomen wordt dat enkele onregelmatigheden de verwarring van de vermogens niet met zich meebrengen (zie Kh. Brussel, 20 februari 1975, *J.T.*, 1975, 401, met noot van Glansdorff);

Dat opdat het criterium van verwarring van de patrimonialia op zichzelf kan volstaan de vermenging tussen de beide patrimonialia zó duidelijk moet zijn dat deze zodanig ineen vloeien dat geen onderscheid kan worden gemaakt tussen de persoonlijke bezittingen en de vennootschapsbezittingen (Kh. Charleroi, 29 april 1974, *R.P.S.*, 181, met noot van Coppens; *Les Nouvelles*, uitg. 1975, nr. 177, 6°; *R.C.J.B.*, P. Coppens, «Examen de jurisprudence», 1974, 374);

Overwegende dat in de onderhavige zaak, in tegenstelling tot de verwarring, er scheiding van de beide patrimonialia bestaat;

Dat m.n. de sommen die de heer V. ontvangen heeft van klanten — ze slaan overigens op een miniem bedrag en zijn weinig talrijk — wel degelijk op het debet werden geboekt van de rekening-courant van de heer V.;

Dat trouwens praktisch alle bedragen die de P.V.B.A. V. aan de heer V. verschuldigd was op het credit van de rekening-courant van de heer V. geboekt werden;

Dat de operaties derhalve geïndividualiseerd zijn;

Dat op te merken valt dat het gebruikelijk is in de ondernemingen dat wanneer het gaat om kleine bedragen te betalen, de bediende ze betaalt met eigen geld (987 fr.; 500 fr.; 1.062 fr. ...) en dat de vennootschap hem achteraf terugbetaalt;

Dat de interesten van het investeringskrediet, normaal ten laste van de P.V.B.A. V. dan ook geïndividualiseerd waren in het debet van de rekening-courant van de heer V.;

Overwegende dat er bijzonder voor moet gemaakt worden dat tegenover derden kan worden uitgemaakt wat toebehoort aan wie (zie Guy Horsmans en François 't Kint, *J.T.*, 1973, 435);

Overwegende bijvoorbeeld dat de curator aanvoert dat er een telefoontoestel op naam van de P.V.B.A. V. aangesloten was te H.;

Dat de factuur 11 van 20 februari 1975 en 15 van 1 oktober 1975 gericht was aan de P.V.B.A. V. voor dit telefoontoestel in de X-laan 113 te H.;

Overwegende dat terecht opgemerkt wordt dat de sociale zetel van de P.V.B.A. gevestigd was in de X-laan 113, en de exploitatiezetel te L.; dat de heer V. er als zaakvoerder over een telefoon moest kunnen beschikken zodat hier geen indicieën ingeroepen kunnen worden van verwarring;

Overwegende dat verder de curator vaststelt dat de vennootschap de hypothecaire interesten betaalde op het persoonlijk gebouw van de heer V., bedragen die nadien op zijn rekening gedebiteerd werden;

Overwegende dat op te merken valt dat de persoon die het genot had (juridische betekenis) van de door het Ministerie van Middenstand toegekende rentetoeelage en van het door de Generale Bankmaatschappij verleende investeringskrediet, de P.V.B.A. V. was, ondanks dat de onroerende goederen bekend waren als zijnde de eigendom van de heer en mevrouw V. (er bestaat een inschrijving van 6.000.000 fr. ten voordele van de G.B.M. krachtens deze kredietopening op die onroerende goederen);

Dat het trouwens de reden is waarom de staat de vermindering van de rentevoet verleend heeft; dat het derhalve normaal was dat de P.V.B.A. V. interesten betaalde; dat overigens de rekening geïndividualiseerd was in debet van de rekening-courant van de heer V. die ze nadien terug betaalde aan de P.V.B.A. (zie de boekhouding van de P.V.B.A.);

Overwegende verder dat indien de rekening-courant van de heer V. in 1974 debiteur was voor 658.483 fr. — hetgeen verklaard wordt door het feit dat de vennootschap hem een krediet had toegestaan om hem in staat te stellen o.a. het honorarium van de notaris te betalen, voor de aankoop van de industriële gebouwen — op 31 december 1975 integendeel de rekening van de heer V. opnieuw crediteur was voor 16.655 fr., hetgeen o.a. volgt uit het feit dat de lokalen door de heer V. aan de P.V.B.A. verhuurd werden voor 60.000 fr. per jaar; dat ook deze som regelmatig geboekt werd;

Overwegende daarenboven dat het loon van de zaakvoerder zeer redelijk was (30.000 fr. per maand);

Dat zijn representatiekosten gerechtvaardigd zijn door boekhoudkundige stukken, aanvaard werden door het bestuur van de belastingen, gebruikelijk, en in verhouding zijn met het zakencijfer van de P.V.B.A.;

Dat in plaats van het maatschappelijk kapitaal te beperken tot het bedrag van 250.000 fr., en de heer V. over de vennootschapsgoederen te laten beschikken zoals over zijn eigen goederen door hem alle winst, gerealiseerd in voorspoed, toe te kennen, men integendeel besloten heeft, op de algemene vergadering van 25 mei 1974, de winst van het boekjaar, zijnde 928.517 fr. in de vennootschap te reinvesteren, door een kapitaalsverhoging van 950.000 fr.;

Overwegende ten slotte dat het verschil tussen de cijfers van de rekening-courant van de heer V. en de verklaringen van schuldvorderingen die hij ingediend heeft overeenstemt met enerzijds het bedrag van de huur (augustus, september, oktober en november) en anderzijds met het bedrag van de borgstelling; dat aangevoerd is dat het eerste bedrag niet onmiddellijk opgenomen is door de ordinator; dat het tweede bedrag normaal niet op de rekening-courant van de vennoot voorkomt; dat beide verklaringen echter conform de wet zijn aangezien het faillissement van de P.V.B.A. V. op 18 november 1976 uitgesproken werd;

Overwegende dat in die omstandigheden de door de rechtspraak en rechtsleer gestelde voorwaarden om het

faillissement van de P.V.B.A. V. uit te breiden tot de heer V. niet verenigd zijn ;

Overwegende dat derhalve, in de omstandigheden van de zaak, aan de uitbreiding tot de P.V.B.A. S. en tot de N.V. A. elke rechtsgrond ontbreekt ;

Om die redenen, de Rechtbank,

Gehoord het openbaar ministerie in zijn gedeeltelijk eensluidend advies ;

Zegt dat er geen aanleiding is tot faillissementsverklaring van de heer V., de P.V.B.A. S. en de N.V. A.

Kosten ten laste van de massa.

NOOT—1. De toerekening van het vennootschapsfaillissement aan de achterman is een adequaat middel om bepaalde misbruiken in het handelsverkeer tegen te gaan (zie de noot bij Cass., 26 mei 1978, R. W., 1978-79, 846).

2. In het boven afgedrukte vonnis werd het fictief karakter van de vennootschap nog als grond voor toerekening van faillissement aangehaald. Dit kan niet meer worden aanvaard na de wetwijziging van 6 maart 1973. Deze overweging van de rechtbank is dan ook voor kritiek vatbaar. (Voor verdere analyse wordt verwezen naar bovengenoemde noot, nrs. 10 en 11).

3. In de rechtspraak is een bepaalde terughoudendheid merkbaar : alleen indien de fraude in voldoende mate blijkt zal de rechter het faillissement van de vennootschap toerekenen aan de achterman.

Een houding waarbij de rechter al te stelselmatig of op grond van een onvoldoende overweging van de feiten tot de toerekening van het faillissement zou overgaan, houdt gevaren in : de beginselen van het rechtspersonenrecht zouden erdoor worden aangetast. De toerekening van het faillissement mag niet leiden tot een op zoek gaan naar activa buiten de strikte boedel van de vennootschap. De activa van de achterman zullen meestal trouwens niet voldoende zijn om de passiva van de vennootschap te dekken (*anders* : Kh. Antwerpen, 28 november 1974, R. W., 1974-75, 1776). Voor de persoonlijke schuldeisers van de achterman kan de toerekening nadelige gevolgen hebben.

4. In het kader van deze waarschuwing kan het belang van het hier geannoteerde vonnis niet voldoende worden onderstreept. Bepaalde indicatoren wijzen duidelijk op een nauwe band tussen achterman en vennootschap : de betaling van bepaalde bedragen, zij het slechts kleine, met eigen geld van de zaakvoerder, de huur door de vennootschap van de gebouwen toebehorend aan de zaakvoerder, de boeking in rekening-courant van schulden en schuldvorderingen van ieder van beide, de hypotheaire inschrijving genomen op de persoonlijke goederen van de achterman naar aanleiding van een aan de vennootschap toegestaan krediet.

In de rechtspraak werden verscheidene van deze feiten als relevant beschouwd om tot toerekening van het faillissement over te gaan (zie de bovengenoemde noot bij Cass., 26 mei 1978, nr. 7). De andere feiten, zoals o.m. het daadwerkelijk functioneren van de vennootschapsorganen, de regelmatige boekhouding, het redelijk salaris van de zaakvoerder, de investering van de winsten, hebben de rechter blijkbaar ervan weerhouden de toerekening van het faillissement uit te spreken.

5. Omstandig en kritisch feitenonderzoek en oordeelkundige belangenafweging is in deze omstandigheden noodzakelijk, sociale en economische overwegingen zijn aan deze problematiek inherent.

Dit houdt in dat de rechter impliciet voor een bepaald vennootschaps- en ondernemingsbeleid opteert.

*Herman Braeckmans
Assistent U.I.A.*

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1 Kamer), 3 maart 1978

Beslag—Buiten de woonplaats van de schuldenaar en bij een derde—Toelating van de rechter—Verzoekschrift.

Een schuldeiser laat roerend beslag leggen te Stekene, waar de schuldenaar in de woning van zijn echtgenote in werkelijkheid zijn hoofdverblijf gevestigd heeft. Niettemin blijft hij ingeschreven op de bevolkingsregisters te Antwerpen.

Op 19 maart 1976 verklaarde het Hof van Beroep te Gent de vordering van de echtgenote tot opheffing van het litigieuze roerend beslag en tot schadevergoeding ongegrond.

Een cassatievoorziening werd ingesteld waarbij erop gewezen wordt in de eerste plaats dat de woonplaats van de schuldenaar in de zin van artikel 36 Ger. W., en derhalve zoals bedoeld in art. 1503 van dit wetboek, zich te Antwerpen bevond ; vervolgens dat de door art. 1503 Ger. W. voorgeschreven korte opgave van de in beslag te nemen roerende goederen geenszins facultatief is, doch wel verplicht is indien zij mogelijk is.

De voorziening wordt als volgt verworpen :

«Wat het eerste onderdeel betreft :

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerster, overeenkomstig artikel 1503 van het Gerechtelijk Wetboek, uitvoerend beslag deed leggen op de roerende goederen zich bevindende in de woning van eerste eiseres ; dat zulks impliceert dat dit beslag buiten de woonplaats van de schuldenaar, verweerder, werd gelegd, deze woonplaats verstaan zijnde in de zin van artikel 36 van voormeld wetboek ;

«Overwegende dat, nu krachtens bovengemeld artikel 1503 dit beslag, mits toelating van de rechter, kan gelegd worden buiten de woonplaats van de schuldenaar en bij een derde en nu niet wordt aangevoerd dat deze toelating niet regelmatig gegeven werd, het onderdeel bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is ;

«Wat het tweede onderdeel betreft :

«Overwegende dat, hoewel luidens artikel 1503, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, het verzoekschrift aan de beslagrechter om beslag te leggen buiten de woonplaats van de schuldenaar en bij een derde 'zo mogelijk' een korte opgave van de in beslag te nemen roerende goederen bevat, deze pleegvorm echter niet op straffe van nietigheid is opgelegd ; dat daaruit volgt dat, krachtens artikel 860, eerste lid, van voormeld wetboek, het hof van beroep de nietigheid van bedoeld verzoekschrift en van het daaropvolgend beslag wegens het ingeroepen verzuim niet kon uitspreken ;

«Dat het onderdeel derhalve naar recht faalt.»

(Eerste voorzitter : de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur : de h. Sury—Advocaat-generaal : de h. Krings—Advocaat : mr. Bayart—In de zaak : C. en P.V.B.A. L.P. t/ M. en G.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 13 maart 1978

Rechtsmiddelen—Onsplitsbaar geschil—Begrip—Hoger beroep door tussenkomende partij.

«Overwegende dat tweede verweerder de terugbetaling vorderde van uitkeringen die in het kader van de ziekte- en invaliditeitsverzekering ten onrechte aan eerste verweerder werden uitgekeerd, en dat eiser, bij verzoekschrift in vrijwillige tussenkomst, de terugbetaling van die zelfde uitkeringen ten voordele van tweede verweerder vorderde ;

«Dat, bij tegenstrijdige beslissingen omtrent de vordering van tweede verweerder enerzijds, en de vordering van eiser anderzijds, de

gezamenlijke tenuitvoerlegging van die onderscheidene beslissingen materieel onmogelijk zou zijn ;

«Dat het geschil derhalve onsplitsbaar is in de zin van artikel 31 van het Gerechtelijk Wetboek ;

«Dat, wanneer het geschil onsplitsbaar is, de tussenkomen partij hoger beroep tegen de beslissing op haar tussenvordering kan instellen, ook indien de partij ter bescherming van wier belangen zij is tussengekomen, geen hoger beroep heeft ingesteld ; dat, krachtens artikel 1053 van voormeld wetboek, dit hoger beroep moet gericht worden tegen alle partijen wier belang in strijd is met of verschillend is van dat van de tussenkomen partij, en zulks binnen de termijn van een maand sedert de betekening van het beroepen vonnis aan haar zelf ; dat inderdaad, bij betekening aan onderscheidene belanghebbenden op verschillende data, zoals ten deze, de termijn van hoger beroep ten opzichte van ieder belanghebbende afzonderlijk moet worden betekend ;

«Dat dit hoger beroep noodzakelijk het geheel van het geding ten aanzien van alle partijen opnieuw tot voorwerp van de betwisting maakt.»

(Voorzitter-rapporteur : de h. Gerniers—Advocaat-generaal : de h. Lenaerts—Advocaten : mrs. Houtekier en Bützler—In de zaak : Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering t/ S. en de Landsbond der neutrale Mutualiteitsverbonden)

NOOT—Zie i.v.m. de onsplitsbaarheid : Cass., 22 februari 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 621 ; Cass. 8 juni 1973, *R. W.*, 1973-74, 594 ; Cass., 16 januari 1976, *R. W.*, 1975-76, 1961 ; 26 mei 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 1069 ; Cass., 4 juni 1976, *R. W.*, 1976-77, 225 ; Cass., 29 april 1977, *R. W.*, 1977-78, 999 ; Hof Brussel, 30 mei 1974, *Pas.*, 1975, II, 35 ; Hof Brussel, 5 november 1975, *R. W.*, 1975-76, 1461 ; Hof Bergen, 18 november 1975, *Pas.*, 1976, II, 136 ; Hof Bergen, 17 maart 1976, *Pas.*, 1977, II, 36 ; Arbrb. Brussel, 23 december 1974, *R.P.S.*, 1975, 149 met noot van P.J. HISLAINE.

Arbeidshof Antwerpen (2e Kamer), 23 oktober 1978

Arbeidsovereenkomst bedienden—Afdanking wegens dringende reden—Formulering van de reden—Vermelding van de datum der feiten—Vermelding van de datum waarop de ingeroepen feiten ter kennis kwamen—Bewijs dat de feiten sedert ten minste drie dagen bekend waren—Aanvang van de termijn van drie dagen.

«V. H. werd op 11 februari 1975 op staande voet afgedankt omdat hij ondanks de aangetekende aanmaning van 3 februari, nagelaten had zijn dagrapporten, verslagen en weekplanning toe te zenden en omdat hij het grootste deel van zijn tijd aan de firma X te Z. wijdde.

«De bij een onmiddellijke afdanking ingeroepen dringende redenen moeten voldoende nauwkeurig omschreven zijn opdat de rechter de ernst ervan kan beoordelen en nagaan of de voor hem ingeroepen redenen dezelfde zijn als die welke aangezegd werden (Cass., 2 juni 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 1095).

«Ter zake oordeelt het hof dat de ontslagbrief van 11 februari 1975 aan deze voorwaarden voldoet, ook wat de ten laste gelegde activiteit in de firma X. betreft.

«Een afdankingsbrief dient niet de datum te vermelden waarop de ingeroepen feiten begaan werden, zeker niet wanneer het een voortdurende wanprestatie betreft.

«Evenmin verplicht de wet tot vermelding van de datum waarop de partij die de overeenkomst beëindigt, kennis kreeg van de ingeroepen dringende redenen (Cass., 16 mei 1968, *Pas.*, 1968, I, 1071).

«Met betrekking tot V. H.'s activiteiten in de firma X. werd het 103 pagina's tellende rapport van de P.V.B.A. C., beëindigd op vrijdag 7 februari 1975. Dat de N.V. dit rapport dus op maandag 10 februari 1975 in handen kreeg is volkomen geloofwaardig.

«Nu V. H. desniettemin volhoudt dat de beweerde nevenactiviteit op 11 februari 1975 reeds sedert ten minste drie dagen aan de N.V. bekend was, behoort hij dit te bewijzen (Cass., 1 april 1965, *Pas.*, 1965, I, 819 ; Cass., 5 mei 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 994).

«Het vereiste bewijs wordt evenwel niet geleverd door het feit dat de N.V. op 9 januari 1975 door C. ervan werd ingelicht dat V.H. die dag zijn hele activiteit aan de firma X. gespendeerd had. De termijn van drie dagen bedoeld bij lid 2 van artikel 18 der Bediendenwetten begint immers pas te lopen vanaf het ogenblik dat de partij die dringende redenen aanvoert, de nodige bewijzen bezit omtrent de omstandigheden die aan de ingeroepen feiten een ernstig karakter geven (Cass., 23 mei 1973, *J.T.T.*, 1973, 212). Dit vertrekpunt is in concreto 10 februari 1975, zodat de afdanking op 11 februari tijdig gebeurde.»

(Voorzitter : de h. Rauws—Raadsheren in sociale zaken : de hh. Veulemans en De Decker—Advocaat-generaal : de h. Smits—Advocaten : mrs. Stappers loco Jakhian en Vervaeke loco Van den Heuvel—In de zaak : N.V. A t/V.H.)

Rb. Mechelen (1e Kamer), 27 juni 1978

Deskundigenonderzoek—Eedformule—Geen nietigheid door de wet voorgeschreven—Herstel van de onregelmatigheid.

«Overwegende dat verweerder in zijn vierde conclusie opwerpt dat de gerechtsdeskundigen, aangesteld om de oorzaken van de schade na te gaan, een met art. 979 Ger. W. strijdige eedformule gebruikten, en besluit tot de nietigheid van het verslag ;

«Overwegende dat een deskundig verslag beschouwd dient te worden als een 'proceshandeling' in de zin van art. 860 Ger. W. (cfr. *R.C.J.B.*, 1977, 611) ;

«Dat derhalve de artikelen met betrekking tot de excepties van nietigheden ter zake toepasselijk zijn (artt. 860-867 Ger. W.) ;

«Overwegende dat art. 860 Ger. W. als algemene regel stelt dat geen proceshandeling nietig kan worden verklaard indien de wet de nietigheid ervan niet 'uitdrukkelijk' heeft bevolen ;

«Dat art. 979 Ger. W. o.m. de eedformule bepaalt maar geen nietigheid ter zake beveelt ;

«Overwegende dat art. 862, § 1, 6°, Ger. W. een afwijking inhoudt op de regel gesteld in art. 861 Ger. W., maar geen afbreuk doet aan het principe geformuleerd in art. 860, dat in alle gevallen gerespecteerd dient te worden (*A. Fettweis, Droit judiciaire privé*, 1976, blz. 171) ;

«Dat art. 862 Ger. W. niet kan of mag worden geïnterpreteerd als zou het nieuwe nietigheden opleggen aan proceshandelingen welke niet uitdrukkelijk in andere wetgevendende teksten werden bevolen (vgl. *Cass.*, 26 mei 1976, *R. W.*, 1976-77, 158) ;

«Dat immers art. 862 Ger. W. wel een afwijking voorziet op art. 861 Ger. W., maar geenszins afbreuk doet aan de regel gesteld in art. 860 Ger. W. (zie *R.C.J.B.*, 1974, 173-174 ; *R.C.J.B.*, 1977, 625 ; *A. Fettweis, op. cit.*, blz. 171) ;

«Dat derhalve het deskundig verslag waarvan de eedformule niet in overeenstemming is met art. 979 Ger. W. niet nietig is, aangezien de nietigheid hiervan niet uitdrukkelijk werd bevolen (*A. Fettweis, op. cit.*, blz. 173 ; *R. Soetaert, in Actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht*, Acco-Leuven, 1976, blz. 53, nr. 26) ;

«Dat het nochtans passend is de onregelmatigheid van de eedformule te herstellen (cf. *A. Cloquet, Deskundig onderzoek*, nr. 467 ; *R. Soetaert, op. cit.*, blz. 53, nr. 26)»

De rechtbank verzocht de deskundigen hun handtekening op het deskundig verslag door de in de wet voorgeschreven eedformule te laten voorafgaan.

(Voorzitter : de h. Wauters—Rechters : mevr. Bourgeois en de h. Pourtois—Advocaten : mrs. Wijffels, Wouters, Van de Velde en Debergh—In de zaak : N.V. A. en C°, N.M.B.S. t/ Belgische Staat)

NOOT—*Anders* maar ten onrechte : Arbrb. Luik, 2 mei 1975, *Pas.*, 1975, III, 50 ; *PAUL LURQUIN, Précis de l'expertise du Code Judiciaire*, 1973, p. 74-75, nr. 62.

Arbrb. Gent (1e Kamer), 22 mei 1978

Sluiting van ondernemingen—Werknemer die zelf opzegging geeft—Geen recht op sluitingsvergoeding—Bevoegdheid van de arbeidsrechtbank.

«Eiser voert aan dat hij ontslag nam omdat hij wist dat er een sluiting van het bedrijf op til was en dat geen enkele bepaling van de wet hem oplegde een aanvraag bij het Fonds voor sluiting van Ondernemingen in te dienen.

«Artikel 4, eerste lid, van de wet van 28 juni 1966 bepaalt dat de werknemer die ten minste een jaar anciënniteit heeft in de onderneming, aan wiens arbeidsovereenkomst, gesloten voor onbepaalde duur, een einde wordt gemaakt door de werkgever, recht heeft op een vergoeding wegens ontslag.

«Daar eiser zelf ontslag nam is die bepaling niet van toepassing.

«Het vijfde lid van vermeld artikel bepaalt verder dat het beheerscomité van het Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers elke beëindiging van de overeenkomst, die haar oorsprong vindt in het vooruitzicht of in de verwezenlijking van de sluiting van een onderneming, met een beëindiging door de werkgever kan gelijkstellen.

«Eiser heeft zich niet tot het beheerscomité gewend doch rechtstreeks tot de arbeidsrechtbank.

«Daar de wet aan het beheerscomité een discretionaire bevoegdheid geeft om bij opzegging door de werknemer tot gelijkstelling met ontslagen werknemers, is de arbeidsrechtbank zelfs onbevoegd om dit te beslissen (Van de Velde F., «Sluiting van onderneming», in *Arbeidsrecht*, II, 23-43; vgl. Arbrb. Verviers, 26 maart 1975, onuitg.; Arbrb. Doornik, 11 maart 1975, onuitg.; vgl. Cass., 21 februari 1973, *Arr. Cass.*, 1973, 616, *R.W.*, 1973-74, 662, *J.T.T.*, 1974, 156, *T.S.R.*, 1973, 18).

«Geen enkele wettelijke bepaling legt aan de werkgever op die aanvraag namens de werknemer in te dienen zodat de werknemer behoort een aanvraag bij het Fonds voor sluiting van ondernemingen in te dienen.»

(Voorzitter : de h. Petit—Rechters in sociale zaken : de hh. Ouderbeke en Pottie—Arbeidsauditeur : de h. Deconinck—Advocaat : mr. Declercq loco De Schrijver—In de zaak : C.K. t/P.V.B.)

Vred. Veurne, 9 juni 1977

Bevoegdheid—Ratione loci—Betwistingen inzake pacht—Rechter van de plaats van de bedrijfszetel van de huurder—Onbevoegdheid voorgedragen voor alle exceptie of verweer—Procedure in verzoening.

«Overwegende dat verweerders aanvoeren dat hun bedrijfszetel zich te Pervijze bevindt, waar eveneens de grond gelegen is, en dat de vrederechter te Veurne derhalve ratione loci niet bevoegd is doch wel die te Nieuwpoort;

«Dat eisers antwoorden dat deze exceptie ter zitting in verzoening op 7 oktober 1976 diende te worden aangevoerd en dat partijen van de bevoegdheid ratione loci kunnen afwijken;

«Dat eisers nochtans niet ontkennen dat de bedrijfszetel van de pachters zich te Pervijze bevindt;

«Overwegende dat luidens artikel 627, 15°, Ger. W. alleen de rechter van de plaats van de bedrijfszetel van de huur bevoegd is tot kennisneming van de vorderingen inzake pacht, welke regel imperatief is en derhalve in limine litis moet worden opgeworpen (art. 854 Ger. W.);

«Dat de procedure in verzoening hoewel verplicht gesteld door de Pachtwet een voorbereidende fase is die geen deel uitmaakt van het geding zodat verweerders er niet toe gehouden waren aldaar hun exceptie op te werpen (C. Draps, «L'appel en conciliation, acte liminaire d'instance», *Tr. et Conf. de l'U.L.B.V.*, p. 137 en 142; Cass., 22 december 1961, *R. Crit. J.B.*, 1962, 315, met noot van L. Remouchamps; Fettweis, A., *De bevoegdheid*, nr. 42).»

(Vrederechter : de h. Dujardin—Advocaten : mrs. George en Vanlerberghe—In de zaak : L. t/ L.).

NOOT—Een exceptie van territoriale onbevoegdheid moet inderdaad niet noodzakelijkerwijze reeds voorgedragen worden ter gelegenheid van de verzoeningsprocedure om te beantwoorden aan het vereiste van art. 854 Ger. W. (Et GUTT en A.-M. STRANART-THILLY, «Examen de jurisprudence, Droit judiciaire privé», *R. Crit. J.B.*, 1973, p. 227) : «in limine litis» veronderstelt een contentieuze fase (anders maar ten onrechte : M. SEVENS en G. TRAEST, A.P.R., Tw. «Pacht», 1978, p. 350, nr. 357; Vred. Veurne, 8 april 1965, *R.W.*, 1965-66, 2104). Bovendien is een verzoek tot oproeping in verzoening geen akte van rechtsingang, zodat ook geen exceptie van aanhangigheid of samenhang opgeworpen kan worden (H. SOLUS en R. PERROT, *Droit judiciaire privé*, Compétence, 1973, p. 701, nr. 653, en p. 289, nr. 176).

J.L.

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 5/78 Milchfutter/Hauptzollamt Gronau (prejudiciële zaak) — 4 juli 1978 — *Gemeenschappelijk Douanetarief — Indeling van een mengvoeder met het oog op de toepassing van de compenserende bedragen*

Het Finanzgericht Münster heeft het Hof een aantal vragen voorgelegd betreffende de uitlegging van de verordeningen van de Raad houdende vaststelling van de produktengroepen en de bijzondere voorschriften betreffende de berekening van de heffingen in de sector melk- en zuivelprodukten en houdende vaststelling van de methode ter bepaling van het gehalte aan lactose (melksuiker) van uit derde landen ingevoerd mengvoeder in verband met de toepassing van tariefpost 23.07.B I a.

De gestelde vragen luiden als volgt :

1. Is voor de hoogte van de monetaire compenserende bedragen op — tussen januari-maart 1975 uit Nederland in de Bondsrepubliek Duitsland ingevoerd — mengvoeder van de posten 23.07.B.I.a) 3 of 23.07.B.I.a) 4 van het gemeenschappelijk douanetarief, bepalend het gehalte aan «zuivelprodukten», dat voortvloeit uit de toepassing van artikel 11, lid 1, van verordening no. 823/68 van de Raad van 28 juni 1968 en van artikel 1 van verordening no. 1216/68 van de Commissie van 9 augustus 1968 ?

2. Zo neen : is dan het «werkelijke» gehalte aan zuivelprodukten bepalend ?

3. Zo ja : blijkt uit het gemeenschapsrecht volgens welke methode het werkelijke gehalte aan zuivelprodukten moet worden vastgesteld ?

4. Is in het kader van het monetaire compensatiestelsel de tariefindeling van de Lid-Staat van uitvoer bindend voor de Lid-Staat van invoer ?

Het Hof beantwoordde de vragen 1-3 als volgt :

«de wijze van berekening van het gehalte aan «zuivelprodukten», voortvloeiend uit de toepassing van artikel 11, lid 1, van verordening no. 823/68 van de Raad van 28 juni 1978 houdende vaststelling van de produktengroepen en de bijzondere voorschriften betreffende de berekening van de heffingen in de sector melk- en zuivelprodukten, is bepalend voor de hoogte van de monetaire compenserende bedragen die moeten worden geheven op — tussen januari en maart 1975 uit Nederland in de Bondsrepubliek Duitsland ingevoerde — mengvoeders van de posten 23.07.B.I.a)3 OF 23.07.B.I.a)4 van het gemeenschappelijk douanetarief.»

Het antwoord op de vierde vraag luidt als volgt :

«In het kader van het monetaire compensatiestelsel was de tariefindeling van de Lid-Staat van uitvoer ten tijde van het geding niet bindend voor de Lid-Staat van invoer.»

Zaak 137/77 Stad Frankfurt/ Main/ Firma Max Neumann (prejudiciële zaak) — 5 juli 1978. — *Heffingen van gelijke werking als douanerechten*

Begin 1975 importeerde de firma Neumann, verzoekster in het hoofdgeding, in Duitsland herten, reeën en wilde zwijnen uit derde landen.

Wegens controle van het ingevoerde wild vorderde de stad Frankfurt/ Main betaling van rechten. Verzoekster in het hoofdgeding ontkent deze rechten verschuldigd te zijn, daar zij ze beschouwt als heffingen van gelijke werking als invoerrechten, ingesteld na de inwerkingtreding van het gemeenschappelijk douanetarief per 1 juli 1968 en uit dien hoofde in strijd met het gemeenschapsrecht.

Verweerder in het hoofdgeding stelt evenwel dat de toepassing van de litigieuze heffing in overeenstemming is met het gemeenschapsrecht, aangezien ingevolge 's Raads richtlijn no. 72/462 inzake gezondheidsvraagstukken bij de invoer van runderen, varkens, schape en geiten de Lid-Staten gemachtigd zijn rechten te heffen wegens gezondheidskeuringen bij de invoer en dat deze machtiging naar analogie moet worden uitgebreid tot rechten gegeven wegens keuringen bij de invoer van ander vlees.

In deze zaak heeft het Bundesverwaltungsgericht het Hof van Justitie twee prejudiciële vragen voorgelegd.

De eerste vraag luidt of de bepalingen van 's Raads richtlijn no. 72/462 op overeenkomstige wijze van toepassing zijn bij de invoer van wild, des dat de Lid-Staten bevoegd of verplicht zijn gezondheidskeuringen te verrichten en daarvoor rechten te heffen.

In de tweede plaats wordt gevraagd of de nationale heffingen na de instelling van het gemeenschappelijk douanetarief per 1 juli 1978 nog mochten worden verhoogd met het bedrag van de algemene kostenstijging.

Het Hof overweegt dat de gestelde vragen betrekking hebben op de invoer van vlees aangenomen dat dit niet valt onder de gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten. Opgemerkt moet echter worden dat wild valt onder verordening no. 827/68 van de Raad en onder het verbod van iedere heffing van gelijke werking als een douanerecht.

De eerste vraag

's Raads richtlijn no. 72/462 voorziet de instelling van een uniforme gezondheidskeuring op een wijze die van geval tot geval kan worden vastgesteld door de Raad, de Commissie of de Lid-Staten.

Deze richtlijn bepaalt dat de Lid-Staten verplicht zijn een gezondheidskeuring te verrichten bij de invoer van dieren en dat de kosten voor rekening komen van de verzender, de geadresseerde, of hun mandataris, zonder enige vergoeding van staatswege.

De richtlijn verbiedt niet dat deze betaling geschiedt door heffingen voor zover deze de werkelijke kosten van de keuring niet overschrijden. Dit is een afwijking van het verbod heffingen van gelijke werking toe te passen.

Daar richtlijn no. 72/462 wild niet noemt, vraagt de nationale rechter of deze afwijking naar analogie kon worden toegepast.

Het Hof constateert dat, nu de in richtlijn no. 72/462 zelf gestelde voorwaarden voor de heffing — in afwijking van het verbod om heffingen van gelijke werking toe te passen — van rechten voor gezondheidskeuringen niet zijn vervuld, deze richtlijn in haar huidige stand de toepassing van bedoelde heffingen niet kan rechtvaardigen.

Richtlijn no. 72/462 vormt geen bijzondere toepassing van een algemeen communautair rechtsbeginsel inhoudende dat iedere controle aan de buitengrenzen van de Gemeenschap aanleiding kan geven tot de toepassing van door de Lid-Staten vastgestelde rechten, doch slechts een toepassing van de afwijking die mogelijk is gemaakt in artikel 2, lid 2, van verordening no. 827/68 op het verbod heffingen van gelijke werking als douanerechten toe te passen in het handelsverkeer in de betrokken produkten, welk verbod in deze zelfde bepaling is gegeven.

Gezien deze algemene overwegingen is de tweede vraag zonder voorwerp geraakt.

Het Hof verklaarde voor recht dat :

«artikel 12, leden 1, 7 en 8, en de artikelen 23, 24 en 26 van de richtlijn no. 72/462 van de Raad van 12 december 1972 niet naar analogie mogen worden toegepast.»

Zaak 138/77 Firma H. Ludwig/ Vrije Hanzestad Hamburg — (vraag gelijklopend aan die in de zaak 137/77 — zie hierboven)

Zaak 9/78 Directeur régional de la Sécurité Sociale de Nancy/ Gillard (prejudiciële zaak) — 6 juli 1978 — *Sociale zekerheid van migrerende werknemers*

De heer Gillard, geboren in 1915, van Belgische nationaliteit en wonend in België, is in Frankrijk in loondienst werkzaam geweest. Van 1940 tot 1945, dus meer dan 60 maanden, was hij als Belgisch militair krijgsgevangene in Duitsland.

Toen hij 60 jaar was geworden, ontving hij een vervroegd ouderdomspensioen tegen het gebruikelijke tarief van 25 % van het gemiddeld jaarsalaris. Daar hij in het bezit was van een in België afgegeven document waaruit bleek dat hij ex-krijgsgevangene was, en met een beroep op het beginsel van gelijkheid van behandeling tussen nationale werknemers en werknemers die onderdaan van een andere Lid-Staat zijn, vorderde Gillard op grond van de Franse wet een ouderdomspensioen tegen het tarief van 50 %. De Caisse régionale te Nancy wees dit verzoek af, overwegende dat het gevorderde bedrag slechts kon worden toegestaan aan verzekerden die de duur van hun gevangenschap en hun militaire dienst tijdens de oorlog in de Franse of geallieerde krijgsmacht konden aantonen «door overlegging van hun militair paspoort of van een getuigschrift, afgegeven door het bevoegde militaire gezag, door het ministerie of het Office national des anciens combattants.»

Het sociale verzekeringsorgaan verwierp het verzoek, onder meer overwegende dat de bij de Franse wet aan vroegere krijgsgevangenen toegekende vergoeding een der in artikel 4, lid 4, van verordening nr° 1408/71 bedoelde «prestaties aan de slachtoffers van oorlogshandelingen of de gevolgen daarvan» vormt en dus niet binnen de materiële werkingssfeer valt van de verordening. In verband hiermee vroeg de nationale rechter het Hof of bedoelde basisbepaling, krachtens welke verordening no. 1408/71 niet van toepassing is op de «regelingen betreffende prestaties aan de slachtoffers van oorlogshandelingen of de gevolgen daarvan» aldus moet worden uitgelegd dat ook prestaties zijn uitgesloten die niet strikt dienen tot schadeloosstelling van de werknemers die slechts oorlogsslachtoffers waren voor zover de oorlog hen heeft benadeeld op het gebied van de verwerving van de rechten op ouderdomspensioen of andere analoge uitkeringen, zoals de bij de Franse wet van 21 november 1973 ingestelde ouderdomsuitkeringen.

Het onderscheid tussen van de werkingssfeer van verordening no. 1408/71 uitgesloten prestaties en prestaties die er wel onder vallen, berust in hoofdzaak op de elementen die ten grondslag liggen aan iedere prestatie, met name de doelstellingen en de voorwaarden voor toekenning. Uit de stukken blijkt dat de krachtens de Franse bepalingen toegekende uitkering hoofdzakelijk ten doel heeft vroegere krijgsgevangenen die kunnen aantonen dat zij lange tijd krijgsgevangen zijn geweest uitdrukking te geven aan de nationale dankbaarheid voor hetgeen zij tussen 1939 en 1945 hebben doorstaan voor Frankrijk en haar geallieerden.

Het Hof antwoordde op de vraag van het Cour d'appel te Nancy dat artikel 4, lid 4, van verordening no. 1408/71 aldus moet worden uitgelegd dat de verordening niet van toepassing is op de sociale uitkeringen ten behoeve van oud-krijgsgevangenen, zoals de in de Franse wet van 21 november 1973 voorziene uitkering.

Zaak 6/78 Union française des céréales/Hauptzollamt Hamburg-Jonas — prejudiciële zaak — 11 juli 1978 — *Compenserende bedragen «toetreding»*

Het Finanzgericht te Hamburg heeft het Hof van Justitie twee vragen voorgelegd betreffende de uitlegging van artikel 5, lid 2, van

verordening no. 269/73 van de Commissie houdende uitvoeringsbepalingen van het stelsel van compenserende bedragen «toetreding».

Deze vragen zijn gesteld in het kader van een geschil tussen een bedrijf dat uit Duitsland een lading graan had uitgevoerd die wegens schipbreuk in de Noordzee haar bestemming in het Verenigd Koninkrijk niet heeft bereikt enerzijds, en de Duitse douane anderzijds.

De Duitse douane weigerde de betrokken firma Union française de céréales de door deze gevraagde compenserende bedragen «toetreding» op grond dat zij niet het volgens artikel 5, lid 2, van verordening no. 269/73 vereiste bewijs van invoer in de Lid-Staat van bestemming had kunnen leveren.

Daar deze verordening niet voorziet in gevallen van overmacht in het kader van het stelsel van compenserende bedragen «toetreding», wordt het Hof gevraagd of de mogelijkheid bestaat en zo ja, volgens welke modaliteiten, naar analogie toepassing te geven aan artikel 6 van verordening no. 192/75 van de Commissie houdende uitvoeringsbepalingen inzake de restituties bij uitvoer voor landbouwprodukten waarin de betrokkene wordt vrijgesteld van het bewijs van invoer in een derde land, wanneer het produkt onderweg als gevolg van overmacht verloren is gegaan.

De overgangsregeling «toetreding» was bestemd ter vergemakkelijking van de overgang der nieuwe Lid-Staten van de oude regeling voor derde landen, met betrekking tot het gemeenschapsstelsel inzake uitvoerbeperkingen, naar de regeling voor Lid-Staten. Het diende met name de naleving te verzekeren van het beginsel van gemeenschapspreferentie in het handelsverkeer tussen de oorspronkelijke Lid-Staten van de Gemeenschap en de nieuwe Lid-Staten, zodra deze volledig waren opgenomen in de gemeenschappelijke ordening voor landbouwprodukten.

Het staat vast dat een exporteur, aan wie — zoals in het onderhavige geval — compenserende bedragen «toetreding» werden geweigerd na verlies van de waar door overmacht, een reëel verlies leed. Zou hij dit verlies zelf moeten dragen, dan zou hij zich in een concurrentiepositie bevinden die ongunstig is ten opzichte van een verkoper uit een derde land, hetgeen onverenigbaar is met het beginsel van de gemeenschapspreferentie dat de toetredingsakte heeft willen waarborgen. Verordening no. 269/73 bevat dus een leemte, waar in dergelijke gevallen geen toekenning van compenserende bedragen «toetreding» wordt voorzien.

Het Hof besliste dat artikel 5, lid 2, van verordening no. 269/73 van de Commissie van 31 januari 1973 aldus moet worden uitgelegd dat ingeval de uit een oude Lid-Staat naar een nieuwe Lid-Staat uitgevoerde waar tijdens het vervoer door overmacht verloren is gegaan, de exporteur recht heeft op dezelfde compenserende bedragen als die welke hem verschuldigd zouden zijn geweest, indien de waar op haar bestemming was aangekomen en de douaneformaliteiten waren vervuld.»

Zaak 8/78 Milac/Hauptzollamt Freiburg — prejudiciële zaak — 12 juli 1978 — *Compenserende bedragen*

Het Finanzgericht Baden-Württemberg heeft het Hof drie prejudiciële vragen voorgelegd inzake de geldigheid van verordening (EEG) no. 725/74 van de Commissie houdende wijziging van de monetaire compenserende bedragen en de uitlegging van artikel 40, lid 3, tweede alinea, van het EEG-Verdrag.

Deze vragen zijn gerezen in een geding betreffende de berekening van monetaire compenserende bedragen en de correctie die moet worden toegepast bij invoer van melkpoeder zonder toegevoegde suiker met een vetgehalte tussen de 9,6 en 24,5 gewichtsprocenten, dat door verzoekster in het hoofdgeding uit Frankrijk was ingevoerd in de Bondsrepubliek Duitsland.

Verweerster in het hoofdgeding, het bevoegde douanekantoor, deelde bedoeld produkt in onder post 04.02 A II B 2 van het gemeenschappelijk douanetarief en paste overeenkomstig de litigieuze verordening compenserende bedragen toe van DM 25,74 over het basisbedrag plus DM 0,91 per procent vetgehalte per 100 kg.

In het kader van ditzelfde hoofdgeding wees het arrest op 23 november 1976 arrest in de zaak 28/76 (Jurisprudentie 1976, blz. 1639).

Het Finanzgericht achtte het voor zijn vonnis noodzakelijk vast te stellen of de bepalingen van verordening no. 725/74, waarvan het Hof in de zaak 28/76 de geldigheid had aangenomen, niet waren vastgesteld in strijd met het non-discriminatiebeginsel van artikel 40 EEG-Verdrag.

Het Finanzgericht stelde daartoe de volgende vragen :

1. Werd bij het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 23 november 1976 in de zaak 28/76 de geldigheid van verordening (EEG) no. 725/74 voor het verdere verloop van het hoofdgeding bindend vastgesteld, zodat niet meer behoeft te worden nagegaan of de verordening het discriminatieverbod van artikel 40, lid 3, tweede alinea, schendt ?

2. Zo neen, doet dan artikel 40, lid 3, tweede alinea, EEG-Verdrag individuele rechten ontstaan, die de nationale rechter dient te handhaven ?

3. Indien de eerste vraag ontkennend en de tweede vraag bevestigend worden beantwoord : kan dan de nationale rechter de discriminerende werking vaststellen en het heffingsbedrag dienovereenkomstig verlagen ?

Daar de bijzondere situatie in een aantal Lid-Staten niet toelaat een uniforme interventieprijs voor magere-melkpoeder toe te passen, is in een aantal Lid-Staten een corrigerend bedrag ingesteld.

Volgens artikel 40, lid 3, EEG-Verdrag moet het gemeenschappelijk prijsbeleid berusten op gemeenschappelijke criteria en eenvoudige berekeningswijzen.

Bij verordening no. 725/74 heeft de Commissie nieuwe tarieven vastgesteld voor compenserende bedragen die onder meer moeten worden vastgesteld in de sector melk en zuivelprodukten. De verordening voorziet geen afzonderlijke verlaging van de monetaire compenserende bedragen die in Duitsland golden voor melkpoeder met een gehalte aan vetstoffen van meer dan 3 %.

Verzoekster in het hoofdgeding betoogt dat de niet-toepassing van een corrigerend bedrag op volle melkpoeder leidt tot distorsie van de mededinging op de zuivelmarkt en dat de markt voor volle melkpoeder niet aanmerkelijk verschilt van die voor magere melkpoeder. Daarentegen is de Commissie van mening dat volle melkpoeder en magere melkpoeder door verschillende afnemers wordt gekocht ; zij wijst hiertoe op een onderzoek naar het gebruik van deze produkten in de voedingsindustrie (ijs-chocola-banketbakkerij). Volgens het Hof verzet het non-discriminatiebeginsel van artikel 40 zich er niet tegen dat ongelijke produkten verschillend worden behandeld, mits dit niet leidt tot een discriminatie tussen producenten of afnemers in de Gemeenschap. Verzoekster heeft echter niet aangetoond waarin de beweerde discriminatie ten gevolge van de litigieuze bepalingen bestaat, noch ten aanzien van de producenten noch ten aanzien van de afnemers in de Gemeenschap.

Het Hof besliste dat bij onderzoek van de gestelde vragen niet is gebleken van gegronde bezwaren tegen de geldigheid van verordening no. 725/74, gelet op de bepalingen van artikel 40, lid 3, EEG-Verdrag.

Zaak 69/77 — Commissie/Italiaanse Republiek — 21.9.1978 — *Niet-nakoming van Verdragsverplichtingen door een Lid-Staat*

De Commissie vordert vaststelling dat Italië verplichtingen welke krachtens het Verdrag op haar rusten niet is nagekomen door niet binnen de gestelde termijnen de nodige maatregelen in te voeren om te voldoen aan een aantal richtlijnen van de Raad inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten betreffende landbouw- of bosbouwtrekkers op wielen.

Het Hof verklaarde voor recht dat de Italiaanse Republiek, door na te laten binnen de gestelde termijnen de nodige maatregelen in te voeren om te voldoen aan de richtlijnen van de Raad no. 74/150 van 4 maart 1974 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten betreffende de goedkeuring van landbouw- of bosbouwtrekkers op wielen, no. 74/151 van 4 maart 1974 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten betreffende bepaalde onderdelen en eigenschappen van landbouw- of bosbouwtrekkers op wielen, no. 74/152 van 4 maart 1974 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten betref-

fende de door de constructie bepaalde maximumsnelheid en de laadplatforms van de landbouw- of bosbouwtrekkers op wielen, no. 74/346 van 25 juni 1974 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgeving van de Lid-Staten betreffende de achteruitkijkspiegels van landbouw- of bosbouwtrekkers op wielen en n° 74/347 van

25 juni 1974 inzake de onderlinge aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten betreffende het zichtveld en de ruitenwissers van landbouw- of bosbouwtrekkers op wielen, de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen. De Italiaanse republiek wordt veroordeeld in de kosten.

WETGEVING

WET VAN 3 JULI 1978 BETREFFENDE DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN

Register op de oude en nieuwe wetsartikelen betreffende de arbeidsovereenkomsten

	Werklieden		
<i>Oude wet</i>	<i>Nieuwe wet</i>	art. 19 ^{ter}	art. 61
10 maart 1900		art. 19 ^{quater}	artt. 41 en 64
—	art. 10	art. 19 ^{quinquies}	art. 36
—	art. 45	art. 20	art. 35
art. 1, 1e lid	art. 2	art. 21	—
2e lid	niet overgenomen	art. 21 ^{bis}	—
3e lid	art. 1, 2e lid	art. 22, 1e lid	art. 39, § 1
art. 2	art. 8	2e lid	art. 6
art. 2 ^{bis}	art. 14	art. 23	—
art. 3	—	art. 24, 1e lid	art. 40
		2e lid	art. 6
art. 4	art. 12	art. 24 ^{bis}	art. 42
art. 5	art. 7	art. 24 ^{ter}	art. 63
art. 5 ^{bis}	art. 9	art. 24 ^{quater}	artt. 65 en 131
art. 5 ^{ter}	art. 48	art. 25	—
art. 6	art. 15	art. 26	art. 23
art. 6 ^{bis}	art. 13	art. 26 ^{bis}	art. 24
art. 7	art. 17, 1° tot 4°	art. 27	art. 34
	art. 16, 2e lid	art. 28, 1e en 2e lid	art. 26
art. 8, 1e lid	art. 17, 5°	3e tot 6e lid	art. 49
2e tot 5e lid	art. 18	art. 28 ^{bis} a	art. 31, § 1, en 58
art. 9, 1e en 2e lid	art. 19	b, 1e lid	art. 28, 2°
3e lid	art. 6	b, 2e en	
art. 10	—	3e lid	art. 55
art. 11	art. 20, 1° tot 6°	b, <i>bis</i>	art. 54
	art. 16, 2e lid	c	art. 38, §§ 1 en 2
art. 12	art. 27	art. 28 ^{ter}	art. 50
art. 13, 1e lid	art. 20, 7°	art. 28 ^{quater}	art. 51
2e lid	art. 22	art. 28 ^{quinquies} , § 1	art. 29
3e lid	art. 6	§ 2	art. 38, § 3
art. 14	art. 21	§ 3	art. 38, § 1
art. 15	art. 16, 1e lid	§ 4,	
art. 16	art. 32	1e lid	art. 39, § 1
art. 16 ^{bis}	art. 33	§ 4,	
art. 17	—	2e lid	art. 39, § 2
art. 18	art. 11	art. 28 ^{sexies}	art. 30
art. 19, § 1	artt. 37 en 59	art. 28 ^{septies}	art. 56
§ 2	art. 59	art. 28 ^{octies}	art. 6
§ 3	art. 62	art. 28 ^{nonies}	art. 57
art. 19 ^{bis} , 1e lid	art. 6	art. 28 ^{decies}	—
2e lid	art. 60	art. 28 ^{undecies} , 1e lid	art. 28, 1°
		2e lid	art. 38, § 1
		3e lid	art. 38, § 2

art. 29	art. 52
art. 29bis	art. 31, § 2
art. 29ter	art. 53
art. 30	—
art. 31	—
art. 32	—
art. 33	—
art. 34	art. 43
art. 35	art. 44
art. 36	art. 45
art. 37	—
art. 38	—
art. 39	—
art. 40	art. 44
art. 41	art. 46
art. 42	—
art. 43	—

Bedienden

Oude wet

Nieuwe wet

20 juli 1955

—	art. 1, lid1
—	art. 3
—	art. 10
—	art. 32
—	art. 66
art. 1	art. 7
art. 2	art. 9, 1e en 2e lid
art. 2bis	art. 11
art. 3, §§ 1 tot 3	art. 67
§ 4	art. 81, § 1
art. 4	—
art. 4bis	art. 12
art. 5, 1e lid	—
2e lid	art. 20, 6°
art. 5bis	art. 27
art. 5ter	art. 30
art. 5quater	art. 18
art. 5quinquies, 1e en 2e lid	art. 19
3e lid	art. 20,7°
4e lid	art. 22
5e lid	art. 6
art. 5sexies	art. 26
art. 6	—
art. 7, § 1	art. 29
§ 2	art. 38, § 3
§ 3	art. 38, § 1
§ 4	art. 39, § 2
art. 8, § 1	art. 28, 2°
§ 2	art. 76, § 1
§ 3	art. 76, § 2
§ 4	art. 76, § 3
art. 9	art. 31
art. 10, § 1	art. 70
art. 10, § 2, 1°	artt. 71 en 72
§ 2, 2°	art. 54, § 2, 1e en 2e lid
§ 3	art. 71
§ 4	artt. 52, § 1, en 53
§ 6	art. 73, § 1
§7,	art. 73, § 2
1e tot 3e lid	niet overgenomen
4e lid	artt. 71, 2e lid en 54
art. 11, 1e lid	—
2e lid	art. 38, § 1
art. 12, 1e lid	art. 38, § 2
2e lid	art. 78, 1e lid
	—

3e lid	art. 78, 2e lid
art. 12bis	art. 79
art. 12ter	art. 80
art. 12quater	art. 77
art. 12quinquies, 1e lid	art. 28, 1°
2e lid	art. 38, § 1
3e lid	art. 38, § 2
art. 12sexies	art. 6
art. 13	art. 68
art. 14, behalve 2e lid	art. 37
2e lid	art. 82, § 1
art. 15, § 1	art. 82, § 2
§ 2	art. 82, § 3
§ 3	art. 82, § 4
art. 15bis	art. 83
art. 16	art. 84
art. 17	artt. 41 en 85
art. 18	art. 35
art. 19	art. 33
art. 20	art. 39, § 1
art. 21	art. 40, § 1
art. 21bis	art. 36
art. 22	art. 6
art. 23	art. 42
art. 24	art. 21
art. 25	art. 34
art. 26, § 1	artt. 86, § 1, en 65
§ 2	art. 96, § 2
art. 27	art. 17, 3°
artt. 28 tot 30	—
art. 31	artt. 43 tot 46
art. 32	art. 23
art. 33	art. 34
art. 34	art. 15
art. 34bis	art. 14
art. 34ter, 1e lid	art. 13
2e lid	art. 69
art. 35, § 1	art. 1, 2e lid
§§ 2 en 3	art. 131
art. 36	—

Handelsvertegenwoordigers

Oude wet

Nieuwe wet

30 juli 1963

art. 1	art. 87
art. 2, 1e en 2e lid	art. 4, 1e en 2e lid
3e lid	art. 88
4e lid	art. 4, 3e lid
art. 3	art. 89
art. 4	art. 90
art. 5	art. 91
art. 6	art. 92
art. 7	art. 93
art. 8	art. 94
art. 9	art. 95
art. 10	art. 96
art. 11	art. 97
art. 12	art. 98
art. 13	art. 99
art. 14	art. 100
art. 15	art. 101
art. 16	art. 102
art. 17	art. 103
art. 18	art. 104
art. 19	art. 105
art. 20	art. 106
art. 20bis	art. 131, 2e lid
art. 21	art. 107

art. 22
art. 23

art. 13
art. 6

Dienstboden

Oude wet
24 april 1970

Nieuwe wet

art. 1
art. 2
art. 3
art. 4
art. 5
art. 6
art. 7
art. 8
art. 9
art. 10
art. 11
art. 12
art. 13
art. 14
art. 15
art. 16
art. 17
art. 18
art. 19
art. 20
art. 21
art. 22, 1e lid
2e lid
3e en 4e lid
art. 23
art. 24
art. 25, 1e lid
2e en 3e lid

art. 5
—
art. 6
art. 7
art. 9
art. 11
art. 109
art. 12
art. 13
art. 14, 1°
art. 15
artt. 20 en 110
artt. 20 en 110
art. 21
art. 111
art. 17
art. 16
art. 18
art. 19
art. 26, 1e lid
art. 27
art. 31, § 1
art. 112
art. 116
art. 117
art. 114
art. 28, 2°
art. 113

art. 26
art. 27, § 1
§ 2
§ 3
§ 4
art. 28
art. 29, § 1
§ 2
art. 30
art. 31
art. 32
art. 33
art. 34
art. 35
art. 36
art. 37

art. 38, §§ 1 en 2
art. 29
art. 38, § 3
art. 38, § 1
art. 39, § 2
art. 30
art. 37
artt. 115 en 59
artt. 115 en 64
art. 39
art. 40
art. 35
art. 36
art. 118
artt. 43 tot 46
art. 119

Studenten

Oude wet
9 juni 1970

Nieuwe wet

art. 1, 1e lid
2e lid
art. 2
art. 3
art. 4
art. 5
art. 6
art. 7
art. 8
art. 9
art. 10
art. 11
art. 12

art. 120
art. 121
art. 122
art. 123
art. 124
art. 126
art. 125
art. 127
—
art. 128
art. 129
art. 130
niet opgeheven

WIJZIGING VAN DE ARBEIDSONGEVALLENWET VAN 10 APRIL 1971 DOOR EEN WET VAN 7 JULI 1978

Door een wet van 7 juli 1978 (*Belgisch Staatsblad*, 12 oktober 1978) werd de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 (A.O.W.) op een aantal punten gewijzigd. Een paar van deze wijzigingen betreffen procedurele aspecten, andere hebben betrekking op detailkwesties en vullen, bijna als louter technische verbeteringen, leemten op van de A.O.W. De belangrijkste bepaling betreft het uitdrukkelijk afschaffen van het keuzerecht van het slachtoffer van een arbeidsongeval tussen de prestaties van de arbeidsongevallenverzekering en de gemeenrechtelijke schadeloosstelling. Onze bijdrage wil de nieuwe bepalingen commentariëren, met een bijzondere aandacht voor de kwestie van het optierecht — waarmee de bespreking dan ook wordt aangevat.

Uitdrukkelijke afschaffing van het «optierecht»

Het slachtoffer van een arbeidsongeval kan niet meer kiezen, in gevallen waar de schade door de onrechtmatige daad van een derde is veroorzaakt, tussen de gemeenrechtelijke schadeloosstelling op grond van het aansprakelijkheidsrecht en de «forfaitaire» prestaties van de Arbeidsongevallenwet¹: zodra de schade gedekt wordt door

de A.O.W., is het slachtoffer verplicht de arbeidsongevallenverzekeraar aan te spreken, en kan alleen het supplement (de extrapatrimoniale «morele» schade en het niet vergoede deel van de materiële schade) nog van de aansprakelijke schadeverwekker worden gevorderd. Aldus de voor de praktijk belangrijkste bepaling van de nieuwe wet, neergelegd in de volgende (bij een eerste lezing niet heel duidelijke) bewoordingen: «De volgens het gemeen recht toegekende vergoeding, die geen betrekking kan hebben op de vergoeding van de lichamelijke schade zoals zij gedekt is door deze wet, mag samengevoegd worden met de krachtens deze wet toegekende vergoedingen» (wijziging van het tweede lid van artikel 46, § 2, A.O.W.). Voor zover deze vrij gebrekkige formulering nog ruimte laat voor twijfel, wordt deze bij een lezing van de voorbereidende stukken definitief weggenomen: zowel in de kamer- als in de senaatscommissie is uitdrukkelijk gezegd, dat deze wetswijziging elke keuze onmogelijk moest maken «tussen de regeling arbeidsongevallen en de regeling gemeen recht» (*Parl. Besch., Senaat*, 1977-78, nr. 318/2,

niet uit onrechtmatige daad kan worden aangesproken. Praktisch gesproken, mag de schadeverwekker dus niet de werkgever of werkmakker van het slachtoffer zijn, behalve in de gevallen opgesomd in artikel 46, § 1 A.O.W. (voor meer gegevens — vooral uit de rechtspraak — over de vraag wie de «immunitet» geniet, zie: L. SCHUERMANS, D. SIMOENS, J. SCHRIJVERS, A. VAN OEVELEN en M. DEBONNAIRE, «Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad. Schade en schadeloosstelling», *T.P.R.*, 1977, 540-545, nrs. 49-51).

¹ Dit keuzerecht mag niet verkeerd begrepen worden; er mag met name geen misverstand bestaan over het feit, dat er van een keuzerecht alleen sprake kan zijn als de schade veroorzaakt is door de onrechtmatige daad van een persoon die zich niet kan beroepen op de «immunitet» van de arbeidsongevallenverzekering en dus zeker

blz. 2, en in dezelfde zin : *Parl. Besch., Kamer, 1977-78, nr. 368/4, blz. 2*) (waaraan dan wel is toegevoegd dat «uiteraard het slachtoffer het recht op schadevergoeding volgens het gemeen recht behoudt voor het gedeelte van de schade dat niet is vergoed» — *Parl. Besch., Kamer, loc. cit.* Meer nog : Meer nog : naar aanleiding van een amendement dat ertoe strekte de A.O.W. op dit punt ongewijzigd te laten en het slachtoffer de keuzemogelijkheid toe te kennen (*Parl. Besch., Kamer, 1977-78, nr. 368/3*) werd in de kamercommissie gezegd (a) dat «de huidige wet die kwestie niet duidelijk regelt en dat het daarom passend leek de bewoordingen ervan nader te preciseren», (b) dat «uit de Memorie van Toelichting van de wet van 10 april 1971 bleek dat het wel degelijk de bedoeling van de wetgever was aan het slachtoffer geen vrije keuze te laten» en (c) dat ook «de meerderheid van de rechtspraak, bij het hanteren van die dubbelzinnige tekst, besloten heeft het slachtoffer geen vrije keuze te laten».

Deze laatste twee beweringen (b en c) lijken ons weinig steekhoudend : uit de memorie van toelichting van de A.O.W. kunnen passages worden aangehaald die, uit hun verband gerukt, aan voor- en tegenstanders van het optierecht stof zouden bieden om hun stelling te staven ; in de rechtspraak bestond wel degelijk discussie en kon de laatste jaren een minstens even sterke stroming worden vastgesteld om het optierecht wel toe te kennen ; en ten slotte had ook een belangrijk deel van de rechtsleer zich voor het bestaan van een keuzerecht uitgesproken. Over een en ander straks meer uitleg.

Eerst dient te worden vastgesteld — en op dit punt zijn wij het met de kamercommissie eens — dat de redactie van artikel 46 A.O.W. bron van twijfel was over de vraag, of dit optierecht nog bestond : zowel de aanhef van § 1 («ongeacht de uit deze wet voortvloeiende rechten blijft de rechtsvordering inzake burgerlijke aansprakelijkheid mogelijk (...)») als die van § 2 («onverminderd de bepalingen van § 1, is de verzekeraar verplicht de vergoedingen (...) te betalen (...)») leken er op te wijzen dat de getroffenene steeds de prestaties van de arbeidsongevallenverzekering diende aan te vragen en dus niet meer, zoals voorheen, kon kiezen de aansprakelijke overeenkomstig het gemeene recht aan te spreken.

Hoewel dit optierecht in artikel 46 niet was vermeld en de bewoordingen van dit artikel in tegengestelde zin zouden kunnen worden geïnterpreteerd, leek de rechtsleer bereid het recht wel toe te kennen (M. MAHIEU, «A propos de l'option de la victime d'un accident du travail imputable à un tiers entre l'indemnisation de droit commun et l'indemnisation forfaitaire», *J.T.*, 1974, 688 ; A. VANDEURZEN, «Bestaat het optierecht nog bij arbeidsongevallen?», *Limburgs Rechtsleven*, 1976, 76 ; M. VERHOFSTADT, «De nieuwe Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971», *R.W.*, 1971-72, 990 (zie echter het antwoord op dit standpunt door M. THEUNISSEN, *R.W.*, 1971-72, 1220) ; M. VANDEUR, *De arbeidsongevallen*, Tongeren, 1973, blz. 231 ; R.O. DALCO, «Réflexions au sujet de l'application des articles 46 et 47 de la loi du 10 avril 1971», in *Raakvlakken tussen het sociale zekerheidsrecht en andere rechtstakken*, Brussel, 1979, nr. 2a). Andere auteurs spraken zich, vooral in de eerste jaren na de inwerkingtreding van de A.O.W., uit tegen het toekennen van een keuzemogelijkheid (P. VANDER VORST, in zijn commentaar op de wet van 10 april 1971, in *Syllabus de cours pour la Conférence du Jeune Barreau de Bruxelles*, Brussel, 1973, blz. 87 (met o.i. nochtans een voorbehoud op blz. 81) ; M. THEUNISSEN, in zijn antwoord op M. VERHOFSTADT, *R.W.*, 1971-72, 1219) ; MARCELIS, *Les Accidents du Travail*, Brussel, 1972, blz. 55).

De voorstanders van het keuzerecht verwezen vooral naar het belang dat de slachtoffers daarbij konden hebben. In bepaalde gevallen kan het voor de getroffenene aantrekkelijk zijn de forfaitaire uitkeringen terzijde te laten en zich onmiddellijk tot de aansprakelijke werkgever, werkmakker (in de gevallen bedoeld in de punten 1 tot 3 en 5 van artikel 46, § 1) of derde te wenden : het is bijvoorbeeld niet uitgesloten dat de vergoeding sneller langs deze tweede weg kan worden verkregen (bijvoorbeeld omdat betwisting bestaat over de erkenning van een ongeval als arbeidsongeval), terwijl anderzijds ook het feit dat in het gemeene recht meestal een kapitaal en niet een rente wordt toegekend, de getroffenene kan aantrekken. Ook de vlotheid van de rechtsbedeling lijkt er mee gediend, dat de vordering eventueel voor één rechtbank kan worden gebracht, en niet voor de arbeidsgerechten voor het ene deel van de vergoeding en voor de

burgerlijke rechtbanken voor het resterende deel.

Tegenstanders van het keuzerecht zullen dan weer aanvoeren dat een arbeidsongeval de verwezenlijking is van een professioneel risico, en dat de ongevalskosten derhalve overeenkomstig de beginselen van de risicoleer (en van de Amerikaanse juridisch-economische theorieën over de *fair allocation of accident costs*) op de risicodragers dienen te worden gelegd, dus op de arbeidsongevallenverzekeraar, een bewering die alleen steek houdt bij insolventie van de schadeverwekker, aangezien anders de arbeidsongevallenverzekeraar de verlieslast krachtens de hem door artikel 47 A.O.W. verleende subrogatie kan afwentelen op de aansprakelijke derde. En op de bewering van zoëven, dat de getroffenene de uitbetaling van een kapitaal kan kiezen, zullen ze antwoorden dat de A.O.W. er juist van uitgaat, dat de slachtoffers vaak zonder dit zelf te beseffen baat vinden bij periodieke uitkeringen, die onder meer het voordeel bieden (dank zij de bijlagen vanwege het Fonds voor Arbeidsongevallen) aan de stijging van de levensduurte aangepast te zijn.

Deze argumentatie vond instemming bij een groot deel van de rechtspraak. Zo werd het keuzerecht erkend door : Hof Brussel, 26 november 1972, *R.G.A.R.*, 1973, nr. 9234 en 9 mei 1973, *De Verz.*, 1973, 1071 ; Hof Luik, 16 april 1975, *R.G.A.R.*, 1976, nr. 9546, met noot MAHIEU ; Hof Bergen, 17 november 1976, *R.G.A.R.*, 1977, nr. 9809, *Rb. Luik*, 3 september 1973, *De Verz.*, 1973, 1083 ; Corr. Hasselt, 29 november 1973, *R.W.*, 1973-74, 2113, en *R.G.A.R.*, 1974, nr. 9213, met noot FONTEYNE.

De parlementaire besprekingen van de A.O.W. ten slotte waren minder duidelijk en eensluidend dan de tegenstanders van het keuzerecht (en de kamercommissie in de hierboven aangehaalde passages) lijken aan te nemen. Zeker zijn er passages die hen in het gelijk stellen, maar daartegenover kunnen weer andere passages worden gesteld. Voor een gedetailleerde bespreking van de wetsgeschiedenis mogen wij verwijzen naar een noot van V.H. bij Hof Brussel, 9 mei 1973 (*De Verz.*, 1973, 1074). Het duidelijkste bewijs dat de wetgever bij de voorbereiding van de A.O.W. over de hele kwestie geen klare ideeën had vinden wijzelf in de commentaar die in de memorie van toelichting gegeven werd bij artikel 46 : eerst werd gezegd dat «uit de inhoud van artikel 19, eerste lid (van de tot dan toe geldende arbeidsongevallenwet van 1931) reeds kon worden afgeleid dat de getroffenene de keuze had «tussen het instellen van de rechtsvordering volgens het gemeen recht en het forfaitaire stelsel», wat door de A.O.W. (zoals blijkt uit het gebruik van de term *reeds*) blijkbaar wordt overgenomen — maar twee zinnen verder wordt betoogd dat «de verzekeraar voortaan, zonder hiertoe uitgenodigd te moeten worden, de vergoedingen zal betalen waarop de getroffenene recht hebben», wat dan weer moeilijk verenigbaar is met het keuzerecht (*Parl. Besch., Senaat*, 1969-70, nr. 328, blz. 27).

Veelbetekend is in elk geval dat reeds onmiddellijk na de inwerkingtreding van de A.O.W. de behoefte werd aangevoeld aan een duidelijkere wettelijke regeling. Zo werd in 1972 de minister van Sociale Voorzorg in de Kamer gevraagd naar de wenselijkheid van een interpretatieve wet — waarop deze nochtans antwoordde dat daaraan geen behoefte bestond omdat duidelijk genoeg was dat de getroffenene (of hun nabestaanden) geen keuze meer hadden (*Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1971-72, 1262). Twee jaar later werd — zonder onmiddellijk resultaat — een wetsvoorstel ingediend dat ertoe strekte op het betwiste punt klaarheid te brengen (*Parl. Besch., Senaat*, 1974, nr. 203/1). Pas door de hier besproken wet van 7 juli 1978 werd de strijdvrage definitief beslecht, in de zin van het uitdrukkelijk afschaffen van het optierecht.

Over de *ratio* van deze oplossing staat in de voorbereidende stukken bitter weinig te lezen. De enige verantwoording luidde — zoals hoger gezegd —, (a) dat de afschaffing van het optierecht reeds zeven jaren tevoren door de A.O.W. was gebeurd, wat, zo de tekst van artikel 46 A.O.W. misschien niet duidelijk was, in elk geval toch moest blijken uit de voorbereidende stukken, en verder (b) dat de rechtspraak zich overwegend in dezelfde zin had uitgesproken. Maar het voorgaande moge hebben aangetoond dat de bedoelingen van de wetgever in 1971 lang zo duidelijk niet waren, dat een belangrijke strekking in de rechtspraak het keuzerecht wel toekende en dat de meerderheid van de rechtsleer dezelfde houding aannam.

Het al dan niet bestaan van een optierecht was dus wel degelijk in

discussie. Deze discussie is thans door de wetswijziging afgesloten, en het is te betreuren dat dit op grond van deels verkeerde en alleszins onvolledige informatie is gebeurd. Veel liever hadden we gezien, dat de wetgever zijn houding had bepaald na een zorgvuldig afwegen van de argumenten voor en tegen, zoals aangebracht door rechtspraak en rechtsleer en hierboven in het kort aangegeven.

Procedurele wijzigingen

«De rechter ziet bij uitspraak over de rechten van de getroffene en zijn rechthebbenden ambtshalve na of de bepalingen van deze wet nageleefd worden», aldus een toegevoegd § 3 van artikel 6 A.O.W., dat in § 2 reeds elke overeenkomst strijdig met de wet van rechtswege nietig verklaarde. Aan de arbeidsrechtbanken wordt dus voortaan, in de breedst mogelijke bewoordingen, de verplichting opgelegd ook de punten waarover geen geschil bestaat tussen partijen aan de wettelijke beschikkingen te toetsen. In de parlementaire verslagen wordt in het bijzonder de aandacht van de rechters gevraagd voor de berekeningswijze van het basisloon en voor de eventuele toepassing van de wettelijke interesten (*Parl. Besch.*, Kamer, 1977-78, nr. 318/2, blz. 1, en *Senaat*, 1977-78, nr. 368/4, blz. 1).

Voortaan wordt, op verzoek van de meest gereede partij, de homologatieprocedure door de rechtbank in de raadkamer behandeld (aanvulling van artikel 65 A.O.W.). Over de ratio van deze wijziging vermeldt het verslag van de senaatscommissie onder meer: «Bij de homologatie van een overeenkomst verschijnt het slachtoffer vaak in persoon. Aangezien een arbeider bijna nooit contact heeft met de rechtbanken, zal hij erg onder de indruk komen van de plechtstatigheid van een terechtzitting en zich niet zo vlug kunnen uiten. Het verdient dus de voorkeur de homologatie te laten plaatshebben in de raadkamer, waar het slachtoffer zich meer op zijn gemak zal voelen, zijn klachten beter tot uiting zal kunnen brengen en ook duidelijker zal begrijpen wat de gevolgen van die overeenkomst zijn» (*Parl. Besch.*, Senaat, 1977-78, nr. 368/4, blz. 4).

Tegen de homologatie door de arbeidsrechtbank van de consolidatieovereenkomst (met toepassing van artikel 65 A.O.W.) kan geen hoger beroep worden aangetekend, aldus een andere aanvulling van artikel 65 A.O.W. Men weet dat over het al dan niet bestaan van deze beroepsmogelijkheid discussie bestond in de rechtspraak. Door sommigen werd de gehomologeerde overeenkomst als een vonnis beschouwd, waartegen dus steeds hoger beroep mogelijk was. Andere rechtbanken legden er de nadruk op dat het om een overeenkomst ging die, eens gehomologeerd, de partijen bond en waartegen geen rechtsmiddel meer bestond, maar die wel kon worden vernietigd als, niettegenstaande het toezicht door de arbeidsrechtbank, vergissingen waren begaan. Deze tweede opvatting heeft de wetgever thans tot de zijne gemaakt.

Dat de gehomologeerde overeenkomst door de wetgever uitdrukkelijk niet als een vonnis wordt beschouwd blijkt ook uit de aanvulling van artikel 65 met een laatste lid, dat de griffie (van de arbeidsrechtbank) oplegt binnen acht dagen na de homologatie een afschrift van de overeenkomst aan elke partij (of haar vertegenwoordiger) te zenden. Gold het een vonnis, dan was artikel 792 van het Gerechtelijk Wetboek van toepassing, dat bepaalt dat partijen door de griffier binnen acht dagen na de uitspraak een niet ondertekend afschrift daarvan toegestuurd moeten krijgen. Nu het naar de opvatting van de wetgever niet om een vonnis gaat, zou het slachtoffer voor een kopie een expeditierecht moeten betalen (van 25 frank per blad), wat strijdig zou zijn met het beginsel van de kosteloosheid van de rechtspleging, zoals neergelegd in de artikelen 68 A.O.W. en 1017 van het Gerechtelijk Wetboek.

«Prejudiciële geschillen», aldus een nieuw lid van artikel 74 A.O.W., «die zich stellen voor de strafrechter in verband met de interpretatie van de arbeidsongevallenwet, worden beslecht door het arbeidsgerecht». De strekking van deze toevoeging is duidelijk, in het licht van wat hierboven over de afschaffing van het optierecht is gezegd: er dient te worden vermeden dat, bij betwisting, de strafrechter aan de burgerlijke partij een gemeenschappelijke schadeloosstelling toekent voordat de arbeidsrechtbank uitspraak heeft gedaan.

Minder belangrijke technische aanpassingen

Voor de volledigheid zij tenslotte vermeld, dat in de A.O.W. een tweetal detailwijzigingen werden aangebracht, die eerder dienen te worden gezien als technische aanpassingen op punten waar deze leemten of overbodige bepalingen vertoonden. Zo werd in artikel 27 tussen de woorden «verzekeraar» en «zijn» de zinsnede «of van een arbeidsgerecht» ingelast, zodat het slachtoffer voortaan niet alleen geen loonverlies lijdt, als hij zijn arbeid heeft onderbroken op verzoek van de verzekeraar, maar ook als hij dit ingevolge een beslissing van de arbeidsrechtbank heeft gedaan. Het schrappen van het tweede lid van artikel 36, § 3 A.O.W., ten slotte, verandert niets aan de bestaande toestand: dit lid strekte ertoe de havenarbeiders een volledig basisloon toe te kennen, ook als de ondernemingen die hen tewerkstellen slechts een beperkte tijd van het jaar actief zijn; hetzelfde resultaat wordt echter reeds bereikt door een combinatie van § 1 met het eerste lid van § 3 van artikel 36 A.O.W.

Dries Simoens

KANTTEKENINGEN

Overlijdensakten van vermisten

1. Senator Storme heeft in een parlementaire vraag bij de minister van Justitie erop aangedrongen dat onze aftandse wetgeving inzake het opmaken van overlijdensakten zou worden aangepast om ze in overeenstemming te brengen met de op 14 september 1966 te Athene op initiatief van de Internationale Commissie voor de Burgerlijke Stand tot stand gekomen overeenkomst (*Vragen en Antwoorden*, Senaat, 1978-79, 193).

Frankrijk, Griekenland, Nederland, Zwitserland en Turkije hadden de overeenkomst ondertekend, maar Duitsland, Oostenrijk, Italië, Luxemburg en België hadden zich onthouden.

De minister van Justitie deelde hem mee dat «deze overeenkomst niet van kracht is en alleen door Turkije werd bekrachtigd». Onze minister schijnt slecht geïnformeerd te zijn, want de overeenkomst is op 31 juli 1977 in werking getreden voor Griekenland en Turkije en bij Rijkswet van 7 juni 1978, gepubliceerd in het Nederlands Staatsblad nr. 307 van 20 juni 1978 ook door Nederland goedgekeurd.

Voorts preciseerde de minister van Justitie dat «België deze overeenkomst niet ondertekend noch bekrachtigd heeft omdat ze t.a.v. de regels van Belgisch intern recht geen vooruitgang betekent en vooral omdat zij tot gevolg zou kunnen hebben de bevoegdheid te verminderen die de Belgische rechtbanken zich op basis van ons intern recht toekennen.

De overeenkomst kent inderdaad aan de Belgische rechtbanken niet de bevoegdheid toe om het overlijden te verklaren van een Belg die overleed op het grondgebied van een andere verdragsluitende Staat en wiens lichaam gevonden werd, terwijl onze rechtbanken zich, op basis van de interne bepalingen inzake de verbetering van akten van de burgerlijke stand, bevoegd achten om te voorzien in een akte die in het buitenland had dienen opgesteld te worden en die in België had kunnen worden overgeschreven».

2. Op het eerste gezicht lijkt het even ondenkbaar als onaannemelijk dat een andere verdragsluitende Staat zou weigeren een overlijdensakte op te stellen van een Belg die op zijn grondgebied overleden is en wiens stoffelijk overschot daar gevonden werd.

Maar er kan wel een betwisting rijzen wanneer het stoffelijk overschot onvoldoende is geïdentificeerd en de vreemde Staat om deze reden geen akte van overlijden meent te kunnen opstellen, terwijl de Belgische rechter zich inschikkelijker toont. Het kan ook gebeuren dat door het ontbreken van een bevoegde buitenlandse autoriteit of een procedure geen akte van overlijden kan worden opgemaakt.

Men kan zich afvragen waar de minister van Justitie het gehaald heeft dat de residuele bevoegdheid van onze rechtbanken in strijd is met de bepalingen van de overeenkomst van Athene. Artikel 5 van deze internationale overeenkomst bepaalt integendeel dat ze «de toepassing van bepalingen die het vaststellen van het overlijden gemakkelijker maken niet uitsluit».

Kon redelijkerwijze verwacht worden dat de internationale overeenkomst verder zou reiken en de territoriale bevoegdheid van de verdragsluitende staten zou inkrimpen ten voordele van de nationale rechter van de overledene?

Wat de ramp te Los Alfaques op 11 juli 1978 betreft, verklaarde de minister dat «de Spaanse overheden overlijdensakten hebben opgesteld voor alle slachtoffers die konden geïdentificeerd worden». Wat de niet-geïdentificeerde slachtoffers betreft, was hij van mening dat «de Belgische rechtbanken bevoegd zijn vonnissen ter vervanging van overlijdensakten uit te spreken».

Ter inlichting vermelden wij dat de Spaanse autoriteiten enige tijd geleden ook ten aanzien van de niet-geïdentificeerde slachtoffers van het KLM-vliegtuig «De Rijn» te Tenerife, op verzoek van de Nederlandse regering, een overlijdensakte opmaakten.

De bevoegdheid van onze rechtbanken om vonnissen ter vervanging van overlijdensakten uit te spreken blijkt niet uit formele wetteksten — de minister maakt voorzichtigheidshalve gewag van uitdrukkingen als «interne bepalingen» en «intern recht» — maar steunt uitsluitend op een jurisprudentiële praktijk die bij ontstentenis van een aangepaste wetgeving een noodoplossing zocht voor deze pijnlijke problemen. Het was nu juist de bedoeling van senator Storme onze aftandse wetgeving te zien aanpassen ... maar hiervoor was er blijkbaar geen belangstelling.

Of blijven we dan aangewezen op een soort Richterrecht dat regelingen uitdoktert voor alle gevallen waar de wetgever in gebreke blijft?

3. De negatieve uitlatingen van onze minister van Justitie over de Overeenkomst van Athene steken zo schril af tegen de enthousiaste verklaringen van zijn Nederlandse collega, W.F. de Gaay Fortman (memorie van toelichting bij de Rijkswet van 20 juni 1978), dat men eraan zou gaan twijfelen of het wel over dezelfde tekst gaat.

Trouwens ook het rapport van de Nederlandse vaste Commissie voor Justitie van 26 januari 1978 was uiterst gunstig (*Kamerstukken*, II, 1977-78, nr. 14883, R. 1082).

Onze minister van Justitie is niet alleen slecht voorgelicht betreffende de Overeenkomst van Athene van 14 september 1966, maar hij is er blijkbaar ook niet van op de hoogte dat op 10 juli 1978 in Nederland een regeling voor het vaststellen van overlijden in bepaalde gevallen in werking is getreden (Wet van 7 juni 1978, *Nederlands Staatsblad* van 20 juni 1978, nr. 304).

Met name gaat het om de gevallen waarin sprake is van een vermiste wiens stoffelijk overschot niet kan worden teruggevonden terwijl de dood alle omstandigheden in aanmerking genomen wel zeker is. De nieuwe bepalingen werden opgenomen in de achttiende titel van Boek 1 B.W. (Afwezigheid en vermissing).

4. De normale regeling bij overlijden is dat iemand die uit eigen wetenschap kennis draagt van het overlijden, daarvan aangifte doet bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Deze maakt dan een akte van overlijden op. Dit stuit op moeilijkheden als iemand bv. door verdrinking om het leven is gekomen en het lichaam niet gevonden wordt. Problemen kunnen zich eveneens voordoen bij vliegtuigrampen, ontploffingen, hotelbranden, ongelukken in de bergsport, lawines, aardbevingen e.d., ook al bestaat er geen twijfel dat het slachtoffer is overleden.

Het Nederlands Burgerlijk Wetboek — zoals ook het Belgische — geeft wel regels voor gevallen van afwezigheid of vermissing. Zo bevat het een procedure op grond waarvan een bijzondere akte van overlijden kan worden opgemaakt. Die procedure kan echter lang duren en is kostbaar. Voor de gevallen dat het overlijden niet twijfelachtig is, blijkt deze gang van zaken niet alleen ongeschikt maar voor de nabestaanden ook bijzonder pijnlijk. Bovendien kan de achtergebleven echtgenoot, ook al is er een akte van overlijden opgemaakt overeenkomstig deze procedure, niet hertrouwen zonder speciaal verlof van de rechtbank (Hoge Raad, 20 juni 1958, *N.J.*, 1958, nr. 391). Dat betekent dan opnieuw een gang naar de rechter.

5. De nieuwe regeling die nu aan het Nederlands Burgerlijk Wetboek werd toegevoegd, voorziet in die lacunes. Als het stoffelijk overschot niet wordt teruggevonden, terwijl alle omstandigheden in aanmerking genomen het overlijden als zeker mag worden beschouwd, kan de rechtbank in Den Haag verklaren dat de vermiste is overleden. Iedere belanghebbende kan daartoe een verzoek bij de Haagse rechtbank indienen, ook de officier van justitie.

Het afgeven van de verklaring is mogelijk in de vier volgende gevallen: 1° de vermissing heeft plaats gevonden in Nederland; 2° de vermissing heeft plaats gevonden tijdens een reis met een Nederlands vaartuig of luchtvaartuig; 3° de vermiste was Nederlander; 4° de vermiste had woon- of verblijfplaats in Nederland.

De beschikking die de verklaring van overlijden inhoudt, vermeldt plaats en dag van overlijden en de nodige personalia. Een afschrift van de beschikking gaat naar de ambtenaar van de burgerlijke stand van Den Haag. Deze maakt van de beschikking een akte van inschrijving op, die hij opneemt in het overlijdensregister. De akte geldt dan als een normale akte van overlijden. Dit betekent dus ook dat de echtgenoot van de vermiste geen afzonderlijk verlof van de rechter nodig heeft om te hertrouwen en dat de nalatenschap open valt.

Dezelfde regeling geldt als iemand buiten Nederland is overleden en geen overlijdensakte is opgemaakt of kan worden overgelegd. Dat betreft dan de drie volgende gevallen: 1e het overlijden heeft plaats gevonden tijdens een reis met een Nederlands vaartuig of luchtvaartuig; 2e de overledene was Nederlander; 3e de overledene had woon- of verblijfplaats in Nederland.

De oude regeling vervat in artikel 19 van het Nederlands Burgerlijk Wetboek blijft evenwel gelden voor de gevallen van afwezigheid en vermissing waarin de nieuwe regeling niet van toepassing is, met name dus als de dood van de vermiste niet zeker is.

6. Verre van in de Overeenkomst van Athene van 14 september 1966 een hinderpaal te zien voor de aanpassing van het Burgerlijk Wetboek, heeft de Nederlandse wetgever zich integendeel laten inspireren door deze wettekst om een nieuwe regeling inzake overlijdensakten van vermisten in te voeren.

Wanneer de documentatie van ons departement van Justitie bijgewerkt zal zijn en de wetgeving van al onze buurlanden aangepast, zal er wellicht ook werk gemaakt worden van de modernisering op dat stuk van het Burgerlijk Wetboek. Halen wij nog 1985?

A. Vandeplas

WETGEVING IN KORT BESTEK

Verzorgd door het Departement Rechten U.I.A.

Tijdelijke huurregeling

Omdat het Parlement niet tijdig kon klaarkomen met de bespreking van het wetsontwerp betreffende de huurovereenkomsten (*Parl. Besch.*, *Kamer*, 1977-1978, nr. 415/1) en de geldingsduur van de vorige huurwet van 27 december 1977 op 31 december 1978 verstreek, achtte de Regering het noodzakelijk de bepalingen van deze wet tot 31 december 1979 te verlengen. Door de wet van 13 november 1978 «tot tijdelijke regeling van de huur- en andere overeenkomsten die het genot van een onroerend goed verlenen» (*B.S.*, 29 november 1978), werden een aantal artikelen van de wet van 27 december 1977 gewijzigd en aangevuld.

Voor 1979 mag het bedrag van de huurprijs of de contractuele vergoeding voor het genot van een onroerend goed niet hoger zijn dan het bedrag dat op 30 november 1978 wettelijk eisbaar was, verhoogd met vier procent (art. 2). Anderzijds worden de huur- en andere overeenkomsten die onder het toepassingsgebied van deze wet vallen, en die op 31 december 1978 in werking zijn, alsook welke in 1979 in werking treden, van rechtswege verlengd tot 31 december 1979 (art. 4).

De handelshuurovereenkomsten vallen onder het toepassingsgebied van deze wet, maar wanneer de verhuurder in de loop van 1978 op basis van art. 6 van de handelshuurwet een huurprijsverhoging heeft aangevraagd, welke hij in 1978 of later bekomen heeft, zal deze verhoging uitwerking hebben met ingang van 1 januari 1979. Daarnaast kan hij aanspraak maken op de toegestane verhoging van vier procent. Dit is de betekenis van het voorbehoud waarvan sprake in art. 2 van de wet.

Problemen zullen echter rijzen voor de huurprijsverhogingen die op basis van art. 6 van de handelshuurwet in de loop van 1979 gevraagd worden, want hiervoor verschaft de wet blijkbaar geen oplossing.

Aan deze en andere vragen zal meer aandacht besteed worden in de uitvoeriger commentaar op deze wet die in een van de volgende nummers van dit tijdschrift zal verschijnen.

A.V.O.

Koninklijk besluit nr. 15 van 23 oktober 1978 tot verlenging van de verjaringstermijnen van de strafvordering die in sommige sociale wetten zijn ingeschreven (B.S., 9 november 1978)

Door dit besluit wordt de verjaringstermijn van de strafvordering ten aanzien van alle sociaalrechtelijke overtredingen — die reeds met correctionele straffen zijn bedreigd — uniform op drie jaren gebracht.

Het besluit wijzigt slechts de sociale wetten, waarin een verjaringstermijn van minder dan drie jaren is bepaald. De wetten, waarin de termijn reeds op drie jaren is vastgesteld of die, bij gebreke aan een bepaling ter zake, niet afwijken van artikel 21 van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, moeten uiteraard niet worden aangepast.

M.R.

Koninklijk besluit nr. 12 van 23 oktober 1978 betreffende de arbeidsinspectie (B.S., 28 november 1978).

De bijzondere sociale wetten verlenen aan de arbeidsinspecteurs het recht om overdag en 's nachts vrij binnen te treden in de inrichtingen die aan hun toezicht zijn onderworpen.

Wegens de ontwikkeling van de nachtarbeid en de controlevereisten mogen de arbeidsinspecteurs voortaan ook 's nachts vrij binnen gaan in de lokaliteiten waarvan zij redelijkerwijze kunnen vermoeden dat zij aan hun toezicht zijn onderworpen.

De voorafgaande toestemming van de rechter in de politierechtbank blijft vereist om in de bewoonde lokalen binnen te treden.

De nieuwe tekst van artikel 2, 1°, der wet van 16 november 1972 verleent aldus aan de arbeidsinspecteurs bevoegdheden die identiek zijn met die welke artikel 62 van de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering zopas heeft toegekend aan de ambtenaren en beambten die toezicht dienen te houden op de toepassing van de wetgeving betreffende de sociale zekerheid van de werknemers, en met de bevoegdheden die artikel 138, 1°, van dezelfde wet verleent aan de ambtenaren en beambten die belast zijn met het toezicht op de toepassing van de bepalingen betreffende de gelijke behandeling van mannen en vrouwen.

Artikel 2 van het besluit vormt een verduidelijking en een aanvulling van de opsomming die in artikel 3 van de wet van 16 november 1972 wordt gegeven van de maatregelen die de arbeidsinspecteurs kunnen voorschrijven ter wegwijking van de in de ondernemingen vastgestelde gebreken of vormen van hinder die zij als een gevaar voor de gezondheid of de veiligheid van de werknemers beschouwen.

Artikel 3 van het besluit verleent aan de arbeidsinspecteurs het recht om, bij de uitoefening van hun ambt, de bijstand van de gemeentepolitie en van de rijkswacht te vorderen, recht dat nog niet

is opgenomen in alle sociale wetten, inzonderheid in de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de arbeiders, alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen.

Artikel 4 van het besluit neemt het principe over van de verplichting tot geheimhouding waartoe de arbeidsinspecteurs gehouden zijn krachtens de bepalingen van artikel 15, C, van het internationaal Verdrag nr. 81 betreffende de arbeidsinspectie in de industrie en de handel, goedgekeurd bij de wet van 29 maart 1957. Er is nochtans in een uitzondering voorzien : degene van wie de klacht uitgaat, kan de arbeidsinspecteur van die verplichting ontslaan. Immers, inzake gelijke behandeling van mannen en vrouwen dient de werknemer te kunnen bewijzen dat hij een met redenen omklede klacht heeft aangekend bij de inspectie van de sociale wetten om in aanmerking te kunnen komen voor de bescherming tegen ontslag die bepaald wordt bij artikel 136 van de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering.

Artikel 5 van het besluit vult een leemte aan in de wet van 16 november 1972, die geen specifieke strafmaatregelen had bepaald voor de werkgevers die de maatregelen niet naleven die de arbeidsinspecteurs voorschrijven ter vrijwaring van de gezondheid of de veiligheid van de werknemers. Om redenen van uniformering zijn de straffen identiek met die bepaald bij artikel 32 van de wet van 22 juli 1974, dat artikel 2 van de wet van 5 mei 1888 betreffende het toezicht op de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen en op de stoomtuigen en stoomketels heeft vervangen.

Artikel 6 van het besluit zorgt voor een eenvoudige verwijzingsaanpassing van het koninklijk besluit van 13 augustus 1975, die door de nieuwe formulering van artikel 3 der wet van 16 november 1972 nodig is.

Artikel 7 van het besluit wijst de ministers aan die met de uitvoering ervan belast zijn.

Deze samenvatting is ten dele tekstueel overgenomen uit het (vertaalde) verslag aan de Koning.

M.R.

Regenwaterbevoorrading

De wet van 10 augustus 1978 (B.S. 29 november 1978) stelt een premie in ter bevordering van de regenwaterbevoorrading der bestaande woningen.

De droogte van de zomermaanden van 1976 heeft aanleiding gegeven tot ministeriële verbodsbepalingen. De wet van 10 augustus 1978 beoogt een positieve maatregel.

De prognoses voor de komende jaren duiden op een stijgende behoefte van de bevolking aan drinkwater en op een nakend watertekort tijdens de droge zomermaanden.

Grote hoeveelheden drinkwater worden aangewend om huishoudelijke behoeften te dekken, waarvoor regen- of tweederangswater zou moeten volstaan. Het watervoorzieningsprobleem kon reeds gedeeltelijk worden opgelost door een rationalisatie van het waterverbruik.

De wet bepaalt dat, binnen de perken van de daarvoor uitgetrokken kredieten, een premie wordt toegekend onder de voorwaarden vastgesteld door de Koning.

W.L.

Registratierecht — Vrijstelling — Ruil ongebouwde landeigendommen

Wet van 27 april 1978 tot bevordering van de bilaterale en multilaterale ruil van ongebouwde landeigendommen en bossen (B.S. 30 november 1978)

De ruil van ongebouwde onroerende goederen is in principe onderworpen aan het evenredig registratierecht van 12,5 % op de verkoopwaarde van elke grond. Sinds 1887 voert de wetgever echter een politiek ter bevordering van de *ruil* van ongebouwde landeigendommen met het oog op de bescherming en de verbetering van de agrarische sector en de bosbouw. Ter verwezenlijking van deze politiek werden tot op heden : 1) de ruilingen van de landeigendommen vrijgesteld van het evenredig recht en onderworpen aan het algemeen vast recht, voor zover de koopwaarde van elke kavel niet meer bedraagt dan 250 maal het kadastraal inkomen (bij ongelijkheid der kavels wordt in beginsel het evenredig recht geheven op het waardeverschil of de opleg) (art. 72 Reg. R.); 2) de verkopen van landeigendommen aan vastgoedhandelaars niet onderworpen aan het verminderd recht van 5 %, maar aan het gewoon evenredig recht van 12,5 %, wanneer de verkoop betrekking had op gebouwde of ongebouwde landeigendommen, wanneer de verkoopwaarde niet meer bedroeg dan 250 maal het kadastraal inkomen (art. 62 Reg. R.).

De snelle stijging van de grondprijzen, het uitblijven van de kadastrale perequatie en vooral de opname in de wet van de aanpassingscoëfficiënt van het kadastraal inkomen, remden de laatste tijd de beoogde mobiliteit van het grondverkeer af. De nodige soepelheid ontbrak om de wet aan de prijsstijgingen aan te passen.

Op voorstel van de senatoren De Serano en Sondag heeft de wetgever dan besloten deze coëfficiënt in een K.B. te laten vastleggen, hetgeen werd gerealiseerd in het K.B. van 13 november 1978 ; vanaf 30 november 1978 wordt de coëfficiënt van 250 op 700 gebracht.

Voorts is te vermelden dat de formaliteiten werden uitgebreid : voorheen moest de verkoopwaarde van iedere kavel in de akte of onderaan de akte worden aangegeven, en diende een uittreksel uit de kadastrale legger bij de akte te worden gevoegd ; thans werd hieraan het vereiste toegevoegd de exploitanten van de geruilde goederen aan te duiden, samen met hun instemming ; de aanduiding resp. de instemming van de exploitanten worden opgenomen in de akte of onder aan de akte, maar vóór de registratie (art. 72 Reg. R.).

Een onjuistheid in de verklaring betreffende de exploitatie van de geruilde onroerende goederen, maakt het verschil opvorderbaar tussen het gewoon recht en het geheven recht, samen met een boete gelijk aan dat verschil ; beide partijen zijn ondeelbaar gehouden tot de betaling van de rechten en de boete (art. 73-2 Reg. R.).

L.M.

BOEKEN

C. DE BUSSCHERE, *De feitelijke scheiding der echtgenoten*, Story-Scientia, Gent-Leuven, 1978, 356 blz.

Met dit proefschrift heeft C. De Busschere aan de K.U.Leuven de graad van doctor in de rechten behaald.

Het begrip feitelijke scheiding werd voor het eerst door de wetgever in het Burgerlijk Wetboek en het Gerechtelijk Wetboek gehanteerd in de beide wetten van 1 juli 1974. Voorheen werd het verschijnsel van de feitelijke scheiding volledig genegeerd door de civiele wetgever. Toch had reeds Laurant in zijn *Avant-projet de révision du Code civil* (Deel I, 1882 ; Deel II, 1883) gepleit voor het invoeren in het B.W. van een georganiseerde vrijwillige feitelijke scheiding als alternatief voor echtscheidingen en scheiding van tafel en bed, opdat echtgenoten in moeilijkheden de mogelijkheid zouden hebben een definitieve breuk te voorkomen. Maar Laurent zag de feitelijke scheiding als een instelling die de echtgenoten zou aanzetten na een tijd de samenleving weer op te nemen ; aldus zou de echtscheiding tegengegaan worden.

In zijn pleidooi voor de erkenning en de organisatie van de feitelijke scheiding baseert De Busschere zich voornamelijk op twee

uitgangspunten : 1) gezien het veelvuldig voorkomen van feitelijke scheiding bestaat er een grote nood aan een regeling ervan ; de wetgever getuigt van een kortzichtige houding wanneer hij dit fenomeen blijft miskennen ; 2) de erkenning van het recht om niet uit de echt te scheiden moet tot gevolg hebben dat de feitelijke scheiding erkend en georganiseerd wordt.

Met dit laatste principe kunnen wij het evenwel moeilijk eens zijn : ongetwijfeld is het onaanvaardbaar dat een echtgenoot gedwongen zou zijn uit de echt te scheiden om zijn belangen of die van de kinderen te vrijwaren ; maar de stelling dat een echtscheiding niet opgedrongen mag worden aan een onschuldige echtgenoot is voorbijgestreefd, niet alleen vanuit rechtsvergelijkend oogpunt, maar evenzeer op basis van ons eigen rechtssstelsel (dit laatste wordt door de auteur trouwens toegegeven). Beide instituten, echtscheiding en feitelijke scheiding, zijn uiteraard nauw met elkaar verbonden : in een land als Nederland bv. waar sinds jaren een zeer soepel echtscheidingsrecht functioneert, is de problematiek van de feitelijke scheiding nagenoeg onbestaande. Maar aangezien een radicale hervorming van het echtscheidingsrecht bij ons niet voor morgen is, blijft er een dringende behoefte bestaan aan een instituut van de feitelijke scheiding.

De huidige fragmentaire organisatie van de feitelijke scheiding, zoals die naar voren komt uit de rechtspraak en uit enkele recente wetten, voldoet volgens De Busschere niet meer. Bij het uitwerken van een coherent statuut van de feitelijke scheiding rijzen evenwel verschillende problemen ; een van de belangrijkste is het belang dat hierbij wordt toegemeten aan het schuld criterium. In dit verband stelt de auteur dat de rechter het schuld criterium in aanmerking zou moeten kunnen nemen telkens als de billijkheid dit vereist ; maar dit houdt een uitbreiding van het aantal blanconormen in, en het is o.i. zeer de vraag of dit op het gebied van het familierecht een wenselijke evolutie is.

In afzonderlijke delen behandelt De Busschere vervolgens de echtelijke en ouderlijke verplichtingen en rechten, het huwelijksvermogensrecht en het erfrecht, telkens vanuit de gezichtshoek van de feitelijke scheiding der echtgenoten. De wetten van 1 juli 1974 (ouderlijk gezag) en van 14 juli 1976 (rechten en verplichtingen van de echtgenoten en huwelijksvermogensrecht) hebben een over het algemeen bevredigende regeling voor het geval van feitelijke scheiding getroffen. Op grond van zijn boven aangehaalde uitgangspunten onderschrijft De Busschere het huidige erfrechtelijk stelsel in zoverre het aan de langstlevende echtgenoot geen voorbehouden deel toekent. Hij acht het ook wenselijk dat in het komende erfrecht de gronden van uitsluiting worden uitgebreid, aangezien het billijk kan zijn dat aan de langstlevende echtgenoot aan wie de feitelijke scheiding te wijten is, geen erfrechten op de nalatenschap van de andere worden toegekend.

Met de behandeling van de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding (art. 232 B.W.) komt de auteur op een voor hem ongemakkelijk terrein, aangezien het bestaan van die schuldloze vorm van echtscheiding zijn basisstelling tegensprekt dat er een recht bestaat om niet uit de echt te scheiden. Hij trekt zich uit de slag door te stellen dat ook laatstgenoemd recht niet absoluut is en dat de W. 1 juli 1974 aldus het resultaat is van een nieuwe waarden- en belangenafweging waarbij het recht om de echtscheiding niet opgedrongen te worden enigszins relativerend wordt. In zijn uitvoerige analyse van deze nieuwe echtscheidingsvorm verdedigt De Busschere een aantal opinies die gaandeweg door de overheersende rechtsleer en rechtspraak worden tegengesproken ; zo zijn stellingen dat de feitelijke scheiding die hier beoogd wordt, niet louter een materieel element vereist maar ook een intentioneel element, en dat scheiding van tafel en bed op grond van feitelijke scheiding niet gevorderd kan worden.

In zijn besluiten vat de auteur de verschillende problemen samen die zich voordoen bij een feitelijk uiteengaan en de oplossingen die eraan gegeven dienen te worden, zowel *de lege late* als *de lege ferenda*. Hij eindigt met erop te wijzen dat de aandacht daarenboven gericht zou moeten zijn op het voorkomen van ontwrichte huwelijken en feitelijke scheidingen.

Het boek van C. De Busschere is zeer verdienstelijk, niet alleen omdat hij op een terrein waarop een grote leemte bestond aan literatuur die een globaal inzicht verschaft een uitstekend gedocu-

menteerd wetenschappelijk werk heeft geleverd, maar ook omdat hij dit geschreven heeft in een vlot leesbare stijl en op een bevattelijk aantal bladzijden. Het boek is tot stand gekomen in de overgangspriode van pas hervormd (huwelijksgoederenrecht) of in de nabije toekomst te hervormen (erfrecht) recht, wat de taak van de auteur zeker niet heeft vergemakkelijkt.

Patrick Senaev

F.A. HAYEK, *Law, Legislation and Liberty*, Vol. 2. «The Mirage of Social Justice», Londen, University of Chicago Press, 1977, 195 blz.

Friedrich August von Hayek, Oostenrijker van geboorte (1899) maar Brit sinds 1938, is Nobelprijswinnaar-economie (1974). Hij was directeur van het Oostenrijks Instituut voor Economisch Onderzoek en lector aan de Universiteit van Wenen (1929-31), doceerde achtereenvolgens aan de London School of Economics (1931-50), in Chicago (1950-62) en in Freiburg (1962 tot aan zijn emeritaat in 1967). Zijn wetenschappelijke belangstelling strekt zich ver buiten het economische uit. Het hier besproken boek is daarvan het bewijs: het behandelt de grondbeginselen van de politieke orde in een vrije samenleving.

Het boek is het tweede deel van een drieluik «Law, Legislation and Liberty», en draagt als ondertitel «A new statement of the liberal principles of justice and political economy». Deze titels liegen er niet om: Hayek is een neo-liberaal van de zuiverste soort.

Wie begaan is met de problemen van ons politiek, juridisch en sociaal-economisch bestel, zal dit meesterlijk en rijp werk met grote belangstelling lezen, al zijn bij sommigen reacties van ergernis te verwachten.

Hayek behandelt twee fundamenteel verschillende staatsopvattingen, een nomocratische en een teleocratische: deze woorden, ontleend aan prof. Michael Oakeshot, komen in dit boek slechts één- of tweemaal voor, maar zij geven het best de hoofdlijnen van het betoog weer.

Een nomocratische samenleving houdt geen programma voor van te realiseren doeleinden, zij heeft geen toekomstproject. Haar doel is het scheppen en in stand houden van een (rechts)orde waarin individuen en kleine groepen in de beste omstandigheden, naar eigen inzicht en met eigen inzet, hun eigen doeleinden kunnen nastreven en zodoende wederzijds hun respectieve noden kunnen voldoen. Dit doel, het algemeen welzijn, is dus niet méér dan «rechtvaardigheid», die gestalte krijgt in een geheel van individuele gedragsregels die voor een ieder gelijkelijk gelden («rules of just individual conduct»). De overheid heeft als opdracht dit stel van individuele gedragsregels te garanderen en eventueel aan te vullen, maar dan wel volstrekt onpartijdigheid. De strijd om de vrijheid is steeds gericht geweest tegen de partijdigheid van de overheid, tegen de onvermijdelijk willekeurige «rules of men», kortom tegen een overheid die haar macht gebruikte om bepaalde individuele belangen (soms de hare) of particuliere groepsbelangen te bevorderen. De doelvrije nomocratie is het klassieke «empire of laws» waar allen, ook de overheid, onderworpen zijn aan van tevoren welbekende regels. Deze gedragsregels zijn abstract, algemeen en formeel en kunnen door individuen en kleine groepen voor ontelbare, niet van tevoren te bepalen en evenmin te voorziene doeleinden aangewend worden. Zij vervullen een functie, maar hebben geen concreet sociaal doel: de gebruikers zelf geven er doel en inhoud aan, die kunnen mee- of tegenvallen, op eigen risico. Het heeft een eeuwenlang beschavingsproces gevergd om tot de overtuiging te komen dat eensgezindheid, vrede en permanentie in een «grote», «open» en vooral «vrije» samenleving slechts mogelijk waren, indien men van de bevolkingsleden niet méér verwachtte dan overeenstemming over de gemeenschappelijke middelen en niet over de gemeenschappelijke doeleinden, d.w.z. over de regelen van de sociale betrekkingen en niet over de te bereiken resultaten.

De teleocratie daarentegen is doelgericht. Zij leeft van de overtuiging dat de georganiseerde samenleving concrete verwezenlijkingen tot stand moet brengen, bepaalde groepen moet steunen, be-

paalde belangen moet voldoen, onder het motto van de «sociale rechtvaardigheid». «Social justice» dat in het centrale hoofdstuk wordt behandeld en de titel van het hele boekdeel heeft bepaald («The mirage of social justice») is een pleonasme, tenzij men juist met «sociaal» zou bedoelen dat men ten behoeve van onrechtvaardig behandelde groepen door gezagsuitoefening het produkt van de gemeenschappelijke welvaart zou verdelen. De maatschappij wordt dan anthropomorfisch als een persoon bejegend, want alleen een persoon kan schuld hebben aan enige onrechtvaardigheid. De maatschappij wordt immanent verantwoordelijk en moet dan ook de risico's dragen en de sociale onrechtvaardigheden herstellen. Aan de top kan alleen een sterk gepersonaliseerde overheid, vanuit een totale (totalitaire) visie op al wat zich in de maatschappij afspeelt, oordelen wat rechtvaardig en onrechtvaardig is en op eigen gezag beslissen welke belangen moeten bevorderd en welke afgeremd, welke groepen moeten gesteund dan wel ontmoedigd worden en uiteindelijk bepalen wat goed is voor elkeen. Dit is allicht teveel gevraagd. De overheid beschikt voor dit oordeel over rechtvaardig of onrechtvaardig, over geen enkel ethisch houvast, ten hoogste over een steeds opnieuw naar omstandigheden herziene en vrij willekeurige belangenhiërarchie. Zij kan immers niet alles overzien en nog minder voorzien. Zij heeft overigens geen greep op de maatschappelijke ontwikkelingsprocessen, tenzij men elke vrijheid van initiatief en van handelen zou verhinderen en abstractie zou maken van toevallige gebeurtenissen of van beslissingen die genomen worden buiten haar eigen machtssfeer: een tegelijk verontrustend en illusoir alternatief. Een dergelijk beleid is onvermijdelijk een beleid op korte termijn, wegens de concreetheit van de te steunen belangen en groepen. Om bepaalde groepen te steunen of bepaalde belangen te bevorderen zal de overheid veeleer moeten optreden bij beschikking («command») dan bij norm («rule»). Niet gesteunde of ontmoedigde belangen en groepen gaan deze «social justice» als discriminerend en onrechtvaardig ervaren en zich op hun beurt op de «social justice» beroepen om de overheid voor hun eigen belangen in te schakelen, in een escalatie zonder eind. Een beleid van links en rechts bijpleisteren, zonder toekomstperspectief.

Een teleocratische opvatting is slechts werkzaam in een beperkte groep met behoeften die niet boven het levensnoodzakelijke uitstijgen en waarin de overheid op een autoritair-paternalistische wijze alle leden kan inschakelen voor het bereiken van deze zeer eenvoudige doeleinden. Met een teleocratische maatschappij-opvatting valt men aldus terug op de primitieve samenlevingsvorm («tribal society», laatste hoofdstuk) die men sinds lang voorbijgestreefd achtte daar haar bestaansvoorwaarden in de grote, open en uiterst gediversifieerde maatschappij die de onze is, ten enen male niet meer aanwezig zijn.

Hayek staft zijn betoog niet met feitelijke gegevens. Hij houdt het abstract, wellicht omdat hij zich richt tot een ruim internationaal lezerspubliek, levend in diverse feitelijke situaties. Het kost de lezer evenwel geen moeite om zelf, uit de eigen ervaring die hij heeft (o.m. ook die van het Belgisch bestel), ontelbare en welsprekende illustraties te vinden waaruit de argumentatie van de auteur zou kunnen zijn geabstraheerd. De abstractheid heeft nochtans grote nadelen. Bij het lezen van dit boek is bij mij permanent de vraag aanwezig geweest hoe ruim of hoe eng de auteur «the rules of just individual conduct» opvat. Horen daaronder ook de regelen m.b.t. de minderbedeelde groep? En de regelen tegen de misbruik van economische machtsposities? Persoonlijk hoop ik dat de auteur het begrip ruim opvat en zich vooral keert tegen eenmalige of kortlopende overheidssenskomsten zonder normatieve draagkracht, en dus zonder blijvend gevolg.

We hebben lang geleefd met de overtuiging dat men een sociale inhoud kon geven aan een liberale staatsvorm. Hayek zal bij de lezer de idee opwekken dat dit misschien een al te moeilijke opgave is gebleken en dat de huidige «crisis» (niet alleen de economische, maar de échte, de institutionele, die blijkt uit onzekerheid bij de bevolking, uit de machteloosheid van de overheid en uit de interne beleidscontradicties) waarmee onze westerse landen af te rekenen hebben, niet méér zijn dan het symptoom van de historische mislukking om twee onvereenigbare staatsopvattingen toch met elkaar te verzoenen.

Uitsluitend hieromtrent vindt de lezer misschien in het aangekon-

digde derde deel, waarin Hayek, volgens de uitgever, voorstellen wil formuleren voor een vernieuwde democratie.

Ter attentie van juristen die belang stellen in rechtstheorie, stip ik aan dat Hayek interessante kritiek levert op de «utilitarianistische» stellingen van Jeremy Bentham en navolgers, een frontale aanval doet op het rechtspositivisme van Kelsen en navolgers en een genuanceerd standpunt inneemt ten aanzien van de diverse voorstellingen van het natuurrecht.

Prof. J. Gijssels
UFSIA

MEDEDELINGEN

30e Verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens te Brussel

Op initiatief van de vice-eerste minister en minister van Justitie ging op 8 december 1978 in het Congresgebouw te Brussel een bezinningsdag door ter gelegenheid van de 30e verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, die op 10 december 1948 te Parijs werd aanvaard door de algemene vergadering van de Verenigde Naties (die toen 58 Lid-staten telden : 48 stemden voor, 8 onthielden zich en 2 waren afwezig).

's Morgens werd in vier commissies van gedachten gewisseld over : 1° interferenties tussen de onderscheiden internationale akten betreffende de bescherming van de rechten van de mens (verslaggevers : J. De Meyer, H. Golsong), 2° de uitwerking van de internationale akten ter bescherming van de rechten van de mens op de Belgische rechtspraktijk (J. Velu, Fr. De Pauw), 3° de erkenning van de fundamentele rechten van het individu op economisch en sociaal gebied (R. Dillemans, L. François), 4° de bescherming van de fundamentele rechten van kinderen en jongeren (P. Mahillon, K. Rimanque).

Aan deze werkzaamheden namen ruim 400 personen deel, die bij aankomst de korte inhoud van de meeste rapporten ontvingen, wat het volgen van de uiteenzettingen bevorderde.

Het verloop van de hele dag was trouwens puik georganiseerd.

Na de lunch, die ter plaatse kon worden gebruikt, had een academische zitting plaats in aanwezigheid van de Koning.

Daar voerden achtereenvolgens het woord de heren E. Suy, adjunct-secretaris-generaal van de Verenigde Naties, W. Ganshof van der Meersch, rechter in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, F. Dumon, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en R. Van Elslande, vice-eerste minister en minister van Justitie, die de slottoespraak hield.

De drie eerste sprekers handelden respectievelijk over «de Universele Verklaring dertig jaar later», «de binding tussen het Europees Verdrag en de Universele Verklaring» en «de internationale akten tot bescherming van de rechten van de mens en de opdracht van onze hoven en rechtbanken».

Het was een nuttige en interessante dag, vooral ook wegens de levendige discussies die zich in de vier werkgroepen ontsponnen.

Daarbij mag het ons niet ontgaan dat op wereldvlak de rechten van de mens nog zwaar worden geschonden, en er dus nog zeer veel te doen blijft.

Bij deze gelegenheid werd ook aangedrongen op spoedige bekrachtiging door het Belgisch parlement van de beide door de V.N. in 1966 aangenomen Pacten betreffende enerzijds de burger- en politieke rechten en anderzijds de economische, sociale en culturele rechten. Deze Pacten hebben tot doel aan de Universele Verklaring praktische uitwerking te geven.

H.A.

Arbeidsongevallen — Gehomologeerde overeenkomst — Afschrift.

Art. 7 van de wet van 7 juli 1978 tot wijziging van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 bepaalt dat de griffie van de arbeidsrechtbank een afschrift van de gehomologeerde overeenkomst moet zenden.

Luidens art. 792 Ger. W. zendt de griffier binnen acht dagen na de uitspraak van het vonnis bij gewone brief een niet ondertekend afschrift van het vonnis aan elke partij.

Senator Peigneux heeft aan de minister van Sociale Voorzorg en staatssecretaris voor Sociale Zaken gevraagd of het Fonds voor Arbeidsongevallen voortaan die afschriften officieel zal aanvaarden voor de samenstelling van de dossiers door de arbeidsongevallenverzekeraars, daar anders de verzekeraars telkens de griffie moeten verzoeken om een eensluidend verklaard afschrift of om een uitgifte van die overeenkomst (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, 217*).

De minister heeft hem de volgende inlichtingen verstrekt. Bij art. 4 van het K.B. van 17 juli 1974 tot wijziging van het K.B. van 21 december 1971 betreffende de bijslagen en de sociale bijstand verleend door het Fonds voor Arbeidsongevallen, werd in hetzelfde besluit een artikel *6bis* ingelast dat als volgt luidt :

«Binnen de twee weken na de homologatie of het in kracht van gewijsde treden van de beslissing, maakt de verzekeraar aan het Fonds voor Arbeidsongevallen een afschrift over van de gehomologeerde overeenkomst, bedoeld bij artikel 65 van de Arbeidsongevallenwet, of van de in kracht van gewijsde getreden beslissing, bedoeld bij artikel 24 van de voormelde wet.

«De verzekeraar brengt het Fonds voor Arbeidsongevallen binnen dezelfde termijn op de hoogte van elke wijziging die aan de overeenkomst of de beslissing werd gebracht.»

Uit de tekst van dit artikel blijkt, volgens de minister, dat het Fonds voor Arbeidsongevallen de toekenning van een aanvullende of aanpassingsbijslag aan de getroffen onderzocht op grond van een door de verzekeraar toegestuurd afschrift van de gehomologeerde overeenkomst of van de in kracht van gewijsde getreden beslissing, zonder daarom een eensluidend verklaard afschrift of een expeditie van genoemde overeenkomst te eisen.

Gemeentewet — Vergaderingen van het college

Senator Lagasse heeft onlangs aan de minister van Binnenlandse Zaken gevraagd of het schepencollege geldig kan vergaderen op onverschillig welke plaats, bv. in de tweede verblijfsplaats van de burgemeester.

De minister heeft hem geantwoord dat het gebruikelijk is dat de vergaderingen van het college van burgemeester en schepenen gehouden worden in het gemeentehuis of in een daartoe bestemd lokaal van het gemeentebestuur.

Sommige auteurs zijn van oordeel dat de leden van het college mogen vergaderen ten huize van een van hen of bij een derde op de dubbele voorwaarde dat daartoe een geldige reden bestaat, zoals de onmogelijkheid voor de burgemeester of een schepen om zich te verplaatsen, en dat de burgemeester en de schepenen allen hun instemming hebben betuigd om te vergaderen op een andere plaats dan in het gewone lokaal (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, 234*).

In de gevallen waar de vergaderingen openbaar zijn bv. kieszaken, kan het college dat uitgenodigd wordt om op een bepaalde plaats te vergaderen, op eigen initiatief, niet beslissen de vergadering elders te houden (Cass., 3 april 1882, *Pas.*, 1882, I, 102). Wanneer de vergaderingen openbaar zijn, dient het college ook de nodige maatregelen te treffen om het publiek ook de gelegenheid te geven de vergaderingen bij te wonen.

BERICHTEN

Computermanagement

Voor de tweede maal organiseert het *Seminarie voor productiviteitsstudie en -onderzoek* (Rijksuniversiteit Gent) een reeks studiedagen over Computermanagement. Module A (9, 10 en 16 januari 1979) heeft betrekking op de apparatuur, de programmatuur en de keuzeproblematiek. Module B (12 en 19 februari en 5 maart 1979) is gewijd aan de juridische en controle-aspecten van computerkeuze en -gebruik. Ter inlichting volgt hierna het programma van twee studiedagen die inzonderheid de juristen zullen interesseren.

Maandag 12 februari 1979

Wederzijdse rechten en plichten

1. Belang van de overeenkomst : beknopte inleiding op de Informatica. 2. Het bewerkstellingen van een gepaste overeenkomst : mogelijkheden voor het afdwingbaar maken van een specifieke overeenkomst ; voorwaarden om mondelinge beloften zo nodig naderhand invorderbaar te stellen ; procedures tot vaststelling van falen en van schadeloosstelling ; aansprakelijkheid van de computer-constructeur. 3. Analyse van de meest gebruikelijke computer-contracten.

Docenten : prof. dr. R. Swennen (U.I.A.) ; prof. dr. J.M. Nelissen (K.U.L.), dr. ir. D. Deschoolmeester en G. Vandenberghe (S.P.S.O.).

Maandag 19 februari 1979

Contractnegotiatie

1. Analyse en evaluatie van de gebruikelijke standaardovereenkomsten (vervolg). 2. Negotiaties met computerleveranciers : de overeenkomst als negotiatiemiddel ; betrokken belangen en personen ; kenmerken van een gepaste onderhandelingsstrategie. 3. Auteursbescherming van programmatuur.

Docenten : prof. dr. J.M. Nelissen (K.U.L.), dr. F. Gotzen (lector K.U.L.) en G. Vandenberghe (S.P.S.O.).

De cursussen zullen worden gehouden in de seminariezaal van het Seminarie voor productiviteitsstudie en -onderzoek, St.-Pietersnieuwstraat 49, 9000 Gent ; ze vangten aan te 9.00 u. en eindigen te 17.30 u. De kosten bedragen 4.500 fr. voor één dag en 8.500 fr. voor twee dagen.

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar op bovenvermeld adres (tel. 091/25.63.53).

Discussie-samenkomsten over problemen van communautair recht aan de U.I.A.

De grote belangstelling die de Post-universitaire cyclus Europees Recht 1976-1977 heeft genoten, heeft het bewijs geleverd dat er bij een ruime kring van rechtspractici behoefte bestaat aan informatie op het gebied van het gemeenschapsrecht.

Om hieraan op een min of meer permanente wijze tegemoet te komen werd dan ook het plan opgevat om nu en dan informatieve discussie-samenkomsten te organiseren over specifieke problemen van communautair recht.

Door het Departement Rechten van de U.I.A., in samenwerking met de Nederlandstalige Afdeling van de Belgische Vereniging voor Europees Recht, zijn nu vier dergelijke samenkomsten voorbereid. Twee samenkomsten zijn gewijd aan vraagstukken uit het communautair mededingingsrecht en twee aan problemen van communautair sociaal recht.

Als inleiders zullen optreden dhr. J.F. Verstrynge van de Juridische Dienst van de E.G. Commissie (mededingingsrecht) en juffr. A. Bosser, hoofdadministrateur in het Directoraat-Generaal Tewerkstelling en Sociale Vraagstukken van de E.G. Commissie (sociaal recht).

De samenkomsten vinden plaats in het gebouw van het Departement Rechten van de U.I.A. van 17 tot 19 uur op donderdag 18 januari, donderdag 1 februari, donderdag 15 februari en donderdag 1 maart 1979.

De volgende onderwerpen worden behandeld :

- dond. 18 jan. : "Distributiesystemen en artikel 85 EEG-Verdrag".
- dond. 1 febr. : "Sociaal Zekerheidsrecht voor migrerende werknemers in de EEG" (deel 1).
- dond. 15 febr. : "Misbruik van machtspositie".
- dond. 1 maart : "Sociaal Zekerheidsrecht voor migrerende werknemers in de EEG" (deel 2).

Wie wenst deel te nemen aan een of meer van deze samenkomsten (waaraan geen kosten zijn verbonden) wordt vriendelijk verzocht zich te wenden tot dhr. G. Vrijdags, assistent Departement Rechten, U.I.A., Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk.

TIJDSCHRIFTEN

Limburgs Rechtsleven

jg. 4, nr. 3, 1978.

Burgerlijk recht—Handelsrecht—Sociaal recht—Strafrecht.

Case Summary

1 oktober 1978 ; 15 oktober 1978 ; 1 november 1978 ; 15 november 1978 ; 1 december 1978.

Rechtspraak.

Rechtspraak der haven van Antwerpen

jg. 120, 77/78, 3e en 4e aflevering.

Rechtspraak.

jg. 120 77/78, 5e en 6e aflevering

Rechtspraak.

Europees Vervoerrecht

Vol. XIII, nr. 4, 1978.

Rechtspraak.

Belgische Rechtspraak in Handelszaken

jg. 11, nr. 1-2, 1978.

Rechtspraak.

Tijdschrift voor Aannemingsrecht

jg. 10, nr. 3, 1978.

Rechtspraak.

Info—Jura

jg. 5, 1978, nr. 6.

Rechtspraak—Rechtsleer.

Tijdschrift voor Gemeenterecht

jg. 30, 7e aflevering, juli 1978.

Rechtspraak.

jg. 30, 8e-9e aflevering, aug-sept. 1978.

Rechtspraak.

De Verzekeringswereld

jg. 16, nr. 189, sept. 1978.

E. Jaeken-G. Putteman, Beschouwingen omtrent het herstellingskontraat in de garagewereld—P.J.P. Tak, Nog meer over autogordels—A.G. Mertens, Het probleem van de werkkledij als loonelement—L. Thijs, Rechtspraak : Vergoeding loonverlies in gemeen recht—J. La Fontijn, Noordenwind—J. Vandeursen, Rechtspraak : Openen van portieren—R. Van de Moortele, Fiskaal : De Krisis in de wet—Uniecongres—J. Van de Ryck, Arbeidsongevallen op de heling.